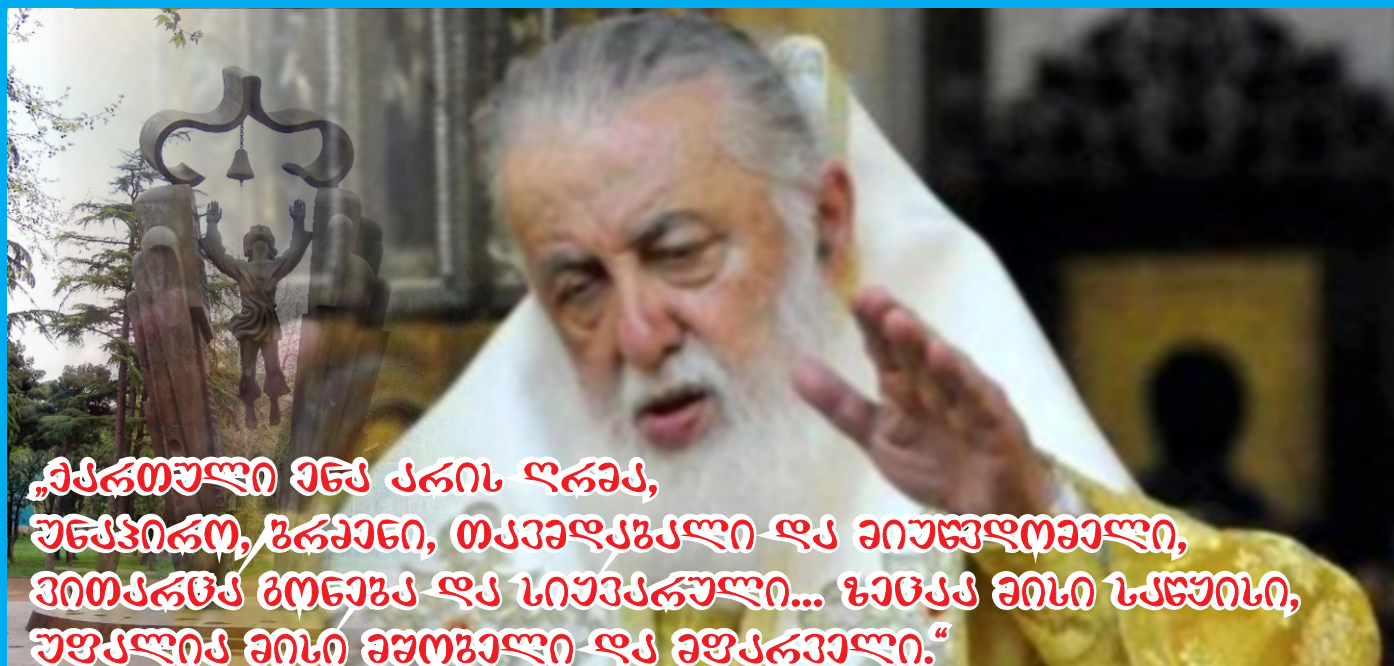

საქართველოს მრეწველობა

2015 წელი, № 4 მიხეილ ილია შაველიძის სახელობის სალიბერალური ჟურნალი

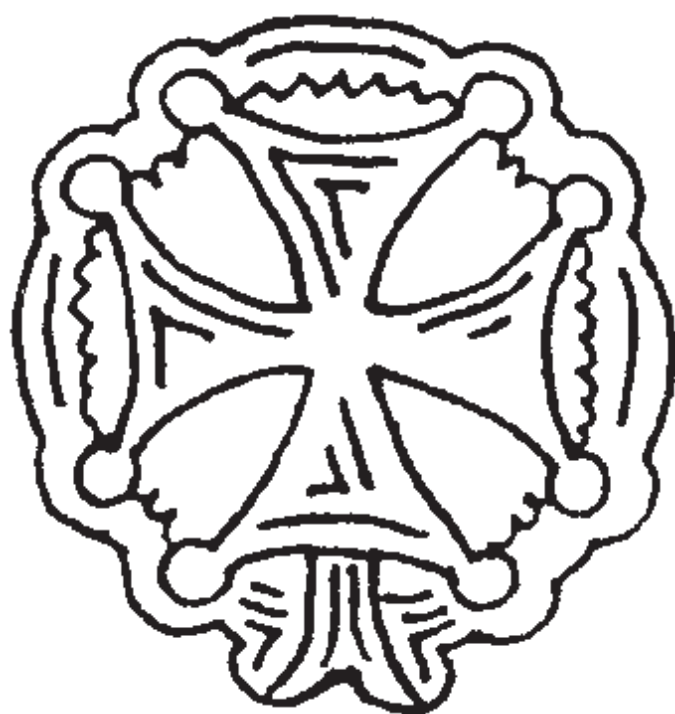

„მართალია ეს არის ღრმა,
უწყვირო, გრამი, თავდაჯერებული და მიუხედავად,
ვითარცა გონება და სიუპრული... ზეცაა ვისი სჯულისი,
უფალია ვისი მუთხალი და მფარველი.“

იაკობ გობაბაშვილი

175

პროზა
პოეზია
წერილები

საქართველოს

ქოაქე

ფიდა ილია მართლის სახელობის
სალიტერატურო ჟურნალი

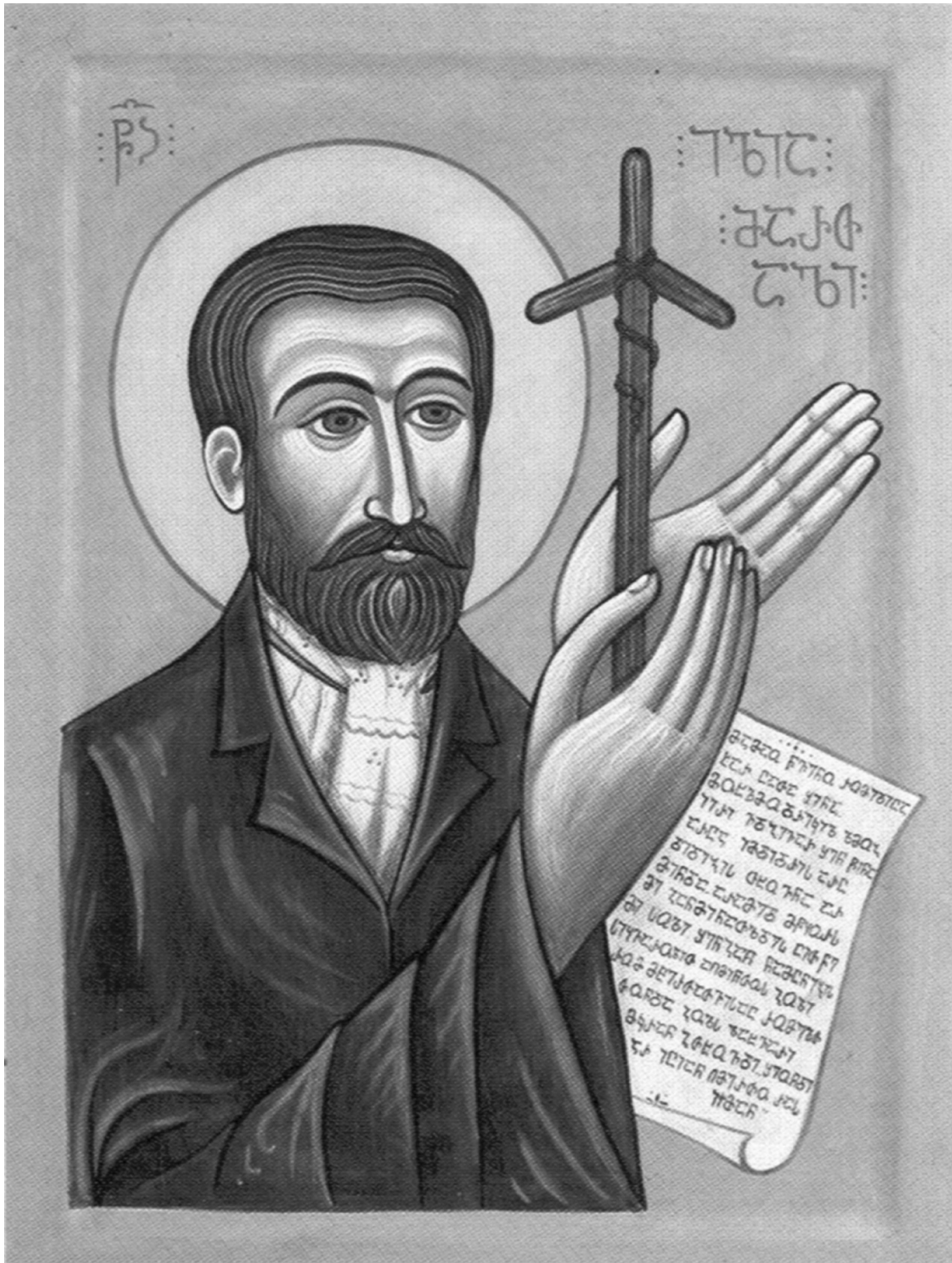

ემდუნება
იაკობ გოგებაშვილის
175

და
დედაენის
140

წლისთავს

2015

**წმიდა ილია მართალი,
ევედრე ღმერთსა ჩვენთვის!**

№ 4

2015

საქართველოს

ქოაქზე

ფიდა ილია მართლის (ჭაჭაჭაძის)

სახელობის სალიტერატურო ჟურნალი

გზა დანიშნული აქვს და არჩეული ჩვენს „მოამბესა“. ვნახოთ, როგორ გაივლის! ღმერთმა კი მშვიდობის და სიკეთის მგზავრობა მიჰსცეს, ღმერთმა მოაპოვებინოს მრავალი თანამშრომელი, რომ ჩვენის ქვეყნის და ხალხის სიყვარულის სახელითა ძმურად ურთიერთს მხარი მიჰსცენ და არ დაივიწყონ, რომ ხალხი დაბალი, თუ მაღალი – ყველა მოყვასია ჩვენი... თუ ხალხი მართლა მოყვასია, რუსთაველი გვასწავლის მოყვასს როგორც უნდა მოექცეს კაცი.

„ხამს მოყვასი მოყვასისთვის სიცოცხლისა არ დამრიდად, გული მიჰსცეს გულისათვის, სიყვარული გზად და ხიდად“

შინაარსი

მრწამსი	5
თუ დედა ენით არ ხარ გაზრდილი... იოსებ ნონეშვილი	6
ფიდა ილია მართალი	7

პატრიარქი

ქადაგება – ამას ენასა ლაზარე ჰრქვიან	8
ქართული ენის შესახებ	11

იაკობ გოგებაშვილი – 175

ბიოგრაფია	15
„იაკობ გოგებაშვილი“ (ფილიპე გოგიჩაიშვილი)	20

„იაკობის სამრეკლო“

პატრიოტობა ჩვენში	29
ვისა ჰქვიან პატრიოტი	30
ერი და ადამიანი	30
მთავარი საჭიროებანი	30
„...ქართულ ღვთისმსახურებას აფხაზთა ყური ისმენდა...“	32
„...სულის მოძრაობას მხოლოდ დედა ენა ჰხატავს სინამდვილით და სისრულით...“	33

იაკობ გოგებაშვილის ანდერძი	34
----------------------------------	----

„დედა ენის“ შემოქმედს (იმერი ხრეველი)	36
„დედა ენა“	
„დედა ენის“ კვლავიკვალ	38
როგორ იქმნებოდა „დედა ენა“ (სიმონ ჯაფარიძე)	40
„რანი ვიყავით გუზინ“	
ი ა კ ლ ბ გ ლ გ ე ბ ა შ ვ ი ლ ი – ცხრა კმანი სერსეულიკენი	45
ასპინძის ომი	46
ლიტერატურული ნობათი	
ლადო ასათიანი – „ქართული ენა“	57
გალაკტიონ ტაბიძე – „ჰიმნი ქართულ ანბანს“	58
სიმონ ჯაფარიძე – ლექსები	59
ირაკლი აბაშიძე – „ო, ენავ ჩემო“	60
შოთა ნიშნიანიძე – „გოგებაშვილის „დედა ენა“	61
გიორგი ლეონიძე – „დედა ენა“	61
ანა თოდრია – „ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი!“	62

შურნალ „საქართველოს მოაზრების“ წინამძღვარე გამომცემს
 განსჯორციელდა
 თელავის მუნიციპალიტეტის გამგებლის
 ბატონ ალექსანდრე შათირიშვილის
 კეთილი ნებით

რედაქტორ-გამომცემელი: მღვდელი ილია (ჩიკვაძე)

პასუხისმგებელი რედაქტორი: ბრიგოლ (ბოჩა) სოზიაშვილი

წმიდა ილია მართლის (ჭავჭავაძის) სახელობის სალიტერატურო ჟურნალი
 „საქართველოს მოაზრე“

აკრედიტებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მიერ

მ ზ ა მ ს ი

მრწამს ერთი ღმერთი, მამა, ყოვლისა მპყრობელი, შემოქმედი ცათა და ქუეყანისა, ხილულთა ყოველთა და არა ხილულთა;

და ერთი უფალი იესუ ქრისტე, ძე ღმრთისა მხოლოდშობილი, მამისაგან შობილი უწინარეს ყოველთა საუკუნეთა. ნათელი ნათლისაგან, ღმერთი ჭეშმარიტი ღვთისაგან ჭეშმარიტისა, შობილი და არა ქმნილი, ერთარსი მამისა, რომლისაგან ყოველი შეიქმნა.

რომელი ჩუენთვის, კაცთათვის და ჩუენისა ცხოვრებისათვის გარდამოხდა ზეცით, და ხორცნი შეისხნა სულისაგან წმიდისა და მარიამისაგან ქალწულისა, და განკაცნა.

და ჯუარს ეცვა ჩუენთვის პონტოელისა პილატეს-ზე და ივნო, და დაეფლა.

და აღსდგა მესამესა დღესა მსგავსად წერილისა.

და ამაღლდა ზეცად, და მჯდომარე არს მარჯვენით მამისა.

და კუალად მომავალ-არს დიდებით, განსჯად ცხოველთა და მკუდართა, რომლისა სუფევისა არა არს დასასრულ.

და სული წმიდა, უფალი და ცხოველს-მყოფელი, რომელი მამისაგან გამოვალს, მამისა თანა და ძისა თანა თაყუანის-იცემების და იდიდების, რომელი იტყოდა წინასწარმეტყველთა მიერ.

ერთი, წმიდა, კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესია.

აღვიარებ ერთსა ნათლისღებასა მოსატევებელად ცოდვათა.

მოველი აღდგომასა მკუდრებით.

და ცხოვრებასა მერმისსა მის საუკუნესასა, ამინ.

თუ დედა ენით არ ხარ გაზრდილი...

იაკობ გოგებაშვილს

შენ „დედაენით“ მწუხრს მიჰკაფავდი,
 სიძნელეს გზისას არად აგდებდი.
 როგორც ილიას, ვაჟას, აკაკის,
 გშვენიის დიდების შარავანდედი.
 გულის ღაღარში წიგნი წრთობილი
 მტრის შუქს აქრობდა, ჩვენს გულს ათბობდა.
 შენ ბიბლიური იაკობივით
 ერკინებოდი უსამართლობას.
 წიგნი კი არა, ჩვენთა მართვეთა
 სიტყვა, სიმღერა ხალისიანი,
 წიგნი კი არა, ფარი ქართველთა,
 ამოღებული ხმალი ფხიანი.
 წიგნი კი არა, ყრმობის ზღაპარი,
 წყაროს ჩუხჩუხი, ფშვინვა იათა,
 წიგნი კი არა, წმინდა ლამპარი,
 შეჭიდებული ღამის წყვდიადთან.
 ტოროლა, ცად რომ მიიტყორცნება,
 მაღლა აჭრილი მთები მზიანი,
 ხამისპერანგა ბიჭის ოცნება,
 ნამგლის წკრიალი, ყანის შრიალი...
 წიგნი კი არა, მიმოფანტული
 კაბადონებზე სხივთა მარმაში,
 სიტყვა ქართული, სული ქართული,
 ჩართული დედის იავნანაში.
 ჩვენ კარგად ვიცით სიბრძნე ნამდვილი,
 შენს წმინდა წიგნში ამოქარგული:
 თუ დედაენით არ ხარ გაზრდილი,
 გულში გაკლია ცეცხლი ქართული.
 ჩვენ კარგად ვიცით აზრი ხალასი,
 რაც გვიანდერძა წიგნმა ნათელმა:
 თუ დედაენით შვილებს არა ზრდი,
 თავი ტყუილად მოგაქვს ქართველად.
 ჩვენ გვიყვარს წიგნი სიტყვახატული,
 განა სიტყვები? ნატვრის თვლებია.
 თუ დაივიწყე ენა ქართული,
 მაშ, საქართველო დაგვიწყებია.
 ვინა სთქვა, ვითომ ბედმა დაგვცინა,
 ძე არ გაღირსა, როგორც ილიას,
 ვისაც მამულის მაღლი აცხია,
 შენი ძე არის, შენი შვილია.
 განა რა ძალით დაიკეცება
 ან ეს ტრამალი, ან ეს ჩვენი ცა?
 მოღმეიდან მოღმას გადაეცემა
 შრიალი შენი „დედაენისა“.

წმიდა ილია მართალი

* * *

„ჭეშმარიტი განთლება განვითარებულ გონების და გაწურთვნილის ზნე-ხასიათის ერთმანეთთან შეუღლებაა განუყრელად. თუ კაცს ან ერთი აკლია, ან მეორე, იგი განათლებული არ არის, და ჩვენის ფიქრით, ისევე გონება განუვითარებელი და ზნე-ხასიათ გაწურთვნილი კაცი სჯობია, ვიდრე გონებაგანვითარებული და ზნე-ხასიათ გაუწურთვნილი, ამიტომაც დღევანდელ დღეს ადვილად შესაძლოა შეჰხვდეთ, – კაცი ცოდნით ერთი იყოს, მოქმედებით და ცხოვრებით კი – სრულიად სხვა.“

* * *

კარგია გაღვივებული ადამიანი, მაგრამ უფრო უკეთესია ადამიანი, რომელსაც ძილშიაც არა სძინავს, ქვეყნის უბედურებით გულ-აღტკინებულსა.

* * *

ზვალე არ უნდა ჰგავდეს დღევანდელს, თუ კაცს პროგრესი, წინსვლა ადამიანისა ფუჭ სიტყვად არ მიაჩნია.

* * *

ვინც თვითონ მოიპოვებს სახელს, იგი ბევრით წინ არის იმაზე, ვისაც სახელი მამა-პაპათაგან რჩენია და რეგებია.

* * *

რაც გინდა პატარა იყოს სამშობლო ქვეყანა, – პატიოსანს გულში დიდი ადგილი უჭირავს.

* * *

ლონიერი და ჭირთა მძღვევი ის არის, ვისაც ჭკუა ცოდნით მოურთავს, ცოდნით აუყვავებია, ცოდნის ძუძუთი გაუზრდია.

* * *

ყველა კაცმა რომ იგი სიკეთე ჰქმნას, რის შემძლებიც არის, ქვეყნიერებაზე უბედურნი აღარ იქნებიან.

* * *

უფულო ერი ერთა შორის და უფულო კაცი ადამიანთა შორის ყმა ფულიანისა.

* * *

ქართველს კაცს არც ქარის შემოტანილი უნდა არც გატანილი.

* * *

„დროთა ბრუნვამ სხვის მაყურებლად გაგვხადა, სხვაზედ იმედს შეგვაჩვივა და ამებმა სრულიად წარწყმიდეს ჩვენში ის თვითმოქმედების ძალ-ღონე, რომელიც უწინ იყო და რომელიც თუკი სადმე არის, ყველგან ხალხის ბედნიერების სათაურია და საფუძემდელიც. ხსნა ჩვენი თვითმოქმედებაში და ერთიანობაშია, საცა კაცი თითონ არ არის, სხვისით არა გაკეთებულა რა, საცა ერთი ვერას იქმს, იქ ოცსა და ორმოცს ერთად შეუძლიან ჰქმნას.“

პ ა ტ რ ი ა რ ძ ი

ენმიდესისა და ენეცაიხის, სხელიად საქაიხთველს
ჯათოლიკოს-პატიჟაიხის ილია II - ის
ქადაგება

ამას ენასა ლაზარე ჰრქვიან

სახელითა მამისათა, და ძისათა, და წმიდისა სულისათა!
ჩვენთან არს ღმერთი...

უამრავი საიდუმლოებით არის მოცული ადამიანი. ბევრი რამ არ ესმის მის გონს, ბევრს ვერ გრძნობს მისი გული. მაგრამ ადამიანი არის ხატება ღვთისა, არის გვირგვინი ღვთის ქმნილებისა. კურთხეულია ქართველი ერი, საქართველო. ღვთის მადლითაა კურთხეული ქართული ენა.

დიდი საიდუმლოებით მოცულია სიტყვები, რომელიც გადმოგვცა ჩვენმა დიდმა წინაპარმა იოანე-ზოსიმემ. ამ სიტყვებში სწერია:

დამარხულ არს ენად ქართული
დღემდე მეორედ მოსვლისა მისისა საწამებლად,
რადთა ყოველსა ენასა

ღმერთმა ამხილოს ამით ენითა.

და ესე ენად
მძინარე არს დღესამომდე,
და სახარებასა შინა ამას ენასა
ლაზარე ჰრქვან!

ვინ დააკავშირა ერთმანეთთან მართალი ლაზარე და საქართველო? რა არის საერთო ლაზარესა და ქართულ ენასა შორის? ვინ იყო ლაზარე?

ჩვენ ვიცით, რომ ლაზარე იყო ძმა მართასი და მარიამისი. ვიცით ისიც, რომ ლაზარე ცხოვრობდა ბეთანიას, რომ იგი უყვარდა მაცხოვარს. და აი, ამცნეს მაცხოვარს, რომ ლაზარე ავადაა...

„უფალო, აჰა, რომელი იგი გიყუარდა, სნეულ არს“. (იოანე 4, 3)

„ვითარცა ესმა ესე იესოს, თქუა: ესე უძღურებად არა არს სასიკუდინე, არამედ ღიღებისათჳს ღმრთისა, რადთა იდიდოს ძმ ღმრთისად მისგან“ (იოანე 11, 4). და არ ჩქარობს მაცხოვარი წასვლას. რატომ? იმიტომ, რომ უნდა მოხდეს უდიდესი სასწაული - ლაზარეს მკვდრეთით აღდგომა. ამან კიდევ ერთხელ უნდა დაადასტუროს, თუ ვინ არის მაცხოვარი. ბოლოს იგი მაინც ემზადება ბეთანიას წასასვლელად. სულ რამდენიმე დღის წინ ებრაელები მას უმუქრებოდნენ სიკვდილით და მოციქულები სთხოვენ, არ წავიდეს იქ. „მოდუარ, აწლა გეძიებდეს შენ ჰურიანი ქვისა დაკრებად, და კუალად მუნვე მიხუალა?“ (იოანე 11, 8).

და აი, ამ დროს თომა მოციქული (ვისი თავის ქალაც, როგორც დიდი სიწმიდე, ჩვენს სიონის ტაძარში ასვენია) მიმართავს მოციქულებს და ეუბნება: „წავიდეთ და ჩვენც მოკვდეთ მასთან ერთად“.

შეხედეთ თომას, რომელსაც უწოდებენ ურწმუნოს, რომელიც თითქოს შეორგულდა იესო ქრისტეს აღდგომაში! ეს თომა მიდის იუდეაში, რომ მასთან ერთად მოკვდეს. შემდეგ მოდის ხმა ბეთანიიდან, რომ ლაზარე მოკვდა. მაცხოვარი მიმართავს მოციქულებს და ეუბნება - „ლაზარემ დაიძინა“. მოციქულები ვერ ჩაწვდნენ მაცხოვრის სიტყვების აზრს და პასუხობენ: „ლაზარემ თუ დაიძინა, ის განიკურნება, უფალო, უკუეთუ დაიძინა, ცხოვნდეს“ (იოანე 11, 12). ისინი გულისხმობდნენ, რომ ძილი არის ნიშანი ჯანმრთელობისა; მაგრამ მაცხოვარი ამბობდა სხვა ძილზე - სიკვდილზე.

და წავიდა ბეთანიას უფალი. მაშინ მიეგება მას ტირილით ლაზარეს დად მართა და უთხრა: - „უფალო, უკუეთუმცა აქა იყავ, არამცა მომკუდარ იყო ძმად იგი ჩემი“ (იოანე 11, 21) შენ რომ აქ ყოფილიყავ, ჩემი ძმა არ მოკვდებოდაო. მაცხოვარს სურს, ჩაუნერგოს მართას რწმენა და ეუბნება მას: - გრწამს, რომ მე შემიძლია აღვადგინო ლაზარე? გრწამს, რომ მე ვარ

მართალი ლაზარეს საფლავი

ქრისტე? - „ჰე, უფალო, მრწამს, რამეთუ შენ ხარ ქრისტე, ძე ღმრთისა, მომავალი სოფლად“. - პასუხობს მას მართა. - „ჰრქუა მას იესუ: აღსდგეს ძმად შენი.

ჰრქუა მას მართა: უწყი, რამეთუ აღდგეს აღდგომასა მას უკუანადსკენელსა დღესა.

რქუა მას იესუ: მე ვარ აღდგომა და ცხოვრებად. რომელსა ჰრწმენეს ჩემი, მოლა-თუ-კუდეს, ცხოვნდესვე.

და ყოველი, რომელი ცოცხალ არს და ჰრწმენეს ჩემი, არა მოკუდეს იგი უკუნისამდე - გრწამს ესე?

ჰრქუა მას მართა: ჰე, უფალო, მრწამს, რამეთუ შენ ხარ ქრისტე, ძე ღმრთისად, მომავალი სოფლად.“ (იოანე 11, 23-27).

მაცხოვარი შედის ბეთანიას. მას ხვდება მეორე დად ლაზარესი - მარიამი; ისიც ტირილით, ისიც ამავე სიტყვებით, შენ რომ აქ ყოფილიყავ, ლაზარე არ მოკვდებოდაო. მაცხოვარი მიდის ლაზარეს საფლავთან. ის

უკვე შესვენებულია გამოქვაბულში, საფლავზე მიდგმულია ქვა. არავითარი ნიშანი არ ჩანს ლაზარეს სიცოცხლისა, მაცხოვარს ეუბნებიან, რომ ლაზარე არის ოთხი დღის მკვდარი და უკვე ყარს. ამ დროს უფალი იესო ქრისტე მიმართავს მამაზეციერს. – მამაო, გამაღობ შენ, რამეთუ ისმინე ჩემი, და შემდეგ დიდი ხმით დაუძახებს: – „ლაზარე, გამოვედ გარე“. მართლაც წამოდგა ლაზარე და გამოვიდა, გამოვიდა შეკრული, მიცვალებულის სამოსელით შემოსილი. მაცხოვარმა უბრძანა, რომ მოეხსნა ეს სამოსელი. ლაზარე აღდგა, ლაზარე გაცოცხლდა. „და გამოვიდა მკუდარი იგი შეკრული ჳელითა და ფერხითა სახუვევლითა, და პირი მისი დაბურვილ იყო სუდართა. ჰრქუა მათ იესუ: განჰჳსენით ეგე და უტევეთ, ვიდოდეს“ (იოანე 11, 43-44). და ცნობილია ისტორიიდან, რომ ლაზარე შემდეგ ყოფილა კრიტეს ეპისკოპოსი და იქვე გარდაიცვალა.

მე მქონდა ბედნიერება, როცა გახლდით იერუსალიმში, მივსულიყავი იმ ადგილზე, სადაც იყო დასვენებული ლაზარე. თაყვანი ვეცი იმ წმიდა ადგილს, სადაც უფალმა წარმოთქვა კურთხეული სიტყვები: – „ლაზარე, გამოვედ გარე“. ამას გვაუწყებს დღევანდელი სახარება. მაგრამ ამასთან ერთად, დღეს არის ჩვენი დიდი დღესასწაული – ქებად და დიდებად ქართულისა ენისად.

„სახარებასა შინა ამას ენასა ლაზარე ჰრქვიან“.

ვინ იყო ის ჩვენი დიდი წინაპარი, ის კურთხეული ადამიანი, რომელსაც გამოუცხადა უფალმა, რომ „სახარებასა შინა ქართულსა ენასა ლაზარე ჰრქვიან“? ეს ჩვენთვის არ არის ცნობილი. იოანე-ზოსიმე, რომლის ხელნაწერითაც ამ ლექსმა, ამ საოცარმა სიტყვებმა ჩვენამდე მოაღწია, იყო მხოლოდ გადამწერი. ხოლო ავტორი, ვისაც გამოეცხადა ეს უდიდესი საიდუმლო, არ ვიცით. ვინ წარმოშვა ქართული ენა? ქართველმა ერმა წარმოშვა ქართული ენა, თუ ქართულმა ენამ წარმოშვა ქართველი ერი? ღვთის კურთხევით მათი შობა ერთად მოხდა. წარმოიშვა ქართული

ენა და წარმოიშვა ქართველი ერი.

„და ესე ენად

შემკული და კურთხეული

სახელითა უფლისადთა,

მდაბალი და დაწუნებული,

მოელის დღესა მას

მეორედ მოსვლისა უფლისასა“.

რატომ მოელის? ეს ხომ არის ენა „შემკული და კურთხეული სახელითა უფლისადთა“... მაშ რატომდა სწერია, „მდაბალი და დაწუნებული“? ღვთის კურთხევით, ეს არის შემკული და კურთხეული, მაგრამ ვის მიერ არის დამდაბლებული და დაწუნებული? – მტრების მიერ, რომელნიც უძღუნნი არიან საქართველოს წინაშე, უფრო სწორად, ღვთის კურთხევის წინაშე, რადგან მარჯვენა ღვთისა ჩვენს ქვეყანაზეა გადაფარებული, ჩვენს ერზეა და ეს მარჯვენა ლოცავს ქართულ ენას. რატომ მოელის ის „დღესა მას მეორედ მოსვლასა უფლისასა“? იმიტომ, რომ მეორედ მოსვლის დროს უფალი ამით ენითა განსჯის ქვეყანას.

ჩვენ ვიცით, რომ მეორედ მოსვლის წინ დაეცემა სარწმუნოება; დაეცემა ზნეობა, აღარ იქნება სიყვარული. იქნება მტრობა, ღალატი. იშვიათად ნახავს ადამიანი ჳეშმარიტ მორწმუნეს. და აი, იმ დროისათვის, იმ სულიერი დაცემის დროისათვის, როცა თითქოს არავითარი სიკეთე აღარ ჩანს ქვეყანაზეო, რომ იფიქრებ, ივერიის ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელის წინასწარმეტყველებით, ვისი საოცარი, სასწაულმოქმედი ხატიც ივერონის მონასტერში, ათონზე ქართველმა ბერებმა ზღვიდან ამოასვენეს, საქართველო გაბრწყინდება უკანასკნელ ჟამს. საეკლესიო გადმოცემის თანახმად ცნობილია და ჩვენ ვიცით, რომ X საუკუნეში ყოველივე ეს ხილვით ეუწყათ წმიდა მამებს ივერონის ქართველთა სავანეში; როცა მთელი ქვეყანა დაკარგავს რწმენას, სიყვარულს, სათნოებას, საქართველო გაბრწყინდება სარწმუნოებით, სიყვარულით, სიწმინდით, და როგორც ჯილდო, მიეცემა უფლება, რომ ქართული ენითა ამხილოს უფალმა მთელი ქვეყანა. აი,

მხოლოდ ასე შეიძლება აიხსნას ეს სიტყვები. მეორედ მოსვლის ჟამს, უფალი ამხელს ქვეყანას ქართული ენით.

იმის შემდეგ, როცა ცნობილი გახდა ეს დიდი საიდუმლო, იმის შემდეგ, როცა უფალმა გამოუცხადა ჩვენს წინაპარს, რომ „სახარებასა შინა ამას ენასა ლაზარე ჰრქვიან“, იგი ზეიმობდა ქართული ენის დღესასწაულს - ლაზარეს შაბათს. მაგრამ ქვეყნის აგბედობამ, მისმა მძიმე წარსულმა წაშალა ეს კურთხეული და წმიდა ტრადიცია. დღეს კვლავ დადგა ჟამი და აღვადინეთ ეს დღესასწაული.

ღმერთმა დალოცოს ღვთივკურთხეული ქართველი ერი და ქართული ენა,

ღმერთმა დალოცოს ჩვენი წინაპრები, – შოთა, სულხან-საბა, გურამიშვილი, ბარათაშვილი, ილია, აკაკი, ვაჟა, გოგებაშვილი და სხვანი, რომელნიც მძიმე ჟამს იცავდნენ და ინახავდნენ ქართულსა ენას.

ღმერთმა დალოცოს სრულიად საქართველო, ღმერთმა დაგლოცოთ თქვენ, ღმერთმა გააძლიეროს და აკურთხოს ქართული ენა, ამინ.

ლაზარეს შაბათი, 13(26) აპრილი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II „ეპისტოლენი, სიტყვანი, ქადაგებანი“, ტომი II, თბილისი, 1997 წ.

უნმიდესი და უნეტახესი, სხელიად საქართველოს ეთოლიკოს-პატრიარქი ილია II

ქართული ენის შესახებ

დღეს მინდა ვისაუბროთ ჩვენს ეროვნულ ფასეულობებზე, რომელთაც სათუთად უნდა მოვუფროთხილდეთ და დავიცვათ. უპირველეს ყოვლისა, ეს არის ჩვენი მართლმადიდებელი სარწმუნოება, ეს არის ჩვენი ეროვნება, ეს არის ჩვენი ენა ქართული, ჩვენი კულტურა, ჩვენი ლიტერატურა – პროზა და პოეზია, ჩვენი არქიტექტურა, ქართული ხელოვნება და მრავალი სხვ.

საუკუნეების მანძილზე ქმნიდა ქართველი კაცი ამ კულტურას და დღეს გაგვაჩნია უდიდესი სულიერი და კულტურული სიმდიდრე და თვალის ჩინივით უნდა გავუფროთხილდეთ მას!

უდიდესი საუნჯეა ჩვენი ქართული ენა! იგი უძველესი და უტკბესია, რაღაც განსაკუთრებული მაღლით მოსილი! როდის წარმოიშვა იგი? როდესაც ქართველი კაცი გაჩნდა ამქვეყნად, აი, მაშინ წარმოიშვა ქართული ენაც! ქართული ენა დიდებულია თავისი სიღრმით, თავისი ფილოსოფიური დატვირთვით, თავისი უძველესი ფორმებით! ამაზე მეტყველებს ისეთი საღვთისმეტყველო და ფილოსოფიური შრომები, რომლებიც ჰქონდათ, მაგალითად, ეფრემ მცირეს, იოანე პეტრიწს, – ისინი გადმოცემულია ქართული ენით! ქართული ენამდიდარია საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიური ტერმინოლოგიითა და ისეთი

„ქართული ენა არის ღრმა, უნაპირო, ბრძენი, თავმდაბალი და მიუწვდომელი, ვითარცა გონება და სიყვარული. მისი სათავე ისევე უცნობია, როგორც მელქისედეკ მამამთვრისა. მასშია მთელი საქართველო. გაზაფხულზე გაშლილი ვარდივით მშვენიერია იგი და ახლად-ამოსული მზის ცხოველსმყოფელი სხივივით საამო, ცისფერია მისი სამოსი, ზეცაა მისი საწყისი, უფალია მისი მშობელი და მფარველი. სიტყვა მისი მჭრელია, ვითარცა დავით აღმაშენებლის ხმალი, ძლიერია, როგორც სვეტი ცხოველი და ნაზი, ვით ყვავილზე მარგალიტად დაკიდული დილის ნამი“.

(ილია II, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი)

სიტყვებით, რომლებიც საშუალებას აძლევს ადამიანს, ზედმიწევნით ზუსტად გამოთქვას თავისი აზრი. ეს იმას ნიშნავს, რომ იგი არის კაცობრიობის ერთ-ერთი უძველესი ენა.

დღეს ამაზე იმიტომ ვსაუბრობ, რომ ჩვენ შორის არიან ადამიანები, რომელთა აზრით არსებობს ე.წ. „ქართველური ენები“. მინდა გითხრათ, რომ არავითარი ქართველური ენები არ არსებობს, არის მხოლოდ ერთი ენა ქართული, თავის მრავალრიცხოვანი დიალექტით, როგორცაა – სვანური, მეგრული, მესხური და სხვა ეს არის არა ცალკე ენები, არამედ ერთი ქართული ენის განშტოებანი!

ჩვენ უნდა გავუფრთხილდეთ ჩვენს ენას! გავიხსენოთ იოანე ზოსიმეს დიდებული სიტყვები, ქართული ენის შესახებ – “ქება და დიდება ქართულისა ენისაი”. სხვათა შორის, არსებობს მოსაზრება, რომ შესაძლოა, იოანე ზოსიმე ამ ქებაის ტექსტის გადამწერია და არა – ავტორი. მაშინ ეს შესხმა უფრო ძველიც შეიძლება იყოს. იოანე ზოსიმეს უწერია, რომ „სახარებასა შინა ამას ენასა ლაზარე ჰქვიან“, იგი აღდგება, როგორც ოთხი დღის მკვდარი ლაზარე და გაბრწყინდება; შემდეგ კი ჰიმნოგრაფი გვამცნობს, რომ მეორედ მოსვლის ჟამს ქართულითა ენითა განისჯება სამყარო. ჩვენ ბევრი გვიფიქრია ამის შესახებ და, ალბათ, თითოეულ თქვენგანსაც უფიქრია, თუ რით დაიმსახურა ქართულმა ენამ ესოდენი პატივი? არსებობს წინასწარმეტყველება იმის შესახებ, რომ უკანასკნელ ჟამს კაცობრიობა

დაკარგავს სარწმუნოებას, ჩაეფლობა ცოდებში და მხოლოდ ქართველი კაცი დაიცავს ჭეშმარიტ სარწმუნოებას და აი, ამის გამო, როგორც ჯილდო, ქართველ ერს მიეცემა ეს წყალობა ღვთისა, რომ საყოველთაო განკითხვა ქართული ენის მოხდება.

მინდა მოგიწოდოთ, გავუფრთხილდეთ ჩვენს ღვთითბობებულ ენას! დავიცვათ იგი და დავეუფლოთ მას! მოგეხსენებათ, ჩვენ გაგვაჩნია სამი დამწერლობა, სამიანბანი, უძველესი მათ შორის არის ასომთავრული (ალბათ, იმაზე აღრეციქნებოდა სხვა), შემდეგ – ნუსხა ხუცური და მხედრული. თამამად შემიძლია ვთქვა, რომ არ მეგულება არც ერთი ქვეყანა, სამი ანბანი რომ ჰქონდეს!

ზოგს თავისი დამწერლობაც კი არ გააჩნია! ამიტომ, ჩვენ მოვალენი ვართ, ვიცოდეთ სამივე ანბანი, თავისუფლად უნდა ვკითხულობდეთ სამივე დამწერლობას. ხშირად ჩვენი ახალგაზრდობა შედის რომელიმე უძველეს ტაძარში და არ შეუძლია ასომთავრული და ხუცური წარწერების ამოკითხვა. მეტსაც გეტყვით, ამ კმ წლის წინ, როცა სრულიად საქართველოს პატრიარქად მაკურთხეს, იშვიათად თუ მოიძებნებოდა ადამიანი, ასომთავრული და ნუსხა-ხუცური რომ სცოდნოდა და საქმე იქამდეც კი მივიდა, რომ ჟამნსა და კონდაკს მხედრულად იწერდნენ და ასე კითხულობდნენ ეკლესიაში. მე მათ ავუკრძალე ასეთი ქმედება და ამ სამივე ანბანის სწავლა დავიწყეთ.

სამწუხაროა, რომ დღეს მრავალი პრობლემა აქვს ქართულ ენას. არსებობენ ადამიანები, რომელთა შესახებაც ზემოთ მოგახსენეთ, – ვინც ფიქრობს, რომ სვანური, მეგრული და სხვა დიალექტები ქართული ენა არ არის, არამედ, რაღაც ე.წ. ქართველური ენებია. ქართული ენა მხოლოდ ერთია, ამაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ არ არსებობს არც მეგრული და არც სვანური დამწერლობა, წინააღმდეგ შემთხვევაში გვექნებოდა ამის მტკიცებულებები, უძველესი ხელნაწერები. მაშასადამე, არის მხოლოდ ერთი ქართული ენა! ამის საწინააღმდეგოდ ილაშქრებენ ის ადამიანები, რომელთაც განზრახული აქვთ, თარგმონს ქართულიდან სვანურად და მეგრულად წმინდა წერილი და სხვა საეკლესიო წიგნები! ისინი დიდ შეცდომას უშვებენ და ნებსით თუ უნებლიედ ერსმტრობენ. რა თქმა უნდა, ჩვენ უნდა შევინარჩუნოთ მეგრული და სვანური დიალექტები, მაგრამ ეს ოჯახებში უნდა მოხდეს.

ჩვენი ოფიციალური სახელმწიფო, სალიტერატურო ენა კი არის ერთი – ქართული ენა.

ქართულმა ენამ გადაარჩინა ჩვენი ერი და ქართული ენა და ჩვენი სარწმუნოება გადაარჩენს მას ასევე მომავალშიც. უპირველეს ყოვლისა, ჩვენ კარგად უნდა ვიცოდეთ ქართული ენა, ჩვენი დამწერლობა, სამივე ანბანი. ვფიქრობ, რომ დაწესებულებებზე წარწერა უნდა იყოს სამივე ქართული ანბანით. ეს ხელს შეუწყობს ჩვენს მოსახლეობას, თვალი შეაჩვიოს

და შეისწავლოს სამივე დამწერლობა: ასომთავრული, ნუსხა-ხუცური და მხედრული. მიემართავ ყველას, განსაკუთრებით ჩვენს ბიზნესმენებს, თავიანთ დაწესებულებებს წარწერები გაუკეთონ სამივე ანბანზე. ამით ჩვენ მივალწევთ, რომ ერთ წელიწადში ყველას ეცოდინება სამივე დამწერლობა.

მართლაც, საოცარია ქართული ენა და ხშირ შემთხვევაში, ქართული პოეზიის თარგმნა შეუძლებელია, იმდენად ღრმა არის ქართული ენა. ქართული ლექსის თარგმანი უცხოურ ენაზე ძალიან ფერმკრთალი და უბრალო გამოდის. ბევრს უთქვამს შესხმა ქართული ენისა, მაგრამ ბოლო დროს ბრწყინვალედ გამოთქვა ეს ირაკლი აბაშიძემ. მინდა, კიდევ ერთხელ გაიხსენოთ ირაკლი აბაშიძის ეს სიტყვები ქართული ენის შესახებ: “ო, ენავ ჩემო, დედაო ენავ”

სრულყოფილად რომ ვფლობდეთ ქართულ ენას, უნდა ვიკითხოთ ქართული წიგნები. გეძლევათ ლოცვა-კურთხევა, არც ერთმა დღემ არ განვლოს ისე, რომ რამე არ წაიკითხოთ ქართული ლიტერატურიდან. აუცილებლად უნდა ვიკითხოთ ჩვენი კლასიკა, – ამ წიგნებში არის დიდი სიღრმე.

დალოცვილი იყავით! გახსოვდეთ მუდამ, რომ ჩვენი ეროვნული თვითშეგნება, ჩვენი ქართული ენა, მართლმადიდებელი სარწმუნოება გადაარჩენს საქართველოს!

მარტი 17, 2011

იაკობ გოგებაშვილი-175

„იაკობ გოგებაშვილი ღიხსია, ხომ ქახთვერმა ხაღხმა სიცოცხლეშივე ძეგლი ეუდვას.“

აკაკი

იაკობ გოგებაშვილი:

მხოლოდ უვიცობა, უკულტურობა, თავის თავზე დიდი წარმოდგენა და სიზარმაცეა ჩვენი შეურიგებელი და დამაბრკოლებელი მტერი ცოდნისაკენ მიმავალ ფართო შარავზაზე.

* * *

მთავარი ძალა, რაც გამარჯვებას ანიჭებს ერს საარსებო ბრძოლაში, არის ცოდნა, განათლება.

* * *

თუ ქვეყნის თვალში შესაძლებელი ყოფილიყო ვისიმე ან რისიმე დამცირება სიცრუით ან ცილისწამებით, ქვეყანაზე დაუმცირებელი მოღვაწე გაწყდებოდა. ბედად ხდება ხოლმე საწინააღმდეგო: ცრუპენტელა და ცილისმწამებელი თავის თავს ამცირებს ფართო საზოგადოების თვალში.

* * *

სინდისიანი, ბეჯითი, გონიერი, ზნეობიანი ოსტატი ღირსია დიდის პატივისცემისა ყოვლის კაცისაგან, რომელიც გონებით გახსნილია და მიხვედრილია.

* * *

ვინც მოქმედობს, იღწვის, შეცდომას ვერასოდეს ვერ ასცდება. გარნა გონიერი მოქმედი, შეიგნებს რა თავის შეცდომას, ჯიუტად როდი შეჩერდება მასზედ, იგი სცდილობს რაც შეიძლება გაასწოროს თავისი შეცდომა და საქმე კეთილად წარმართოს.

„ის იყო კარბად მოსული, ჩასხმული, მაღალი, მხარბეჭიანი და ლამაზი ვაჟკაცი, ომანინი და მჭეძარე ხმით. მამრამ ამ ახრვანებას, მის რინიანობას, რომორღაც არ შესამბოდა სევედით მომზირალი სახე, ოღნავ შერამკრთალი იმართ და კეთილშობილური გამომეტყველებით. მისი წაბლისფერი თმა მუღამ უჩრობას ეფეოდა და ოღნავ შერხევაზე მის სკეტაკ შუბლს სვეულ კულულებად ეფინებოდა. თვალები იშვიათი ჰქონდა, ფართო ღია ბაიეებით. რინიანი, უშიშარი და პირდაპირ შემსლელი, პირშივე მთქმელი სათქმელისა, ფიცხი და ამავე დროს განსაცვიფრებლად ღინჯი იყო.“

ბ ი ო ბ რ ა ჟ ი ა

იაკობ გოგებაშვილი დაიბადა 1840 წლის 15 ოქტომბერს (27 ოქტომბერი) სოფელ ვარიანში (გორის რაიონი).

„ვარიანი, ვარიანი,
უტყეო და ქარიანი.
მებატონე ჩამოივლის ვარიანსა,
წიოკობას აუტეხავს ქათამსა და ვარიასა“.

ასე პოეტურად გამოუთქვამთ ვარიანელებს თავიანთი გასაჭირი.

ვაკეზე მღებარე ღარიბი სოფელია ვარიანი, თუმცა იქაურებს არ დანანებიათ, საკუთარი მწირი შესაძლებლობა სოფლის ეკლესიის მშენებლობისთვის მოეხმარებინათ.

ტაძრის ერთ-ერთ კედელზე ვკითხულობთ: „ესე ღვთისმშობლის ეკლესია აღვაშენეთ ერთობითა ვარიანის მცხოვრებელთა“. თუმცა ვარიანელები დღესაც თვლიან, რომ ტაძარი სიმონ გოგებაშვილის, დიდი იაკობის მამის, აშენებული უნდა იყოს. სიმონი ხომ სწორედ მათ სოფელში უკურთხებიათ მღვდლად და წლების განმავლობაში აქ ემსახურებოდა ღმერთსა და ხალხს.

ტაძარი 1835 წელს არის აგებული, 1990 წელს კი, იაკობ გოგებაშვილის სახლ-მუზეუმთან ერთად, ისიც აღადგინეს.

გვიამბობს ბატონი ვაჟა კოკაური, რომელიც ოთხი ათეული წელი ხელმძღვანელობდა ამ

სახლ-მუზეუმს: „გადმოცემით გამიგია, რომ 28 აგვისტოს, მიძინების დღესასწაულზე, აქ დღეობა იმართებოდა, მართალია, კომუნისტებმა შემდეგ 7 ნოემბერი დააწესეს, მაგრამ ვარიანელები მარიამობას მაინც აღნიშნავდნენ.“

ასეთი ამბავიც გამიგონია: ერთ-ერთი თავდასხმის დროს ლეკებმა ტაძრიდან სხვა სიმდიდრესთან ერთად ხატიც გაიტაცეს. ვის ოჯახშიც შესულა, ძალიან ცუდად წასვლია საქმე. ერთ ლეკს დასიზმრებია, რომ ხატი დაბრუნებას ითხოვდა, თანაც მოზვერის რქებზე უნდა დაემაგრებინათ და ისე გამოესტუმრებინათ. ასეც მოიქცნენ. იარა ხარმა, იარა და მოვიდა აქ, ტაძრის ეზოში. ერთი დაიბლავლა, დაეცა და მოკვდა. ჩამოხსნეს ხატი და ტაძარში მიაბრძანეს“.

მამა – სვიმონი – მღვდელი იყო. სვიმონს სურდა, რომ შვილებიც სასულიერო პირები გამოსულიყვნენ, იაკობი კი დედასაც და მამასაც ბერად წარმოედგინათ. მართალია, იაკობი ძალიან სუსტი ბავშვი იყო, მაგრამ მეტად ჭკვიანი, გამჭრიახი და მკვირცხლი გონება ჰქონდა. უამრავ ლოცვას, ლექსსა და საგალობელს ადვილად ითვისებდა. თანატოლებს იაკობი ძლიერ უყვარდათ, რადგან ყოველთვის ნაირ-ნაირ მოთხრობებსა და ლექსებს უყვებოდა. მამისაგან სიმღერის ნიჭიც დაჰყვა. პატარა იაკობს ძალიან იზიდავდა სოფლის ბუნება. იგი საათობით აკვირდებოდა სხვადასხვა ყვავილებს, ცხოველებს, ანკარა მდინარეში მოფართხალე თევზებს. ალაბათ ამიტომაც შესძლო შემდგომში იაკობმა, ასე საინტერესოდ აღეწერა ეს მშვენიერი სამყარო „ბუნების კარში“.

მაშინდელ დროში სოფლად სკოლები არ იყო, ბავშვებს წერა-კითხვას შინ ასწავლიდნენ ხოლმე. მაგრამ იაკობი იმდენად ნიჭიერი ბავშვი აღმოჩნდა, რომ ოჯახმა იგი ქალაქ გორში ჩაიყვანა და სასულიერო სასწავლებელში მიიბარა. იაკობი მეტად ბეჯითი მოსწავლე გამოდგა, იგი ძალიან ბევრს მეცადინეობდა და

მალე საუკეთესო მოწაფე გახდა. იაკობს ძალიან აინტერესებდა საქართველოს ისტორია და ლიტერატურა, ბევრს კითხულობდა, ეცნობოდა საეკლესიო ისტორიასა და საღვთისმეტყველო წიგნებს. შემდგომში ეს ცოდნა მას დაეხმარა, ბავშვებისათვის მათთვის გასაგებ ენაზე, დაეწერა საღმრთო ისტორია.

სკოლის დამთავრების შემდეგ, 1855 წელს იაკობი თბილისის სასულიერო სემინარიაში შევიდა, მაგრამ არც ამით დაკმაყოფილდა და 1861 წელს სწავლის გასაგრძელებლად კიევში გაემგზავრა, სადაც სასულიერო აკადემიაში ჩააბარა. პარალელურად უნივერსიტეტში საბუნებისმეტყველო დისციპლინებში ისმენდა ლექციებს. კიევში მას შესაძლებლობა მიეცა, თანამედროვე მეცნიერების, პედაგოგების, საზოგადო მოღვაწეების შრომებს გაეცნობოდა. მაგრამ კიევის ჰავამ ისედაც სუსტი ჯანმრთელობის იაკობზე კიდევ უფრო ცუდად იმოქმედა და იგი ტუბერკულოზით დაავადდა. ექიმის დაჟინებული მოთხოვნით, იაკობი იძულებული გახდა მესამე კურსი მიეტოვებინა, 1863 წელს სამშობლოში დაბრუნებულიყო.

1864 წელს გოგებაშვილი თბილისის სასულიერო სასწავლებლის მასწავლებლად,

ხოლო 1868 წელს მის ინსპექტორად დაინიშნა. იაკობ გოგებაშვილის მოღვაწეობის პერიოდში საქართველო რუსეთის იმპერიის შემადგენელი ნაწილი იყო და ყველაფერი ქართული იდევნებოდა. სკოლებში ქართული ენის ხსენებაც კი აკრძალული იყო, არისტოკრატის ქართულად ხმის ამოღება ერცხვინებოდა, ინტელიგენცია რუსულად აზროვნებდა, ქართული ენის შესასწავლად ორგვერდიანი ნაბეჭდი ანბანი არსებობდა, ისტორიასა და გეოგრაფიას ვინღა ჩიოდა. სკოლაში ძალიან მკაცრი და უსამართლო წესები ჰქონდათ. მოსწავლეთა წკეპლით ცემა, მუხლებზე დაყენება ჩვეულებრივი ამბავი იყო.

იაკობ გოგებაშვილი აქტიურად ჩაება ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში, რომელსაც ილია ჭავჭავაძე და აკაკი წერეთელი მეთაურობდნენ. იაკობი მაშინვე შეუდგა ძველი ჩვევების აღმოფხვრას: სემინარიის გამგეობას სწავლის პროცესის მთლიანად გარდაქმნის პროექტიც წარუდგინა, სრულიად გააუქმა დასჯა.

1865 წელს გამოვიდა ი. გოგებაშვილის „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის“;

1868 – „ბუნების კარი“;

1872 – „ღარიგება მოსწავლეთათვის, თუ როგორ უნდა წაიყვანოს სწავლება წერა-კითხვისა ქართულ ანბანში“;

1876 წელს პირველად გამოიცა „დედა ენა“.

„დედა ენა“ გოგებაშვილის სიცოცხლეში 33-ჯერ გამოიცა, გარდაცვალების შემდეგ 25-ჯერ. „დედა ენას“ „კეფხისტყაოსნის“ ბადალი უწოდეს, რადგან ხალხისათვის ყველაზე საყვარელი და პოპულარული წიგნი გახდა. გოგებაშვილის წიგნები ათი ათასობით ვრცელდებოდა. ყოველწლიურად 20-25 ათასი „დედა ენა“ და 5-6 ათასი „ბუნების კარი“ იყიდებოდა. ამ წიგნებმა დაულო საფუძველი განათლების ფართოდ გავრცელებას.

გოგებაშვილის პროგრესული პედაგოგიური მოღვაწეობამ სინოდისა და მეფის ხელისუფალთა უკმაყოფილება გამოიწვია. იაკობი “საზოგადოებრივი სამსახურისთვის არაკეთილსაიმედო პირად” გამოაცხადეს და 1874 წელს სასწავლებლიდან ისე გააძევეს, თავის მართლების საშუალებაც არ მისცეს. სასოწარკვეთილი თვითმკვლელობიდან

ბედნიერმა შემთხვევამ გადაარჩინა. მძიმე ავადმყოფი, სახელმწიფო ბინიდან გამოგდებული მეგობარს შეეფარა. მაშინ დაწვა ყველა ოფიციალური საბუთი, სემინარიის ატესტატი, აკადემიაში სწავლის მოწმობა და ფიცი დადო: “ამიერიდან მთელი ჩემი სიცოცხლე, ძალა და ღონე ჩემს ქვეყანას უნდა მოვახმარო”.

ამის შემდეგ, გოგებაშვილი სახელმწიფო სამსახურში აღარ შესულა და მთელი სიცოცხლე საზოგადო მოღვაწეობას მიუძღვნა. უსამსახურომ, უბინაომ, უფულომ მრავალი განსაცდელი გამოარა, მაგრამ მიზნისათვის არ უღალატია.

იაკობ გოგებაშვილი მონაწილეობდა ი. მამაცაშვილის ლიტერატურულ სალონში, რომელმაც ხელი შეუწყო ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების დაარსებას, იყო ამ საზოგადოების გამგეობის აქტიური წევრი (1879 წლიდან). იაკობ გოგებაშვილი თავისი წიგნების შემოსავლიდან დიდ დახმარებას უწევდა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“, ერთხელ მთელი მიღებული თანხა – ცამეტი ათასი მანეთი – მთლიანად გადასცა საზოგადოებას და თავისთვის არაფერი დაიტოვა. მის თანამედროვეთა თქმით, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“ მისი მეორე ოჯახი იყო. საკუთარი ოჯახი კი იაკობს არ ჰყავდა. მან თავი მთლიანად თავის ქვეყანას მიუძღვნა.

არ ყოფილა არც ერთი ეროვნული საქმე, რომ იაკობს სიტყვით თუ ფულით აქტიური მონაწილეობა არ მიეღო. ეს იყო ზეპირსიტყვიერების შეგროვება, საბავშვო ჟურნალების გამოცემა, ხალხური სიმღერების ნოტებზე გადატანა, სასოფლო-სამეურნეო სკოლის, ბიბლიოთეკების დაარსება.

გოგებაშვილმა კარგად იცოდა, რომ მხოლოდ წიგნით ვერ შეძლებდა ერის განათლებას. იგი იბრძოდა სახალხო სკოლების შექმნა-დამკვიდრებისათვის საქართველოში. იცავდა რეალური განათლების უპირატესობას ფორმალურთან შედარებით. იაკობი არ იშურებდა სახსრებს სახალხო განათლებისათვის; იგი მატერიალურად ეხმარებოდა ღარიბ

მოსწავლეებს, ბევრ მათგანს თვითონ უზღიდა სწავლის ფულს. სისტემატურად უგზავნიდა ფულს რუსეთსა და საზღვარგარეთის უმაღლეს სასწავლებლებში მოსწავლე ქართველ სტუდენტებს, ციმბირში გადასახლებულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მოღვაწეებს. ბევრმა მისი შუამდგომლობით სტიპენდია მიიღო, მათ შორის იყვნენ შემდგომში გამოჩენილი ქართველი კომპოზიტორები ზაქარია ფალიაშვილი და დიმიტრი არაყიშვილი. ამ დროს კი თვითონ საკმაოდ მოკრძალებულად ცხოვრობდა, ყოფილა დრო, როცა ბინის ქირის გადასახადიც ვერ გადაუხდია და მეგობრებს შეუფარებიათ.

განსაკუთრებით დიდი ღვაწლი დასდო ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების დაარსებასა და საქმიანობას.

სიკვდილის წინ, 1912 წელს ანდერძი დაწერა და მთელი ქონება ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას დაუტოვა. შავი ღლისთვის გადანახული ფული გაანაწილა და ათ-ათი თუმანი გადასცა ქართველთა, სომეხთა და მაჰმადიანთა საზოგადოებებს, ვარიანის სახლი თანასოფლელებს უანდერძა, სადაც სკოლა გაიხსნა.

იაკობ გოგებაშვილმა 1900 წელს, ვარიანში, საკუთარი სახლის ერთ ოთახში გახსნა პირველი ორკლასიანი სკოლა, სადაც სასკოლო ავეჯი, წიგნები რვეულები და ყველა ის ნივთი რაც კი სჭირდებოდათ იმ დროს სასწავლებლად იაკობმა საკუთარი სახსრებით შეიძინა და გამოუგზავნა ამ სკოლას.

ამ სკოლაში ვარიანელი გლეხის შვილები სწავლობდნენ.

* * *

გოგებაშვილს კალამიც კარგად უჭრიდა. ვისაც ქართული ენის, ქართული მწიგნობრობის ღალატს შეატყობდა, მეხივით დაატყდებოდა თავზე. საოცარი გამძაგებით ებრძოდა იანოვსკის, ქართველთა დაუძინებელ მტერს, აშორდიებსა და მისთანებს, რუსების ჩაგონებით სამეგრელოდან ქართული ენის გამოღვევა რომ მოინდომეს. თვითონ ხომ პასუხს გასცემდა, ილიასაც მიეჭრებოდა ხოლმე: “გაგვიძებს, ბერო მინდიავ, კარს საფრთხე მოგვდგომიაო!” რუსული ბიუროკრატიისა და იმპერიალიზმის წინააღმდეგ შეუპოვარ მებრძოლებს ილიას, აკაკისა თუ გოგებაშვილს სიტყვა არ დასცდენიათ რუსული კულტურისა და ენის სწავლების საწინააღმდეგოდ. პირიქით, იაკობმა 1887 წელს შეადგინა “რუსკოე სლოვო”, რომელიც დიდხანს ემსახურებოდა ქართველ ახალგაზრდებს.

გოგებაშვილის მოთხრობებში დიდაქტიკური ელემენტი ორგანულად ერწყმის მხატვრულ რეალიზმს. გოგებაშვილის მხატვრული შემოქმედების ძირითადი წყაროა ქართული ფოლკლორი. ქართული ხალხური ანდაზების საფუძველზეა შექმნილი მოთხრობები „ქურდი და მამალი“, „მერცხალი და მეცხვარე“, „ცხვარი და მარტი“ და სხვა. მოთხრობები „დევნილი მეგობარი“, „ბელურა“, „ლომი“, „მერცხალი“, „აქლემი“, „ორაგულის ცხოვრება“, „ნამი“, „ცისარტყელა“ და სხვა. ბავშვებს აცნობს ფრინველთა და ცხოველთა სამყაროს; ისტორიულ თემაზე დაწერილი მოთხრობები „ასპინძის ომი“, „იოთამ ზედგენიძე“, „ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი“, „ცოტნე დადიანი“, „თავდადებული მღვდელი თევდორე“, „სხივი წარსულისა“, „სამასი თავდადებული გლეხი“ და სხვა.

მოზარდებს სამშობლოსათვის თავდადებასა და სიყვარულს შთააგონებს, ცნობილი მოთხრობა „იავნანამ რა ჰქნა“ (1890) ჰუმანიზმს, პატრიოტიზმს, ხალხთა მეგობრობას ქადაგებს. 1910 წელს გამოვიდა მწერლის რჩეულ პედაგოგიკის და პუბლიცისტურ თხზულებათა ერთტომეული. თავისი საბავშვო მოთხრობებით და კრიტიკული მიმოხილვებით გოგებაშვილმა დიდი ამაგი დასდო საყმაწვილო ჟურნალებს „ნობათს“, „ჯეჯილსა“ და „ნაკადულს“.

ფილიპე გოგიჩაიშვილი

i akob
gogebaSvi I i

იაკობ გოგებაშვილს მე პირადად ვიცნობდი მისი სიცოცხლის უკანასკნელი 11 წლის განმავლობაში და ვიცნობდი, შეიძლება ითქვას, ახლოს: ვხვდებოდი ხშირად, ხშირი მსვლელობა მქონდა მასთან, მასაც – ჩემს ოჯახში და ჩემს ახლობლებთან, – ნიკოლოზ ცხვედაძის სიყრმის მეგობარი იყო, – გვქონდა ერთმანეთთან ახლო დამოკიდებულება, მისი ერთ ერთი ნების ამსრულებელიც ვიყავი, სიკვდილის დროსაც თავს ვადექი.

იგი განუწყვეტელი ბრძოლის მიუხედავად, რომელსაც იგი მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში ეწეოდა, თვითმპყრობელობის ბიუროკრატიასთან ქართული ენისა და ერის დასაცავად, თავისი ცხოვრების წესით „კაბინეტის კაცს“ წარმოადგენდა, ოთხ კედელს შუა იყო გამომწვევდელი და მისი ცხოვრება მოკლებული იყო გარეგან ეფექტებს. ამიტომაც მეც ვერ მოგიხრობთ აქ ასეთებს.

იაკობი განდევნილად ცხოვრობდა, განმართლებულად, უოჯახოდ, უცოლშვილოდ. ამის მთავარი მიზეზი იყო, რამდენადაც ვიცი, მისი ავადმყოფობა; იგი ახალგაზრდობიდანვე ჭლექით იყო დაავადებული და ამიტომ მან ნება არ მისცა თავის თავს ცოლშვილისათვის მოეკიდნა ხელი, დასძლია სიყვარული, რომელიც, როგორც გამიგია, ერთ დროს უღვივოდა ერთი ჩინებული ახალგაზრდა ქართველი ქალის მიმართ.

ასეთმა, ჭლექით დაავადებულმა კაცმა 72 წელიწადს იცოცხლა და მაშინაც, როცა მოკვდა, ჭლექისაგან არ მომკვდარა. და ეს მოხდა იმის

მეოხებით, რომ იაკობმა გასაოცრად იცოდა თავის მოკვლა. თავის დღეში იგი მცირედენ უწესრიგობასაც კი არ შეიტანდა არც ჭამაში, არც გართობაში, არც სეირნობაში, არც მოსვენებაში, არც ამინდის გაფრთხილებაში. საარაკოდ იყო გადაქცეული მისი კალოშები, ქოლგა, თბილი პალტო და პლედი. კარგ დარშიაც კი უკალოშოდ არ გავიდოდა ქუჩაში – იქნებ გაავდრდესო. როგორც კი ამინდს მცირედენ არევა შეემჩნეოდა, მაშინვე შინ დაბრუნდებოდა. ორპირ ქარს თოფივით ერიდებოდა. და არა თუ ეს, თავის ბინაში არასოდეს იმ ოთახში არ გაჩერდებოდა, სადაც ფანჯარა ჰქონდა ღია. აბა რამდენჯერ ვყოფილვარ მასთან და არასოდეს არ მინახავს, რომ იგი ფანჯარაღია ოთახში ყოფილიყოს დამჯდარი. მხოლოდ ერთხელ ვიყავ მოწმე, რომ ამ წესს უღალატა: ზაფხულში, სრულიად წყნარ ამინდში, კარი გააღო აივნისაკენ და

ესეც მოხდა მხოლოდ სტუმრების ხათრით: სადილად ვყავდით დაპატიჟებული რამდენიმე კაცი (ნიკ. ლოლობერიძე, ნიკ. ცხვედაძე, არტ. ლაისტი, ნიკ. ლომოური მასაც რომ იწვევდი, უეჭველად ყურადღება უნდა მიგვექცია კარებისა და ფანჯრებისათვის, ყოველ შემთხვევაში ორპირი ქარი არასგზით არ უნდა მოხვედროდა. აგრეთვე ოთახში, თუ ზამთარი იყო, სითბოს ნაკლებობა არ უნდა ყოფილიყო, ვინც ამას არ შეუსრულებდა, მეორეხელ აღ-არ ეწვეოდა და არც დაუმაღავდა: „რა ვქნა, სიამოვნებით გეწვევოდი, მაგრამ მეშინიან – გამაციებთო“. ისე კი საერთოდ არ უყვარდა წვეულებაში ან სტუმრად წასვლა. ერთხანს ქართულ თეატრში სიარულსაც კი დაანება თავი ამის მიზეზით. ეს ასე მოხდა: ქართული თეატრის შენობა (არწრუნისეულ ქარვასლაში) თავადაზნაურობამ გადააკეთა, მაგრამ ეს გადაკეთებული შენობა, როგორც ი. გოგებაშვილი წერდა ერთხელ, „რადაც დევერხანა გამოდგა, წარმოდგენის დროს ქარი ისე ქშუტუნობდა, როგორც დიდმის მინდორში, და აფრთხობდა საზოგადოებას“. ყოველ შემთხვევაში იაკობის დასაფრთხობად ეს ქშუტუნის სრულიად საკმარისი იყო, და იგი აბონემენტს რეგულარულად იღებდა, მაგრამ წარმოდგენებს გაციების შიშით იშვიათად ესწრებოდა.

მგონია იმავე ავადმყოფობით უნდა ყოფილიყოს გამოწვეული, რომ ი. გოგებაშვილი ძალიან მგრძობიერი და ფიცხი ადამიანი იყო: ისეთ რამეს იწყენდა, რასაც სხვა ყურადღებას არ მიაქცევდა ან ნაკლებ მიაქცევდა. მახსოვს მაგალითად, ასეთი ამბავი.

1904 წელს ი. გოგებაშვილის ბიოგრაფია დავბეჭდეთ კალენდარში. დაბეჭდვამდე გადავიკითხე, სხვათა შორის, მისი სტატიები – ზოგი ხელახლა, ზოგი პირველად – სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთებში, რათა გერმანული „საფუძვლიანობის“ პრინციპისათვის არ მეღალატნა: მაშინ მე გერმანიიდან ახლადდაბრუნებული გახლდით. გერმანულად განსწავლული, ბიუხერის მოწაფე. და შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ, როგორ „სახტად დავრჩი“, როდესაც იაკობის ერთ-ერთ სტატიაში ასეთი სტრიქონები წავიკითხე: „შენიშნულია

ხალხისაგან, რომ სამი მომკალი, აყოლით და ჰოპოუნით მომუშავე, იმდენს გააკეთებს, რის გაკეთებაც ხუთს ცალცალკე მუშას გაუნდებლდება, რად? იმიტომ, რომ აყოლის დროს ადამიანების მოძრაობა მეორდება თითქმის თავისთავად. მხედველობას ეშველება სმენა და ორივე გრძობანი შეერთებული ძალით ამოქმედებენ ადამიანის ასოებსა; – საერთო მუშაობა, ერთს ყაიდაზე მომართული, აქეზებს, ამხნევეს მომუშავეთა, ართობს მათ და დაღლილობას გვიან ჰკვრის. ასე სასიკეთოდ მოქმედებს ტაქტი დიდებუედაც და პატარებუედაც“. უნდა გამოვტყდე, მაშინ კი ვთქვი: რა ღრმა შინაარსი ყოფილა ქართულ ანდაზაში, რომელიც ამბობს „შინაურ მღვდელს შენდობა არა აქვსო“! ის აზრი, რაზედაც ჩემმა ბიუხერმა მთელი წიგნი ააგო. იაკობს აგერ აქვს სხარტად გამოთქმული მეთქი.

მაგრამ ეს – სხვათა შორის. დავბეჭდეთ ეს ბიოგრაფია, სურათით. წიგნი გამოვიდა, მაგრამ, ვხედავ, იაკობი შემომწყრა: პირს მარილებს, სალამს არ მაძლევს, არ მელაპარაკება. ვერ გამეგო, რა იწყინა ან რამ აწყინა. რამდენიმე კვირის შემდეგ გამოირკვა ჩემი დანაშაული. იაკობმა თურმე ის იწყინა, რომ მე მისი ბიოგრაფია იმ შრიფტით კი არ დავბეჭდეთ, როგორც ილიასი, აკაკისა, ყიფიანის და სხვების ბიოგრაფია, არამედ უფრო წვრილი შრიფტით. საქმე ის არის, რომ იაკობის ბიოგრაფია მოცულობით, სხვებთან შედარებით, უფრო დიდი გამოვიდა, და რომ ერთგვარი სიმეტრია დამეცვა, იგი უფრო წვრილი შრიფტით ავაწყობინე სტამბას. რა ვიცოდი, რომ ეს მის რისხვას გამოიწვევდა. პეტრე უმიკაშვილმა კი მითხრა მაშინ დაუფარავად: „ასეთი დოცლაპიობა როგორ მოგივიდა იმერელ კაცს, როგორ არ იცოდი, რომ იაკობთან, არა თუ ეს, ღვთის წყალობაც სიფრთხილითაა სათქმელიო“.

გოგებაშვილი მთელს ქართველობაში ერთადერთი ადამიანი იყო, რომელიც ახალგაზრდობის შემდეგ სამსახურში არ შესულა და მხოლოდ თავისი ნაწერების პონორარით ცხოვრობდა. მისი ცხოვრების წყარო იყო ის შემოსავალი, რომელსაც მას აძლევდა უმთავრესად მისი სამი

სახელმძღვანელო: „დედა-ენა“, „ბუნების კარი“ და «Русское слово» და ეს წყარო გაცილებით უფრო დიდი იქნებოდა, ი. გოგებაშვილი რომ დათანხმებულყო ამ სახელმძღვანელოების ცოტაოდნავ გამეორებაზე, ფასის გადიდებაზე. მაგრამ იგი ამას ყოველი საშუალებით ერიდებოდა. მაგალითად, ერთ დროს მან, „დედა-ენის“ პარალელურად, ქართული წერის „დედანი“ გამოსცა, მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ იგი მალე გასაღდა, მან მისი გამოცემა აღარ განაახლა: ის „დედანი“ შემოკლებული სახით „დედა-ენაში“ შეიტანა და იმავე დროს „დედა-ენის“ ფასი არ გაუდიდება. ცალკე „დედნის“ გამოცემაზე ხელის აღებას ი. გოგებაშვილი ასე ხსნიდა: „დედანი“ ღირდა ექვს შაურად, ყდით ჯდება ორ აბაზად. „დედა-ენაშიაც“ ამდენივე უნდა მიეცათ მოსწავლეებს. ოთხი აბაზის გაღება კი ჩვენი ღარიბი ხალხისათვის სამძიმო იყო. ამიტომ იგი მინიმალურ ფასს ადებდა თავის სახელმძღვანელოებს, რის გამო შემოსავალსაც გაცილებით იმაზე ნაკლებს იღებდა, რისი მიღებაც შეეძლო ნამდვილად.

ლუარსაბ ბოცვაძე ი. გოგებაშვილის ახლობელი კაცი იყო, თუ მეხსიერება არ მღალატობს, იაკობის გარდაცვალების ხანებში ერთ-ერთ თავის წერილში ამბობდა, რომ იაკობს ცხრაას თუმნამდე ჰქონდა

წელიწადში შემოსავალიო. ჩემი დაკვირვება კი იმას ამბობს, რომ მისი შემოსავალი ექვსას თუმანზე მეტი არ უნდა ყოფილიყოს წელიწადში. ყოველ შემთხვევაში, ცხრაასი იყო თუ ექვსასი, ყოველ ეჭვს გარეშეა, რომ თვითონ იგი ამ შემოსავლის ნახევარზე მეტს არ ხარჯავდა თავის თავზე. ძალიან სადად და უბრალოდ ცხოვრობდა: ეჭირა პატარა ბინა, – მართალია, ძალიან ნათელი და მზიანი, – რომელშიაც მხოლოდ ერთი ოთახი იყო მოზრდილი, დანარჩენი ორი – საწოლი და სამუშაო ოთახი – პატარა იყო. ჰყავდა ერთი მოსამსახურე და ჭამა-სმის ხარჯებშიაც ძალიან ზომიერი იყო.

თავის შემოსავლის, სულ ცოტა, ნახევარს ი. გოგებაშვილი საქველმოქმედო საქმეებზე ხარჯავდა. უმთავრესად მოსწავლე ახალგაზრდობას აძლევდა შემწეობად. იშვიათად გამოზრდილა იმ დროში საშუალო და უმაღლეს სასწავლებელში ისეთი ხელმოკლე ახალგაზრდა ქართველი, რომელსაც თა-

ვის მიმართ, ამათუიმ გზით, ყურადღება დაემსახურებინოს და რომლისათვის ი. გოგებაშვილს, აშკარად ან ფარულად, ერთდროულად ან სისტემატურად, დახმარება არ მიეცეს. იგი ყოველთვის ჰკრებდა ცნობებს ასეთი ახალგაზრდების შესახებ და გარდა ამისა, რომ თვითონ უგზავნიდა შემწეობას, თავის ნაცნობ-მეგობრებს, ცეცხლს უნთებდა მათთვის სტიპენდიის გასაჩენად ან სისტემატური დახმარების დასანიშნავად.

რასაკვირველია, ყოველთვის არ უმართლებდნენ მას იმედებს ის ახალგაზრდები, რომლებსაც იგი მფარველობდა. და არც გასაკვირია, ვინაიდან იგი სხვებისაგან მიღებულ ცნობებს ეყრდნობოდა და თვითონ პირადად არც კი იცნობდა იმ ახალგაზრდებს. მაგალითად მახსოვს ასეთი ამბავი. პირველი რევოლუციის ხანებში ი. გოგებაშვილმა დიდი მფარველობა დაუწყო – ისევ სხვების ცნობების საფუძველზე – ერთ საშუალო სასწავლებლის კურსის დამსრულებელ მოწაფეს: აქებენო, სწავლა უნდაო, ქართულის სპეციალისტი გამოვარო, საშუალება მივცეთ უნივერსიტეტში წასასვლელადო, იქნებ საზღვარგარეთაცო. იმდენი უჩიჩინა ყველას, იმდენი ცეცხლი დაანთო ამის ირგვლივ, რომ თავისი გაიტანა: მოხერხდა იმ ყმაწვილის გაგზავნა სასწავლებელში.

განვლო რამდენიმე წელიწადმა; ბევრი არა გაგვივია რა მის შესახებ სწავლის დროს, სულ არაფერი – სწავლის დასრულების შემდეგ. ამასობაში ი. გოგებაშვილიც გარდაიცვალა, რომელსაც აგრეთვე თავის სიცოცხლეში არა გაუვია რა თავისი „პროტეჟეს“ შესახებ. განვლო კიდევ მრავალმა წელმა. ერთ საღამოს არტურ ლაისტი შემოდის ჩემთან სამასლაათოდ და ძველი ამბების მოგონებაში გულის გადასაყოლებლად. გავერთეთ მოგონებებში: მასალა ყოველ შეხვედრისას ბევრი გვქონდა. 30 წლის ნაცნობობა გვქონდა ერთმანეთის. უცებ ლაისტი შეჩერდა, მომაჩერდა და მეუბნება:

– იცით, რას გეტყვით?

– ?

– გახსოვთ ი. გოგებაშვილის „პროტეჟე“ ახალგაზრდა, რომლის სასწავლებელში გამგზავრების გამო იმდენი ლაპარაკი იყო თავის დროზე და მის მასწავლებელ სპეციალისტსაც რომ წერილებს ვწერდით აქედან?

– ძალიან კარგად.

– ახლა მეორე კითხვა. ვინაზავთ ვერის ხიდთან კონკეტში გახვეული დედაბერი რომ მათხოვრობს და ასე გაჰკვივის: „ღვთისმშობელი შეგიბრალებთ, – შემიბრალებთ. გამკითხეთო?“

– როგორ არა, თითქმის ყოველდღე.

– ჰო და – ეს დედაკაცი იმ ახალგაზრდის მამიდა ყოფილა; ყოველ დილას გამოავლებს თურმე ამ მამიდას სახლიდან: წადი, იმათხოვრე, მონიანგრე და შინ მოიტანეო. დედაკაცი მოდის იმ ადგილას, ზოგჯერ ზემელთან რომ ტრამვაი ჩერდება, იქაც ამოდის, გულის მომწველად გაჰკვივის, აგროვებს სამოწყალოს და საღამოს შინ ბრუნდება ნამათხოვრალით.

ეს უკანასკნელი ამბავი ი. გოგებაშვილის სიცოცხლეში არ ყოფილა. მაგრამ რომც ყოფილიყო იგი მაინც მის რწმენას ოდნავაც ვერ შეარყევდა. სწავლა-განათლება მას ჩვენი წარმატების ფუძედ და გაკეთილშობილების საშუალებად მიაჩნდა და ამაში მას ვერ დააეჭვებდა ვერავითარი კერძო შემთხვევა. სწავლა-განათლება, დედა-ენა, ეროვნება, სამშობლოსადმი სიყვარული, მამულიშვილობა – ყველა ეს მისთვის იყო არა უბრალო იდეური პრინციპები, არამედ სულიერი არსებობის პრინციპები, რომლებითაც იგი სუნთქავდა და რომელთა გარეშე მას პირადი ცხოვრება არ ჰქონდა. ამ სფეროში იყო მუდამ მისი აზრი და გონება გართული, მასთან იყო მთელი მისი არსება შეზრდილი და შესისხლხორცებული იმგვარად, რომ თავისი პირადი „მე“, თითქოს არც ჰქონდა იქიდან გამოცალკეებული. ეს იყო მისი სიმდიდრეც და სიღარიბეც. ლაპარაკი, მსჯელობა, აზროვნება მხოლოდ ამ საგნებზე ეხერხებოდა სიყვარულით, ხალისითა და გატაცებით. ეს იყო მისთვის ცოლშვილიც, ოჯახიც, გართობაც, პირადი ცხოვრებაც, ის არავის უნახავს თავის დღეში არც მოთამაშე, არც

მოქიფე, არც საზოგადოებაში გამართობი, არც პირადი ხასიათის საქმით დაინტერესებული. მთელი მისი გულისყური იმ იერიშის მოგერიებისაკენ იყო მიმართული, რომელიც ცარიზმის ხელისუფლებას განუწყვეტლივ მოჰქონდა საქართველოს საარსებო ეროვნულ ფუძეებზე. და აქ ი. გოგებაშვილს ზოგჯერ ისეთ რამეზე უხდებოდა დარდი და ზრუნვა, რაც დღეს იქნებ სასაცილოდ ჩანდეს, მაგრამ მაშინ როდი იყო აზრს მოკლებული.

მაგალითად, მახსოვს ასეთი ამბავი, 1904 წელს გაზეთებში დაიბეჭდა ცნობა: სინოდს განზრახვა აქვს საქართველოს ექსარხოსის ადგილი გააუქმოს და ნაცვლად ამისა ბაქოს სამიტროპოლიტო დააწესოსო. იმავე დღეს ი. გოგებაშვილი მეძახის და მეკითხება:

- წაიკითხე?
- რა?
- რომ საქსარხოსოს აუქმებენ?
- წინ წყალი, უკან მეწყერი!
- ასე იყოს, მაგრამ ჩვენ ამით რას მოვიგებთ?

ისევ სჯობდა ეგ ოხერი აქ გდებუდიყო, „საქართველოს ექსარხოსი“ მაინც ერქვა, ახლა აქაც მოისპობა საქართველოს სახელი.

და ი. გოგებაშვილის გულისწუხილი გასაგები იქნება, თუ გაიხსენებთ, რომ ეს ის დრო იყო, როცა ცარიზმის ხელისუფლება საქართველოს ძეგლებზე წარწერებს ფხეკდა, ქართულ გვარებს მეტრიკებში და მეტრიკების გარეშეც რუსულ გვარებად აკეთებდა, ადგილებს რუსულ სახელებს აძლევდა, საქართველოს „ყოფილი საქართველოს“ სახელწოდებით იხსენიებდა და ქართველებს სახელად „ტუზემცებს“ გვეძახდა, და თუ საქართველო მხოლოდ წარსულში არსებობდა, თუ ქართველი „ტუზემცად“ იყო გადაქცეული, ი. გოგებაშვილს როგორღა უნდა დაეცვა და ვისთვისღა უნდა დაეცვა ქართული ენა?

გოგებაშვილის პიროვნების გასაგებად, აღნიშნულის გარდა, მგონია, ის გარემოებაც არის მხედველობაში მისაღები, რომ იგი მეტისმეტად მგრძნობიარე ნერვული სისტემის პატრონი იყო და ყოველ უსიამოვნებასა და წყენას ძალიან მწვავედ განიცდიდა. იყვნენ ჩვენში ზოგნი ისეთები, რომელნიც პირს უკან ლაპარაკობდნენ. რა გასაკვირია იაკობ

გოგებაშვილი თავის სახელმძღვანელოებს იცავდეს მთავრობისა და სხვა ავტორების წინაშე, – ამით იგი თავის შემოსავალს იცავსო. რამდენჯერ უთქვამს მას ამის საპასუხოდ: „პირუტყვს სხვაც პირუტყვი ჰგონიაო“. თვითონ იგი, მაგალითად, ასე ათავებდა ერთ თავის სტატიას კორხანიდის სახელმძღვანელოს წინააღმდეგ: „მე იმედი მქონდა, რომ ჩემს ადგილს შემდეგ ქართულს სკოლებში დაიჭერდა ქართველი პედაგოგი, რომელიც შეადგენდა უკეთეს სახელმძღვანელოებს ქართულისას და რუსულისას, ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებულს, და ხალხის განათლებას წინ გადაადგმევინებდა ნაბიჯსა. ლამის ეს იმედი გამიცრუვდეს, და ჩვენს სკოლაში შემოგვეჭრნენ მუნჯნი უცხონი და გაამეფონ მასში უკიდურესი, პოლიტიკანობა, – ქართული ყველაფერი გაქრეს და სახალხო სკოლა გახდეს კერად გონების დახშვისა და სიბნელისა“.

განსაკუთრებით უღმობელი იყო იაკობ გოგებაშვილი იმ მოხელეების მიმართ, რომელნიც „ქართულის გაქრობას“ გზას უკაფავდნენ სკოლებში და უპირატესად, როდესაც ასეთ მოხელეებში ქართველები გამოერეოდნენ, ამ შემთხვევაში ი. გოგებაშვილის რისხვას საზღვარი არ ჰქონდა და ვერავითარ საშედავათო გარემოებაზე მითითებას მას ვერ გააგონებდით. ასეთი ქართველი, თუგინდ სხვაფრივ დამსახურებულიც ყოფილიყო, მტერი იყო ხალხისაც და მისიც. ასეთი ბრალი დაედო ერთ დროს ისტორიკოსს თ. ჟორდანიას. სამრევლო სკოლების მეთვალყურედ იყო დანიშნული და, ადგილის დაკარგვის შიშით, ვოსტორგოვს დაემორჩილა და მისი პოლიტიკის გატარება იწყო სამეგრელოს სკოლებში. იმ ხანებში მეც მომიხდა ამის გამო უსიამოვნო წერილების წერა თ. ჟორდანიას შესახებ, რომელიც ჩემი ყოფილი მასწავლებელი იყო, რომ შევხვდით ერთმანეთს, პირველად ეს მომახალა იაკობმა:

– მაღლობა ღმერთს, რომ მიხვდი და დაინახე იმ არამზადას მოღალატეობა!

– ჰო, მაგრამ, – ვეუბნები, – რაღაც უბედურებაა იმ კაცის თავზე, თორემ ისე აბა როგორ უნდა დავიჯეროთ, რომ გულით

იგი ღალატობდეს ქართულ ენასა და კულტურას, როდესაც მას ამდენი უმუშავნია ამ კულტურისათვის!

— რას ამბობ, რას! განა ეს რამეს ამტკიცებს? რამდენი ექიმია, რომ თავის ლაბორატორიაში სულ მუდამ ხელს ურევს განავალში. მერე რა, — უყვარს მას ეს განავალი? ეეჰ, თქვა რუქამ არაკი! — ხელი ჩაიქნია და გამშორდა.

იაკობი ძალიან ფიცხი იყო როგორც პირადს ურთიერთობაში, ისე პოლემიკაშიც, მაგრამ საკვირველია: ეს სიფიცხე იშვიათად სტოვებდა უკმაყოფილების კვალს, ვინაიდან ყველამ იცოდა, რომ ი. გოგებაშვილი ყოველთვის გულწრფელი იყო, შეცდომაშიც და ჭეშმარიტებაშიც, და ყველა პატივისცემდა ამ გულწრფელობისა და პირდაპირობისათვის. აბა აკაკი სიტყვას ვის შეარჩენდა ან მწარე და გესლიან სიტყვაში ვის ჩამოუვარდებოდა, მაგრამ ი. გოგებაშვილის წყენინებას ერიდებოდა. მაგალითად, 1894 წელს ი. გოგებაშვილი საგრამატიკო პოლემიკაში გაერთო. ამ პოლემიკაში აკაკიც ჩაერია, მაგრამ მალე კამათზე ხელი აიღო და განაცხადა: მე ი. გოგებაშვილს მეტისმეტად პატივს ვცემ და არ მინდა ცხარე კამათით ჩრდილი მივაყენო ჩვენს დამოკიდებულებასო.

სამაგიეროდ, ი. გოგებაშვილიც დიდად პატივისცემდა აკაკის და მისი აღფრთოვანებული თავყანისმცემელი იყო, ქართული პოეზიის იალბუზს უწოდებდა მას. ანდერძშიც შეიტანა, აკაკის ყოველ წელიწადს 100 მან. აძლიეთ იმ ლექსების ჰონორარად, რომლებიც ჩემს სახელმძღვანელოში მაქვს მოთავსებულიო. სიცოცხლეში იგი, როგორც ვიცი, ყოველთვის უგზავნიდა აკაკის ჰონორარს.

პატივისცემით ი. გოგებაშვილი, იქნებ, ილიას სცემდა მეტ პატივს, ვიდრე აკაკის, მაგრამ აკაკი რომ მეტად უყვარდა, ეს ეჭვს გარეშეა. მაგრამ მისი გულწრფელობა იმდენად ძლიერი იყო, რომ ამ საყვარელ კაცსაც არ დაუმაღავდა იმ შენიშვნას ან საყვედურს, რომელიც გულში ჰქონდა სათქმელად, როდესაც ამას გარემოება მოითხოვდა. მხოლოდ აქ, ამ შემთხვევაში, იაკობი ჩვეულებრივ ცხარე, პილპილიანი იაკობი როდი იყო, არამედ მორიდებული, გულითადი, მოყვარული, გრძნობით აღსავსე მეგობარი. მე ამ სტრიქონებში მართო ჩემს მოგონებას ვწერ და არ მინდოდა შიგ რაიმე ამონაწერები ჩამერთო ი. გოგებაშვილის სტატიებიდან. მაგრამ რახან სიტყვამ მოიტანა, აქ ამ წესს დავარღვევ და აღვნიშნავ ი. გოგებაშვილის ერთ წერილს, რომელიც მან აკაკის იუბილეს გამო დასწერა 1908 წელს. აკაკის იუბილეს მან რამდენიმე წერილი უძღვნა, მაგრამ მათში ერია განსაკუთრებით ერთი პატარა წერილი, რომელიც იყო ყოველმხრივ მშვენიერი და დამწერისათვის სასახელო და სადაც ავტორი ტკბილად, გულთბილად, სიყვარულით, მაგრამ ამავე დროს დაუფარავად საყვედურს ეუბნებოდა მთელი საქართველოს მიერ დაფნის გვირგვინით შემკობილ აკაკის.

ამ სტატიაში მას მოკლედ აღწერილი აქვს აკაკის საიუბილეო ზეიმზე დასწრება და შემდეგ განაგრძობს:

„დაზავდა აბობოქრებული ზღვა ძლიერ ეროვნულთა და კულტურულთა გრძნობათა, და მე ღამის პირველ საათზე თეატრიდან გავემართე ჩემი სადგურისაკენ.

„მაგრამ ჩემს უღრმეს კმაყოფილებას ერთი რაღაც გამოურკვეველი ნაკლი ამცირებდა,

ასუსტებდა. ეს ნაკლი შავი ყორანივით დამჩხოდა გულში და ნეტარებაში ნაღველს ურევდა. მივედი ჩემს სადგურში და სავარძელში მოთავსებულმა თავი მივეცი ტკბილ – მწარე ბურანსა.

‘უცებ ხელ-ახლად გაგჩნდი თეატრში და ვიხილე უნეტარესი სურათი. აკაკის დიდებული რაინდული სახე მიელო და აშლილს საზოგადოებას ეუბნებოდა: ერთ წამს, მხოლოდ ერთ წამს, კიდევ მოითმინეთ. ცოდოა დიდი ცოდო, რომ ამისთანა სასახელო, საარაკო იუბილე დაუგვირგვინებელი დაგვრჩეს საზოგადოება დაწყნარდა, დასხდნენ ყველანი და სმენად გადაიქცნენ.

„ბედნიერი ვარ, უზომოდ ბედნიერი ამჟამად, მაგრამ ერთი რამ სწამლავს ამ ბედნიერებას, სთქვა აკაკიმ.

„– რა? რა?“ – სიმწუხარით შეეკითხა მას სამი ათასი პირი ერთად, ერთხმად.

„– ის, რომ ჩვენ ვერ ვეღირსებით იმის იუბილეს, რომელიც იყო დიდი პოეტიც, დიდი მამულიშვილიც და დიდი ადამიანიც და რომელსაც უსაზღვროდ უყვარდა თავისი დაჩაგრული სამშობლო“.

„ურიცხვს მსმენელთა შორის არც ერთს არ მოსვლია აზრად ეკითხა აკაკისათვის, ვისზე ლაპარაკობდა იგი, რადგანაც ელვის სისწრაფით ყველას გონებაში გამოისახა ერთი და იგივე დიდებული სახელი.

„აკაკიმ გააგრძელა: დიად, ჩვენ ვერ ვეღირსებით ილია ჭავჭავაძის იუბილეს, მეტი უბედურებაც დაგვატყდა თავზე. ჩვენს არამც თუ ვერ შევამკეთ მისი გენიოსური თავი დაფნის გვირგვინებითა, არამედ ხელი ვერ შევუშალეთ ჩვენის ერის მტრებსა, რომელთაც ილიას ეკლის გვირგვინი დაადგეს, მსგავსად მაცხოვრისა მთელი ნახევარი საუკუნე ილია და მე ტოლნათ ვეწეოდით მეტად მძიმე უღელს სამშობლოს სამსახურისას, – მომიკლეს, ჯვარს მიცვეს ტოლი და დამარჩინეს ცალად, უტოლოდ, ობლად დიდება და თავყვანისცემა მოწამე ილიას უკუნითი უკუნისამდე, – გაათავა აკაკიმ და

მწუხარე თვალებიდან მდუღარე ცრემლის ნაკადული წასკდა.

„ამინ“! – შესძახა სამგლოვიარო ხმით სამი ათასმა მსმენელმა და ფეხზე უმაღლ წამოდგარმა, თავი მოიხარა საერთოდ.

„ამ რაინდულს სიტყვებს და საქციელს მოჰყვა აუწერელი მოვლენა, იმისთანა მოვლენა, რომელსაც ეღირსნენ მოციქულნი სული წმინდის მოფენის ჟამსა. აკაკის თავზე გაჩნდა ვეებერთელა აპრიალეული კელეპტარი, ყველა მსმენელის თავი შეიმკო პატარ-პატარა კელეპტარებით და თეატრმა საარაკო კაშკაში დაიწყო. მერე დაიძრა აკაკის კელეპტარი და შუა თეატრში მალლა ჰაერში გაჩერდა. მისკენ გამოქანდნენ ყველა სხვა კელეპტარები, გარს შემოეხვივნენ და შეჭქმნეს მომხიბლავი სურათი, ბოლოს ამ ურიცხვის ჩირაღდნის კრებულს აკაკის კელეპტარი გაუძღვა ზეით, თეატრის ბანი გაირღვა, კელეპტართა გუნდი წავიდა მალლა, მალლა ზეცაში.

„კელეპტართა გუნდს მიაქვს ილიასთან საიქიოს მთელი ქართველის ერის უმზურვალესი საუკუნო თავყვანისცემა“, შევძახე ისეთი მაღალი ხმით, თითქო ილიასათვის მინდოდა გამეგონებინა ზეცაში, და გამომეღვიძა.

„დარჩა, დარჩა რაინდულს გვირგვინს მოკლებული ჩვენი დიდებული ეროვნული დღესასწაული, ამოვიკენესე და ცრემლი ვეღარ შევიკავე, ვერ შევიკავე იმის გამოც, რომ მთავარი ბრალი ამ დიდი ნაკლისა მედებოდა თვითონ მე. აკაკისთან რომ კრინტი დამეძრა ილიას მოგონების შესახებ იგი სახელოვანს იუბილეს დაადგამდა ისეთს რაინდულს გვირგვინს, რომ სამაგალითო შეიქმნებოდა თვით კაცობრიობისათვის, მაგრამ თვალი დაუდგეს სამოცდამეცხრე წელს, იმ ჭირს, რომელსაც რუსთველი ყველა ჭირზე ძნელს ეძახის“.

სწორედ სამოცდამეცხრე წელში იყო მაშინ ი. გოგებაშვილი გადასული. ამის შემდეგ კიდევ ოთხი წელიწადი იცოცხლა მხნედ და შრომის უნარმქონედ, მხოლოდ უკანასკნელ წელიწადს მოტყდა ცოტათი.

სიკვდილის წინ ხანგრძლივად არ უავად-
მყოფნია, – სულ ერთ თვეს იყო ავად. გვამის
განკვეთამ აღმოაჩინა ფილტვების დაზიანება
და ნაწლავების კიბო, მაგრამ სიკვდილი
გამოიწვია სხვა ავადმყოფობამ, მუცლის აპკის
ანთებამ. ავადმყოფობის დროს ხშირად ვადექი
თავს, განსაკუთრებით უკანასკნელ დღეებში,
როდესაც საგანგებო მოვლა და ყურადღება
იყო საჭირო. უვლიდნენ, ჩემს გარდა, სხვებიც,
სპეციალური მომვლელი ქალი არ აგვიყვანია,
რადგან იაკობს უცხო ქალის ერიდებოდა და
არ სურდა მომვლელად. ამიტომ მოვლას მისი
ახლობლები ვეწეოდით, განსაკუთრებით ნიკო
ცხველადის ასული, მკურნალობდა ექიმი ტიტე
ქიქოძე. უკანასკნელ დღეებში ახალი რამ არა
დაუბარებია და არც ჰქონდა დასაბარებელი,
ვინაიდან ყველაფერი წინათ ჰქონდა ნათქვამი
და დაწერილი. მახსოვს მხოლოდ ორი რამ,
ჯერ ერთი ასეთი შეკითხვა: „ნეტა რას იქმთ
ჩემს შემდეგ, ჩაჰკლავთ თუ აცოცხლებთ ჩემს
სახელმძღვანელოებსო?“ და მეორე შემდეგი
– სიკვდილის წინა დღეს პერანგს ვუცვლიდი,
დიდი სიცხე ჰქონდა. ეს ისე უნდა მომხდარიყო,
რომ ნიავი არ მოხვედროდა. მოვახერხე
ეს საქმე მისდა მოსაწონად; ძალიან ეამა,
მიტხრა: „როგორ ეფისკოპოზივით შემოსეო“
და დაუმატა: „ახლა რას იზამთ, როგორ
დამმარხავთო?“ გამეცინა და ვუთხარი:
„მაგის ფიქრი ნულარ გექნება. დამარხვაში
დახელოვნებული სპეციალისტები ვართ“ –
მეთქი. მანაც გაიცინა: „ჰო, ეს კი იცითო“.
თითქმის სულ უკანასკნელ საათებამდე
სრულს გონებაზე იყო.

დამარხვა მართლაც დიდებული იყო,
რაც დაწვრილებით აწერილია მაშინდელ
გაზეთებში და „ი. გოგებაშვილის სახსოვრად“
გამოცემულ ცალკე წიგნშიც.

წყარო:

ფილიპე გოგიჩაიშვილი,
წერილები, მოგონებები, თბ. 1993.

**იაკობ გოგებაშვილის საფლავი
მთაწმინდის მწერალთა და საზოგადო
მოღვაწეთა პანთეონში.**

* * *

სამოცდათორმეტი წლისა, იაკობი მძიმედ
ავად გახდა. ექიმების ყოველგვარი მცდელობა,
სიცოცხლის დღეები გაეხანგრძლივებინათ
საყვარელი მამულიშვილისათვის, ამაო
გამოდგა. ვარდობის თვის მიწურულს 1912
წლის 1 ივნისს (14 ივნისი) იაკობ გოგებაშვილი
გარდაიცვალა. იაკობ გოგებაშვილი დაკრძალეს
დიდუბის ეკლესიასთან. წერა-კითხვის
გამავრცელებელმა საზოგადოებამ ვერცხლის
გვრგვინი მიართვა წარწერით: ხალხის
მასწავლებელს – იაკობ გოგებაშვილს. 1940
აღინიშნა იაკობ გოგებაშვილის დაბადების
100 წლისთავი და მისი ნეშტი დიდუბიდან
მთაწმინდის პანთეონში გადაასვენეს.

„...და რომელმან დაიმდაბლოს თავი თუისი, იგი ამაღლდეს.“

1900 წლის 19 აპრილს დილით მსახურმა სხვა გაზეთებთან ერთად მას (იაკობს) გაზეთ „ივერიის“ ახალი ნომერი შეუტანა. „ივერია“ იტყობინებოდა: ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილს ქართველი საზოგადოებრიობა ლიტერატურული და პედაგოგიური მოღვაწეობის 25 წლის აღსანიშნავად სადილს უმართავს. დრო ცალკე იქნება გამოცხადებულიო.

იაკობი აღშფოთდა (იგი ამ დროს 60 წელს იყო მიტანებული) და საყვედურით სავსე წერილი მისწერა „ივერიას“, რომელშიც წერდა: „ჯერ ქართველმა საზოგადოებამ გადაიხადოს ის დიდი ვალი, რომელიც მას აწევს კისერზე, შესახებ ჩვენი მთავარი მოღვაწეებისა, რომელთაც ჩემზე უზომოდ მეტი გაუკეთებიათ. ჯერ იალბუზსა და მყინვარს ღირსეული იუბილეები გაუმართონ...“ იაკობი ილიასა და აკაკის გულისხმობდა.

ათი წლის შემდეგ ქართველმა საზოგადოებრიობამ ისევ დააპირა იაკობისათვის იუბილე გადაეხადა (იაკობი უკვე 70 წლისა იყო), მაგრამ მწერალმა ახლაც უარი განაცხადა. აი, რამდენიმე ამონარიდი ამ წერილისა: „ათი წლის წინათ იწყეს წერა ჩემის 25 წლის იუბილეს გადახდის თაობაზე. კატეგორიული უარი განვაცხადე...“

მას უკან ერთ იალბუზს ქართველმა საზოგადოებამ დიდებული იუბილე გაუმართა, მაგრამ მეორე იალბუზს ქართველმა ხელმა ღვთაებრივი შუბლი გაუგმირა ტყვიით.

ჩაუკვიდრით ამ უკანასკნელს საზარელს ფაქტს. გაიხსენეთ ჩემი საშინელი უარის მოტივი, საბუთი და თქვენთვის ცხადი შეიქმნება, რომ ჩემთვის ყოვლად შეუძლებელია ფსიქიურად და ზნეობრივად დავთანხმდე იუბილეს გამართვაზე“.

გამოყენებული წყარო:
„სახალხო გაზეთი“
1910წ. 18 ივნისი

ვისა ჰქვია პატრიოტი

„ვისა ჰქვია პატრიოტი?“ – „მას, ვისაც სიცოცხლის უმთავრეს საგნად გაუხდია მშობლიური ქვეყნის ბედნიერება, ვინც თავბრუსხვევად და შეუპოვრად ებრძვის დაუღალავად ყოველს დაბრკოლებას, რომელიც მის სამშობლო ქვეყანას წარმატების გზაზე გადაალობებია; ვისაც მთლად დაკარგულად მიაჩნია ყოველი წამი, რომელიც არ მოუხმარნია მამულის ზრუნვისათვის, ვისაც ეღაპვის ბული მამულის ტანჯვითა, უხარის მისი ღსენითა; ვინც ბედნიერია მის ბედნიერებით, უბედურია მის უბედურებით და ვინც მზად არის ღიმილით შესწიროს მას თავისი სიცოცხლე“.

„შინაური მიმოხილვა“, 1882 წ.

ერი და ადამიანი

„თვით კერძო ადამიანი მაშინ იმოსება შესაბამისი ალ-ღონით, როდესაც აღიზრდება ისე, როგორც მოითხოვს მისი თავისებური აგებულება – ფიზიკური და ფსიქიური. მითუმეტეს ეს უნდა ითქვას მთელს ერზე. ერი თავისებური კოლექტიური აგებულებათა, თავისებური კოლექტიური პიროვნებაა. ამიტომ მისი აღორძინება შეიძლება მხოლოდ თავისებური, ეროვნული გზით. ისტორიაში ვერ მოკვებით ისეთ მაგალიტს, რომ ერს ეღალატოს თავისი ეროვნებისათვის, ეროვნული კულტურისათვის და არ გახრწნილიყოს, არ აღმოფხვრილიყოს...“

ი.გოგებაშვილი,

რჩეული ნაწერები, წინასიტყვაობა ავტორისა, გვ.11.

მთავარნი საჭიროებანი

თბილისში გოლოვინის პროსპექტზედ, ფოჩტის საღებურის მახლობლად არის ერთი მაღაზია წიბნებისა, დაარსებული ბრიტანიის „დაბადების“ საზოგადოებისაგან. ამ საზოგადოებას ერთადერთ მიზნად აქვს – ყოველს ენაზედ ბეჭდოს გასაგები ენით დაბადება და ჰყინოს მთელის დედა-მიწის ზურგზედ. ამ მაღალს დანიშნულებას საზოგადოება ემსახურება სწორედ ინგლისური მცნებით. დედა-მიწის ზურგზედ არ მოიპოვება იმისთანა მოზრდილი ქალაქი, სადაც არ ჰქონდეს ამ საზოგადოებას თავისი საწყობი საღვთო წიბნებისა.

დაბადება, საღვთო წერილი მათ გადათარგმნილი აქვთ და დაბეჭდილი კაცობრიობის ყოველს ენაზედ, რომელიც კი ცოტაოდნად მაინც განვითარებულია და აქვს თავისი ანბანი. ღიღს ფულსა ხარჯავს ვთრგამანში, ბეჭდვასა და საწყობების მართვაში ეს საზოგადოება. ამასთან დაბადებას და სახარებას ჰყიდის ისე იაფად, რომ არა კერძო გამომცემელს არ შეუძლიან ესა. ათასობით, ათი ათასობით იფანტებიან

მთელს კაცობრიობაში ამ საზოგადოების გამოცემანი და ჰქადაგობენ მაღალს სწავლას მაცხოვრისა ჩვენისასა.

ღიას, როგორც მოგახსენეთ, ამ საზოგადოებას ჩვენს დედაქალაქშიც აქვს საწყობი დაბადებისა, სახარებისა. შევიდეთ შიგ და გავხინჯოთ საწყობი. მთელი საწყობი სავსეა მწკრივად დაწყობილი წიბებით, ლამაზათ დაკაშვულით. აი პირველი მწკრივი. იგი იკვრობს დაბადებას რუსულს ენაზედ. აი მეორე მწკრივი. იგი უმეღბარია დაბადებიდან სომხურს ენაზედ. აი აგერ მესამე მწკრივი. იქ ალბანია დაბადება არაბულს ენაზედ. თქვენ აქ ნახავთ დაბადებას ფრანგულს, ნემცურს, სპარსულს, ოსმალურს და სხვა ენებზედ. სომხურს ენაზედ თუ მოიკითხავთ სახარებას, გკითხავენ: რომელს სომხურზედ გნებავთ, კველზედ არარატულზედ, თუ კონსტანტინოპოლურზედ? და რომელზედაც ბინდათ იმ ენაზედ მობართმევენ მხოლოდ ერთი ენის ჭაჭანება არ არის აქა. რომლისა?- სწორედ იმ ენისა, რომლის დედა-ქალაქი იყო, არის და, იმედია, იქნება თბილისი. ღიას, დაბადება მხოლოდ ქართულს ენაზედ არ მოიპოვება საწყობში არც კველზე და არც ახალზედ.

რა ამბავია, რომელი მიზეზის გამო? იქნება ეს ბრიტანეთის საზოგადოების ბრალი იყოს? სრულიადაც არა. თქვენ ამ საწყობში გეტყვიან, გვირი ვცაღენით ქართულს განსაგებ ენაზედ გადაგვეთარგმნა დაბადება, ერთს თქვენს მაგისტრს დეკანოზს ათასი თუბანიც შევაკლიეთ შრომის ფასათაო ამ ათის წლის წინედა; მაგრამ ხელი არავინ მოგვიმართა, არავინ დაგვეხმარა და ეს არის მიზეზი რომ აქამომდე ჩვენი ენა მოკლებულია დაბადებას, წყაროს ქრისტიანობისას. ღიას, სწორედ მოკლებულია. ამ ათის წლის წინად დაბეჭდილი დაბადება სათვალავში არ ჩაითვლება. პირველად, იგი არის იმისთანა ენით ნათარგმნი, რომ არამც თუ ეხლა აღარავინ ესმის, ვგონებ იმ კველ დროშიაც არავინ ესმოდა, როდესაც ეს დაბადება გადმოითარგმნა; მეორედ, უცხო ენაზედ კი დაბადება ისეა ნათარგმნი რომ ყოველს წიბნის მცოდნეს შეუძლიან მისი გაგება. მთარგმნელს სრული გაგება დედნისა არა ჰქონია და გვირს აღბილას ჩვენი დაბადების აზრი ეწინააღმდეგება ნამდვილის აზრსა; მესამედ, დაბეჭდვის დროს ჯობი აღბილი გამოშვებულია, მრავალი სიტყვა გადასხვაფერებული, დამახინჯებული და საზოგადოდ ისე დაუდევრად არის დაბეჭდილი, რომ სიმრავლეს კორექტურულის შეცდომებისა საშინელს ბრაზზედ მოჰყავს ყოველი ქართველი, რომელსაც კი უკითხნია ეს დაბადება; მეოთხედ, ფასი ღიღი ადევს, სახელდობრ კი ექვსი მანეთი, მაშინ, როდესაც უცხო ენაზედ დაბადება იყიდება ორ-ორ მანეთად; მეხუთედ, უცხო ენაზედ დაბადება იბეჭდება წვრილი, გარკვეული კორკუსით, წიბნი გამოდის მორჩილი ტანისა და ადამიანს შეუძლიან ჯიბეშიც კი ატაროს მთელი დაბადება; ჩვენი დაბადების დაბეჭდვის დროს კი ყოველი ღონისძიება უხმარნიათ, რომ წიბნი გამოსულიყო ღიღი, ფარღალადად დაუბეჭდიათ უშველებელი ასოებითა, წიბნს ერთი

სამად და ოთხად უმატნია, სასინარულოდ სტამბისა და კორექტორისა და ისეთი ტლანქი სახე მიუღია, რომ ურმით თუ ატარებთ მას, თორემ სხვაფრივ არ შეიძლება. ამისთანა დაბადების ქონა უღრის არ ქონასა.

საჭიროა მთელი დაბადება გადმოითარებნოს განსაგებ ენაზედ, დაიბეჭდოს იგი ვენის მშვენიერი კორაჟუსით და ფასი დაედოს კაღიან მცირე, ხელმისაწვდომი ჩვენის ღარიბი ხალხისათვის.

როცა ამისთანა დაბადება მოეფინება ჩვენს ხალხში და ყოველის ზიზნის მცოდნესათვის შეიქმნება ყოველდღიურ საკითხველად, მხოლოდ მაშინ იწყებს ქრისტიანობა ფესვების გაღმას ჩვენს ქვეყანაში. მანამდის კი მხოლოდ ბარებანი კანი ქრისტიანობისა, უმთხვევითი და ღრობითი მისი ფორმები, იქმნებიან სათაყვანებელი საბანი ქართველთათვის.

„...ქართულ ღვთისმსახურებას აფხაზთა ყური ისმენდა...“

„კარგი წირვა-ლოცვისა და გალობის მოწყობას ქართულ ენაზე სოხუმში და სხვა ადგილებშიაც, რომელიც თითქმის დღემდე აკრძალული იყო და, რომელსაც სრულ ნებას აძლევს ახალი კანონი სარწმუნოების თავისუფლებისა.

ქართულ ღვთისმსახურებას აფხაზთა ყური ისმენდა მრავალი საუკუნეების განმავლობაში, შეჩვეულია მასთან და საღმრთო ენას სახელი და პატივი აქვს მათ შორის. ამის გამო ყოველს ეჭვგარეშეა, რომ თუ აფხაზებს თავის ახლო ექნებათ რიგიანი ქართული წირვა-ლოცვა და გალობა, მას არასოდეს არ გაცვლიან დეკანოზის გოლუბცევის მიერ შემოღებულ პროვინციალურ წირვა-ლოცვაზე, რომელიც თურმე ძლიერ ეუცხოვებათ და ეჩოთირებათ აფხაზებს და, რომელსაც მსმენელად ეყოლება მხოლოდ ეკლესიის კედლები. თუ მაინც და მაინც აფხაზები შეითვისებენ ახალს პროვინციალურ წირვა-ლოცვას, ღმერთმა ხელი მოუშაროთ. ეს ერთის მხრივ ძლიერ სასარგებლო იქნება მეგრელებისა და სხვა ქართველებისათვის, რადგანაც ახალი ბურჯივით განამტკიცებს პრინციპს ქართულ ენაზე ღვთისმსახურებას სოხუმიდან დაწყებული დაღესტნის მთებამდე.

თუ შეგნებული აფხაზები დაახლოებით გაიცნობენ თავისი სამშობლოს წარსულს, ცხადად დარწმუნდებიან, რომ აფხაზეთი მხოლოდ იმ საუკუნეებში სტკებოდა კეთილ-ღღობით და კაი სახელით, როცა შეკავშირებული იყო საქართველოსთან პოლიტიკურად, სარწმუნოებით და ღვთისმსახურებით; მეტსაც შეიტყობენ. მაშინ აფხაზეთი სათავეში უდგა მთელ დასავლეთ საქართველოს, რომელსაც აფხაზეთის სახელმწიფო ერქვა.

მაგრამ, როცა ისტორიის უკუღმართმა ტრიალმა იგი მოსწყვიტა საქართველოს და გაამარტოვა, აფხაზები უკან-უკან წავიდნენ, დაეცნენ, გაველურდნენ, რიცხვით მეტად შემცირდნენ და ახლა, წინანდელის მოზრდილი ერის ნაცვლად, წარმოადგენენ ერთ-მუჭა თემს, რომელსაც გაქრობა ემუქრება, თუ პოლიტიკანებმა გააცალკევეს, გაიმარტოვეს და მოსწყვიტეს საქართველოსა. მტკიცე კავშირი მეგრელებთან და სხვა ქართველებთან წელში გამართავს აფხაზებს, ზურგს გაუმაგრებს, ძალას და ღონეს მისცემს და კარგის მომავლის იმედით აღავსებს“.

„...სულის მოძრაობას მხოლოდ ღვთა ენა ჰხატავს სინამდვილით და სისრულით...“

„ღვთა ენა... ბუნებას ზედ გამოუჭრია ადამიანის სულსა და ხორცზედ, მის ფსიქოლოგიურს და ფიზიოლოგიურს აგებულებაზედ... ღვთა ენა გარეგნობით როდია ადამიანის არსებასთან დაკავშირებული, იგი როდი ჰგავს ტანისამოსს, რომლის გამოცვლა ადვილად და უვნებლად შეიძლება... ბავშვის ყოველ აზრს, წარმოდგენას, გრძნობას და სულის მოძრაობას მხოლოდ ღვთა ენა ჰხატავს სინამდვილით და სისრულით. ყოველ ადამიანს დაბადებიდან ჰყვება მიდრეკილება და ნიჭი ღვთა ენის ადვილად და ღრმად შესწავლისა და სწორედ იმ გვარად, როგორც ბუღბულს ჰყვება დაბადებიდანვე ბუღბულის გალობის ნიჭი“.

* * *

„სწავლების უცხო ენაზე წარმოება და ღვთა ენის უარყოფა აფერხებს ბავშვის გონებრივ განვითარებას და მოსდევს დიდი დაქვეითება ადამიანისა ყოველ მხრივ... არა ბუნებრივი ენის ხმარება სასტიკად ეწინააღმდეგება ხალხის ბუნებას, აგებულობას, უხშობს მას შემოქმედებით ძალასა, თავისებურებას ნიჭისასა და მეტად აბრკოლებს ცოდნის მოფენას ხალხში“.

* * *

„ის, ვინც ღვთა ენის მაგივრად ჰხმარობს უცხო ენას, ამ სუსტ ამჩიჩქნავს გავს, იგი აუცილებლად აღზრდის თავის შვილებში ზედაპირობას და სისუსტეს ხასიათისას“.

* * *

„პედაგოგიაში აქსიომად არის აღიარებული, რომ ბავშვმა მას უკან იწყოს უცხო ენის შესწავლა, როცა უკვე კარგად აქვს შეთვისებული თავისი ღვთა ენა“.

* * *

„ევროპულ ენათა შესწავლას და ცოდნას ისეთი დიდი მნიშვნელობა აქვს ყველასთვის და განსაკუთრებით ჩვენთვის, რომ ამ მნიშვნელობის გაზვიადება შეუძლებელია... ყოველმა მოკეთემ ქართველებისამ დაჟინებით უნდა ურჩიოს მათ – ისწავლეთ რაც შეიძლება ღრმად და ზედმიწევნით ევროპული ენები და სვით ევროპული მეცნიერება ხარბად და გაუმაძღრად“... მაგრამ „პირველი ექვსი თვის განმავლობაში ქართულის მეტს არა საგანს არ უნდა ჰქონდეს ადგილი სკოლაში“.

* * *

„როცა ქართველს ბავშვს გადაახტუნებენ ქართულს წიგნსა და პირდაპირ მიაჩიჩებენ ხელში უცხო ენის ანბანს, იგი დიდ დაბრკოლებას ხედავს და ხეირიანად ვერ ერევა ამ სიძნელეს. თუ პირველშივე ბავშვს გაუჭირდა შეგნება და შეთვისება უცხო სიტყვათა და გამოთქმათა, მალე შიშიც შეიპყრობს და ბავშვი ადვილად გააზვიადებს უცხო ენის შესწავლის სიძნელეს“

იაკობ გოგებაშვილის ანდერძი

მე, ქვემოთ ხელისმომწერი, იაკობ სიმონის ძე გოგებაშვილი, საღი გონებით და მტკიცე მენსიერებით, ჩემი გარდაცვალების შემთხვევაში ვაცხადებ ჩემს შემდეგ ნებასურვილს:

ქართულ და რუსულ ენებზე დაწერილ გამოუკლებელი ყველა ჩემს სახელმძღვანელოსა და წიგნსა, აგრეთვე მრავალრიცხოვან ნახატ და საწერი დედნების კლიშეებსა, ლითოგრაფიულ ქვასა, რომელზედაც მოგრაფირებულია საქართველოს რუკა და წარმოადგენს „ბუნების კარის“ დანართს და ინახება მესხიევის ლითოგრაფიაში, ასევე ყველა ჩემს სტატიას, დაბეჭდილს ქართულსა და რუსულ პერიოდულ გამოცემებში, დაუმთავრებელი წიგნების, ჯერ დაუბეჭდავი სტატიების ხელნაწერებს, ჩემს ბიბლიოთეკას ვუანდერძებ კავკასიის სამეფისნაცვლოს ქართულ მოსახლეობას შორის „წერა-კითხვის გამავრცელებელ“ თბილისის საზოგადოებას. ამავე საზოგადოებას ვუანდერძებ მიწის ნაკვეთს ვერაზე თბილისში, ზომით 264 კვადრატულ საჟენს, რომელიც 1901 წელს ვიყიდე ნაფიც ვეჟილ ივანე

სპირიდონის ძე ჯაბადარისაგან და მის რწმუნებულისაგან აზნაურების გერასიმე დიმიტრის ძე პოლშგენისა და ვლადიმერ ალექსის ძე ოსიპოვისაგან, აქტით № 208, რომელიც მოხდენილია იმავე წელს ქალაქ თბილისის უფროს ნოტარიუსთან.

ამასთან ერთად წერა-კითხვის საზოგადოებას“ ვაკისრებ დაიცვას შემდეგი პირობები:

პირველი: ჩემი სახელმძღვანელოების ყოველწლიური შემოსავლის ხარჯზე ის ვალდებულია დააარსოს და შეინახოს სანიმუშო დაწყებითი სკოლა ჩემს მშობლიურ სოფელ ვარიანში, რომელიც ქალაქ გორის მახლობლად იმყოფება.

მეორე: ყოველწლიურად აძლიოს ყოველის ნახევარი წლის განმავლობაში ასოცი მანეთი ჩემ მოხუც დას ეფემია სიმონის ასულს ინოურის ქერივს, ხოლო მისი გარდაცვალების შემდეგ მის ღარიბ შვილს გიორგის, ოჯახთან ერთად, სანამ ეს შესაძლო იქნება.

მესამე: თუ ჩემი სტიპენდიანტები: მმისწული შალვა გოგებაშვილი, ამჟამად კიევის კომერციული ინსტიტუტის სტუდენტი, აგრეთვე ჩემი დისწულის შვილი კონსტანტინე კასრაძე, მანგეინელი სტუდენტი, ვერ მიიღებენ საკმაო სტიპენდიებს, საზოგადოების გამგეობის შუამდგომლობით, მაშინ ეს გამგეობა მისცემს ორთავეს შესაძლებლობას ჩემი სახელმძღვანელოების შემოსავლის ხარჯზე დაამთავრონ უმაღლესი განათლება.

მეოთხე: ჩემი ქართული და რუსული წიგნების ყოველი გაყიდული ეგზემპლარიდან „წერა-კითხვის საზოგადოება“ გადასდებს არანაკლებ 1 კაპეიკსა სახალხო საგანმანათლებლო კაპიტალის შესაქმნელად, რომლის პროცენტებით იგი, ქართველი ინტელიგენციის დემოკრატიული ელემენტის გასაძლიერებლად, უმთავრესად სპეციალურ, კერძოდ კი პედაგოგიურ სასწავლებლებში აღზრდის ყველაზე ნიჭიერ და სახალხო სკოლის კურსის წარმატებით დამთავრებულ ბავშვებს: გლეხებისა, მუშებისა და ღარიბ სახალხო მასწავლებელთა, ამავე კაპიტალისათვის ვნიშნავ ჩემი მიწის ნაკვეთს ვერაზე, რომელსაც

საზოგადოების გამგეობა გაჰყიდის მხოლოდ მაშინ, როცა მიწის ფასი ძალიან აიწვევს და მთელ ალბუელ თანხას შეუერთებს ჩემს სახალხო-საგანმანათლებლო კაპიტალს. ამავე კაპიტალის შემადგენლობაში უნდა შევიდეს ჩემი ნაღდი თავისუფალი თანხების დაახლოებით ნახევარი, ჩემი სხვა ანდერძის თანახმად. საგანმანათლებლო კაპიტალის სარგებლის ხარჯვას სტიპენდიისათვის საზოგადოების გამგეობა არ იწყებს მანამ, სანამ ის არ მიაღწევს ათი ათას (10. 000) მანეთამდე.

მესუთი: ჩემი წიგნების შემოსავლიდან კი საზოგადოების გამგეობა ყოველწლიურ სუბსიდიას არანაკლებ 300 მანეთისა აძლევს ქართულ პედაგოგიურ ჟურნალს „განათლებას“, რათა ამ ჟურნალმა, რომელიც აუცილებლად საჭიროა „წერა-კითხვის საზოგადოების“ მიერ დასახული მიზნების მისაღწევად, არ შეწყვიტოს თავისი არსებობა დეფიციტის მძიმე ტვირთის გამო.

მეპეპსა: ყოველწლიურად აძლევს აკაკი როსტომის ძე წერეთელს ას მანეთს, როგორც ჰონორარს იმ საბავშვო ლექსებისთვის, რომლებიც იბეჭდება „დედა-ენაში“ და რომლებიც ჩემის თხოვნით სპეციალურად დაწერილია ამ ჩემი გამოცემისათვის.

მეპეპილი: ყოველგვარი ცვლილება ჩემს სახელმძღვანელოებსა და წიგნებში შეიძლება იქნას შეტანილი ამ ცვლილებათა მხოლოდ ზედმიწევნით შესწავლის შემდეგ საზოგადოების გამგეობის ყველა წევრის მიერ, და მიღებულ იქნება დადგენილება გამგეობის ყველა წევრის სამი მეოთხედის მიერ. ჩემი ამათუიმ სახელმძღვანელოს გამოცემის შეწყვეტისათვის კი საჭიროა გამგეობისა და საზოგადო კრების აგრეთვე სამი მეოთხედის უმრავლესობა.

მერკვი: სამი წლის განმავლობაში ჩემი გარდაცვალების დღიდან საზოგადოების გამგეობა წესრიგში მოიყვანს და დაბეჭდავს ჩემს მიერ ჯერ გამოუცემელ როგორც ქართულ, ისე რუსულ სტატიებს.

როგორც რუსული, ისე ქართული სტატიები იბეჭდება ცალკე ტომებად იმავე

ქრონოლოგიური რიგით, რომლითაც ჩემს მიერ გამოცემულია ჩემი რჩეული ქართული სტატიების პირველი ტომი. ხარჯებს ორი პირველი ტომის გამოსაცემად გამგეობა ეწვევა ჩემი სახელმძღვანელოების მოგებიდან იმ შემთხვევაში, თუ მე ვერ მოვახერხე ამ მიზნისათვის დავსტოვო განსაკუთრებული, სპეციალურად-საჭირო თანხა.

მეცხრი: „წერა-კითხვის საზოგადოების“ გამგეობა ყოველწლიურად ათავსებს თავის ანგარიშში განსაკუთრებული ნაწილის სახით რაც შეიძლება ზედმიწევნით ცნობებს ჩემი სახელმძღვანელოებისა და წიგნების გამოცემის, მათი გაყიდვით მიღებული წმინდა მოგების და ამ მოგების გამოყენების შესახებ ჩემი ამა ანდერძის თანახმად.

მეპატი: თუ „წერა-კითხვის საზოგადოება“ რაიმე განსაკუთრებულ გარემოებათა გამო იძულებული შექმნება შესწყვიტოს თავისი არსებობა, საქმეების ლიკვიდაციის დროს საზოგადო კრებამ საკუთრების უფლება ჩემს სახელმძღვანელოებზე წიგნებზე, აგრეთვე სახალხო-საგანმანათლებლო კაპიტალზე უნდა გადასცეს რომელიმე მნიშვნელოვან ქართულ დაწესებულებას იმ აუცილებელი პირობით, რომ წიგნების წმინდა მოგება და სახალხო-საგანმანათლებლო კაპიტალის სარგებელი გამოყენებულ იქნეს სწორედ იმ დანიშნულებისათვის, რომელიც გამოხატულია ჩემს ანდერძში.

ამა ჩემი ანდერძის აღმასრულებლად ვნიშნავ: ფილიპე გაბრიელის ძე გოგიჩაიშვილს, ვალერიან ლევანის ძე გუნიას, ნიკოლოზ იოსების ძე ლომაურს, შიო ზაქარაიას ძე დედაბრიშვილს და სოფრომ ზაქარაიას ძე მგალობლიშვილს. 1912 წელი 14 მარტი.

ესე ანდერძი შეადგინა, გადასწერა და მას ხელი მოაწერა თვითონ მოანდერძემ იაკობ სიმონის ძე გოგებაშვილმა.

მოწმენი:

ილია პეტრეს ძე ნაკაშიძე.

დიმიტრი მოსეს ძე დუმბაძე

გრიგოლ იესეს ძე ბურჭულაძე.

ჟურნალი „განათლება“, 1912 წელი, № 6.

„დედა ენის“ შემოქმედს

(წყვილტაეპიანი აკროსტიხი)

იაკობ გოგებაშვილის 175 და „დედა ენის“ 140 წლისთავისადმი

ომ ტაძარში, შენ რომ დგახარ, ღვთის თვალს ჩაუხედია,
 იქ სამყაროს შემეცნების სხივის ნათლის სვეტია.
 ოლაღინის ლამპარივით რომ ენთოს და ელავდეს,
 ბი ია დაგვიწერე პოეზიის ენაზე!
 ხდემით ავსებს ეს საუნჯე განვლილ ქორონიკონებს
 ძველავაც კრძალვით კითხულობენ „დედა ენის“ სტრიქონებს.
 ოთხივ კუთხივ სამზერია ეს საწუთრო უვრცესი,
 ოკეანის სივრცეს იტევს წიგნის თითო ფურცელი.
 ოლიკ-ბილიკ იარე და მარცვალ-მარცვალ ეძიე,
 ბავშვებისთვის „დედა ენა“ ვიდრე არ მოგვიძიე.
 ოზებზე ბეწვის ხიდებს სდებდი, კლდეებს კვეთდი პიტალოს,
 ბასავლელად ძნელი იყო გზები ესევეთარი
 ოღითგანვე, რაც კი გვქონდა სიბრძნე დედა ენისა
 ოღრიკალად გადარკალე ფერად ცისარტყელისა...
 ონებრივი „სუფთა დაფა“ რომ გვიზრდიდეს ტიტანებს
 ბანათლების კვირტი უნდა გამოიტანოს.
 ორეკება ქარი ღრუბლებს, ქარს სხვა რა აქვს ხელობა,
 მრთფეროვანს სიტყვას აქცევს აზრი მრავალფეროვნად.
 ოედს ის ჰპოვებს, ვის სულშიაც მზის თვალს ჩაუხედია, –
 ბედის ვიწრო კარიბჭეში ბილიკით რომ შედიან...
 ონბანიდან მოსჩანს ცოდნის ვრცელი მინდორ-ველები,
 ბზრმა უნდა გვაპოვნინოს გზები ბედნიერების.
 მემოქმედი სურათისთვის ვით აზავებს აკვარელს,
 შვილის გულში დედის ნანაც ისე ტოვებს ნაკვალევს.
 ოინც აგროვებს ყვავილებს, რომ თაიგულად შეკონოს
 შეზიარეთ ჩვენც ასევე „დედა ენის“ სტრიქონებს.
 ომ ქურუმთა ტაძრად დგახარ, ანბანით რომ ხარობენ,
 იმ ენით რომ ლოცულობენ, რა ენითაც გალობენ!
 ოოცვის სიტყვად რაც აქციე უფლის საგარჯილოზე,
 ლამაზ ხატად გადახატე შემეცნების ტილოზე...
 სულის წიაღს ისევ გვივსებს დედა ენა ქართული,
 სილამაზის ვერნისაჟზე ვდგავართ წელგამართული.

იმერი სრეელი

შ ე დ ა ე ნ კ ა

ა ი ი ა

იაკობ გოგებაშვილი: „დიდი სიხარულით მივეცით პირველი ადგილი სიტყვას „ია“ თავი სურათით.

რადა?

იმიტომ, რომ ანბანის სწავლის დაწყებისათვის მეტად მოხერხებული სიტყვაა და ბევრი ღირსება აქვს.

პირველი ღირსება ის გახლავთ, რომ ეს სიტყვა შედგება ორის ხმოვნის ასოსაგან, რომელიც გამოსათქმელად ადვილნი არიან, დასაწერად არა ძნელნი და შემდეგი გაკვეთილებისათვისაც ფრიად საჭირონი, რადგანაც ამ ასოების შემწეობით ადვილად სდგება სიტყვები და ფრაზები და უამათოდ კი მათი შედგენა შეუძლებელი იქნებოდა;

მეორე ღირსება ის არის, რომ მარტო ამ ორის ასოების შემწეობით ადვილად სდგება ორი სიტყვა და მათგან ფრაზა. ამის გამო ბავშვი პირველსავე გაკვეთილიდან სწავლობს არა მარტო ორ ხმასა და ასოსა, არამედ მაშინვე ჰკითხულობს სიტყვებს და ფრაზას, ამ ასოებისგან შემდგრას. ამის გამო ეს უძვირფასესი რამ არის ანბანის დაწყებისათვის.

ბევრი ენა მოკლებულია ამ გვარს მოხერხებულ სიტყვას“...

ა	ი
ი	ა

იაკობ გოგებაშვილის პალინდრომის უნიკალურობის დამადასტურებელი კიდევ ერთი თვალსაჩინო მაგალითი (ვ. სოზიაშვილი)

„დედა ენის“ კვალდაკვალ

ამ მაგიდასთან იქმნებოდა სწორუპოვარი „დედა ენა“

„ბ-ნო რედაქტორო! როცა ამ ოცი წლის წინად მოვიწადინე შემედგინა, ნაცვლად ჩემის წინანდელის ანბანისა, ახალი და სრული პირველ-დაწყებითი სახელმძღვანელო „დედა-ენა“, მე გავემგზავრე სოფლად, ჩემს სამშობლოში“...

„მთელი ექვსი თვე ვიცხოვრე ყრუ, ჭაობიანს სოფელში, ღიახვის პირად; ყველაფერი დავივიწყე, ქვეყანას მოვსწყდი სრულიად, და მხოლოდ ერთს საგანს დავამყარე ჩემი მთავარი ყურადღება: რაც შეიძლება მეტი შემეკრიბა იმისთანა ხალხური მეტყველების ნაწარმოები, რომელსაც საყმაწვილო, პედაგოგიური მნიშვნელობა აქვს. მხოლოდ სამი სოფელი – ვარიანი, ახალდაბა, არაშენდა – ერთი მეორის მახლობლად მდებარე, მოვჩხრიკე, მაგრამ ძირის-ძირამდინ-კი“... – წერს იგი.

დაწვრილებით ეკითხებოდა თურმე ყველას – კაცსა თუ ქალს, დიდსა თუ პატარას, გულისყურით უსმენდა და რვეულში ინიშნავდა მხოლოდ იმას, რასაც „მუშტრის, პედაგოგის თვალი სცნობდა შესაბამად, სასარგებლოდ ბავშვებისთვის“, რადგან „ყველა ნათქვამის

და გაგონილის ჩაწერას რომ გამოვდგომოდი, ვერც ექვსს წელიწადს გავათავებდი საქმესა და ფულიც ერთი ათად მეტი მომინდებოდა“... ეს გასაოცარი და დიდებული ადამიანი საკუთარ თავს კი არ ჩიოდა, იმას დარდობდა, – სოფლელების მოცდენა უფასოდ არც საკადრისი იყო და არც შესაძლებელიო.

ამ „ექსპედიციის“ შემდეგ იაკობ გოგებაშვილი დაბრუნებულა თბილისში და როგორც წერილში აღწერს: „ჩამოვიტანე ავი ჭაობის ციება; მაგრამ თანაც ჩამოვაცოცე ვეებერთელა რვეული, გაჭიკნილი ხალხური ზღაპრებით, არაკებით, ლექსებით და შევუდეგ „დედა-ენის“ შედგენასა და გამოცემას“.

მას შემდეგ ოცი წელიწადი გასულა და იაკობ გოგებაშვილი დანანებით აღნიშნავს: ამ ხნის განმავლობაში საბავშვო წიგნების შემდგენლებს თავად რომ მოეპოვებინათ მასალები წიგნებისთვის, შეეგროვებინათ და გამოეცათ, ჩვენი სკოლების ბედს ძალღი არ დაჰყეფდა, ისე გავამდიდრებდით სახელმძღვანელოებს

პირველი გამოცემა „დედა ენისა“

საუცხოო ხალხური სიტყვიერების ნიმუშებით. რადგან თუკი მხოლოდ სამ სოფელში გადავაწყდი ისეთ მარგალიტებს, როგორც „მოდო ვნახოთ ვენახი“, „რწყილი და ჭიანჭველა“, „მელია და მწყერჩიტა“, „მებაღურის შვილი“ და კიდევ უამრავ შესანიშნავ რამეს, ხომ წარმოგიდგენიათ საქართველოს სხვადასხვა კუთხე რამდენ მარგალიტს მალავს, ინახავს და რამდენის მოპოვება იქნებოდა შესაძლებელი!

* * *

აღბათ ცალი თვალით რომ გადმოხედოს იაკობ გოგებაშვილმა ჩვენს დღევანდელ სინამდვილეს, სახტად დარჩება, იმდენ უკანონობასა და დარღვეულ საავტორო უფლე-

ბას გადააწყდება, თუმცა ეს დიდებული და დიდსულოვანი ადამიანი მოცემულ წერილში სწორედ რომ დიდებულად ხსნის თავის პროტესტს საავტორო უფლების დარღვევის გამო: “ჩვენ აქამდინ მიყუჩებულნი ვიყავით და საკუთრების უფლებით არ ვსარგებლობდით, იმიტომ რომ ჩვენ-გნივ ნასესხები მასალა არავის არ მოუხმარნია ბოროტად ქართულის ენის საზიანო და შესამცირებლად სკოლებში. მაგრამ რადგანაც მოსალოდნელია, რომ ხვალ ამისთანა პირნი აღმოჩნდნენ, თავისი პირადი სარგებლობით დაბრმავებულნი, ამიტომ ვაცხადებთ საყოველთაოდ: ჩვენს სრულს ნებას, სრულს უფლებას ვაძლევთ დედა-ენიდან ისარგებლოს მხოლოდ იმან, რომელიც შეადგენს უფრო მდიდარს, უფრო უკეთესს და სრულს სახელმძღვანელოს. ეს ღირსება სახელმძღვანელოსი აღიარებულ უნდა იქმნას ან წერა-კითხვის საზოგადოების მიერ, ან თბილისის სააზნაურო სკოლის კომიტეტის მიერ და ან ქუთათურ სააზნაურო სკოლის პედაგოგიურის საბჭოს მიერ მონაწილეობით ძველის სენაკის სააზნაურო სკოლის ინსპექტორის სამსონ გიორგის ძის ყიფიანისა. მაგრამ თუ „დედა-ენიდან“ გადაიბეჭდება ან მოთხრობები, ან ზღაპრები, ან არაკები და ან ლექსები იმისთანა სახელმძღვანელოში, რომელიც მიმართულია იმ ქარის მიმართულებაზედ, რომელიც გაიზუზუნებს: „რაც უღატაკესია ქართული სახელმძღვანელო, ის უკეთესია“; მაშინ ჩვენ მოვიხმართ სავსებით სალიტერატურო საკუთრების უფლებას და წიგნს დავადებთ აკრძალვასა, დარწმუნებულნი, რომ ამ ნაბიჯს ჩასთვლის სამართლიანად და სასარგებლოდ საზოგადო სიკეთისათვის ყოველი კეთილ-სვინიდიისიერი და გონიერი ქართველი იმერი და ამერი“...

იაკობ გოგებაშვილის ეს წერილი 1896 წლის 31 დეკემბერს დაიბეჭდა გაზეთ „ცნობის ფურცელში“.

როგორ იქმნებოდა „დედა ენა“

ჩვენს ცივილიზებულ სამყაროში ყოველი განვითარებული ერი განსაკუთრებით უფრო ხილდება საკუთარი ენის სიწმინდეს, ფერწერული და გრაფიკული შედეგების დონეზე ხატავენ თავიანთი იეროგლიფური თუ ალფაბიტური დამწერლობის ნიმუშებს, ძეგლებს უდგამენ დიდ განმანათლებლებს, მწერლებსა და მოაზროვნეებს, საქართველოში კი გვაქვს ძეგლი „დედა ენისა“!

„დედა ენა“ ეს არის წიგნი, რომელსაც ქართველმა ხალხმა ძეგლი დაუდგა (ავტორი: ელგუჯა ამაშუკელი (1928-2002)). ამ ძეგლთან ყოველი წლის 14 აპრილს ზემოთ აღინიშნება „დედა ენის“ დღე.

მომავალი, 2016 წელი, „დედა ენის“ საიუბილეოა – მისი დაბეჭვიდან 140 წელი სრულდება, ხოლო მიმდინარე წლის 27 ოქტომბერს თვით „დედა ენის“ შემდგენელს, იაკობ გოგებაშვილს უსრულდება 175 წელი.

იაკობ გოგებაშვილმა მთელი თავისი ცხოვრება და შემოქმედება მომავალი თაობის აღზრდაზე ზრუნვას, ქართული სალიტერატურო ენის განვითარებასა და მეცნიერული პედაგოგიკის დამკვიდრებას მიუძღვნა.

მიუხედავად არასტაბილური ფიზიკური ჯანმრთელობისა და დაუნდობელი ცარისტული იმპერიული ცენზურისა, ჩაიფიქრა, დაგეგმა და განახორციელა ის საქმე, რომელიც დღემდე წარუშლელ კვალს სტოვებს თაობათა სულიერი თუ გონებრივი განვითარების სრულყოფის საქმეში.

XIX საუკუნის სამოციანელთა მოღვაწეობამ ააღორძინა თაობის მეტრძოლი სული, მათი გონების გამონაშუქმა გაანათა ერის სულიერი, ფიზიკური, ინტელექტუალური განვითარების გზა, მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოებრივი დიქტატი ცხოვრების ყველა სფეროში იმპერიული ცენზურის კონტროლს ექვემდებარებოდა. ქვეყანაში, სადაც

იმპერიამ თავისი ენა გახადა სავალდებულოდ, უპირველესად მშობლიური ენის გადარჩენის საკითხი დადგა ყველაზე მწვავედ დღის წესრიგში...

მეგრადმეტე საუკუნემდე საქართველოში წერა-კითხვას მონასტრებთან და სასულიერო სავანეებთან არსებულ სკოლებში ასწავლიდნენ იმ დროს გავრცელებული ანბანითა და სავარჯიშოებით, რომელიც დართული ჰქონდა „ჟამნსა“, ფსალმუნსა და სხვა კანონიკურ ტექსტებს.

„ჩვენი წინაპარნი ხალხის განათლებას ყოველთვის დიდ მნიშვნელობას აძლევდნენ, – წერდა გაზეთი „დროება“ 1883 წელს, – რაწამს საქართველო გარეგანი ბარბაროსებისაგან შეისვენებდა და სულს მოიბრუნებდა, მაშინვე სკოლების გამართვას, ცოდნის გავრცელებას შეუდგებოდნენ ხოლმე გულმოდგინედ. ჩვენში ცოდნას, წიგნსა ყოველთვის სდებია დიდი, წმინდა ევროპული პატივი. როდესაც ათასის წლის განმავლობაში სხვა ერის ისტორია არ წარმოადგენს თითქმის არც ერთს სამეფო პირსა, რომელსაც მწიგნობრობაში, ლიტერატურაში მიეღოს პირდაპირი მონაწილეობა, ჩვენმა სამეფო სახლმა მართლ ერთს მეთვრამეტე საუკუნეში გამოიყვანა მწიგნობრობის, ლიტერატურის ასპარეზზედ

რამდენიმე მაღალ-ნიჭიერი მოღვაწე, როგორც იყვნენ ვახუშტი, ბატონიშვილი იოანე და თეიმურაზი. სამღვდელთა, თავად-აზნაურობა, გლეზობა ძვირად აფასებდნენ სწავლასა და სიყმაწვილითგან სიბერემდის მიისწრაფოდნენ მისადმი“.

მეთვრამეტე საუკუნეში უნდა შექმნილიყო საფუძველი ქართული სულიერი, საგანმანათლებლო და სალიტერატურო კულტურის აღორძინებისა, რამდენადაც ქართველი მეფის – ვახტანგ მეექვსის, მისი სწავლული მემკვიდრეების, ასევე სწავლულ კაცთა და მესტამბეთა შედეგიანმა მუშაობამ პირველი ნაყოფი გამოიღო. განმანათლებელი მეფე „ვეფხვისტყაოსნის“, „დავითნის“ და რიგი სხვა წიგნების გვერდით თარგმნიდა და გამოსაცემად ამზადებდა სახელმძღვანელოებს ასტრონომიის, ბუნებისმეტყველების, გეოგრაფიის, სამართლის საკითხებზე, ლექსიკოლოგიურ და დიდაქტიკურ წიგნებს, რათა ქვეყანა დასდგომოდა მომავალი აღორძინების გზას, მაგრამ ისტორიის ჩარხი უკუღმა დატრიალდა და სახელმწიფოებრიობის განმტკიცების ნაცვლად ერთმორწმუნე რუსეთის თვითმპყრობელობის სივრცეში, ფიზიჯური არსებობის შენარჩუნებისათვის ნებაყოფლობით მოხვედრილი სახელმწიფო ლამის სულიერი კატასტროფის წინაშე დადგა. „ქართული სახელმწიფოებრიობის ფინალმა, საქართველოს რუსეთთან შეერთებამ, სრულიად აღგავა პირისაგან ჩვენის ქვეყნისა, ჟამთა ვითარებას გადარჩენილი განათლების თითო-ოროლა სარკმელი“ (ერებული „იაკობ გოგებაშვილის სახსოვრად“, ტფ. 1913, გვ.38).

იმპერია ყველა ხერხსა და საშუალებას მიმართავდა დაეთრგუნა ერში ეროვნული სულისკვეთება და თავისუფლებისკენ სწრაფვის სურვილი. XIX საუკუნის 80-იან წლებში განსაკუთრებით გაძლიერდა ზეწოლა იმპერიის მხრიდან. იმპერიული კონცეფცია ემყარებოდა „ჩაგრული ერებისადმი დახმარების“ იდეას. ცალკე ენებად გამოცხადდა მეგრული, ლაზური და სვანური.

1881 წელს კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველმა იანოვსკიმ გაავრცელა ცირკულარი, რომლითაც ქართული ენა ცხადდებოდა არასავალდებულოდ, ხოლო სამეგრელოს, სვანეთის სკოლებში სწავლა შემოიღო მეგრულ და სვანურ ენებზე.

თერგდალეულებმა სათანადო პასუხი გასცეს ამ პროვოკაციულ განზრახვას და მოუწოდეს არა მარტო მეგრელებსა და სვანებს, არამედ აფხაზებსაც არ აპყლოდნენ იმპერიულ პროვოკაციებს.

ასეთ რთულ დროს ითავა იაკობ გოგებაშვილმა, შეედგინა დაწყებითი სახელმძღვანელო ბავშვებისათვის, რომლის სახელწოდებაც კი იმთავითვე მშობლიური გახდა თაობებისათვის, რადგან სახელმძღვანელოს „დედა ენა ერქვა.

„დედა ენის“ დაბეჭვდამდე, 1865 წელს ი. გოგებაშვილმა გამოსცა „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი მოსწავლეთათვის“, რომელიც სკოლებში იმთავითვე მტკიცედ დამკვიდრდა, რადგან გაცილებით უკეთესი იყო იმ დროს უკვე არსებული „ქართული საანბანო სახელმძღვანელოსთან“ შედარებით. 1868 წელს იაკობმა გამოსცა „ბუნების კარი“.

„დედა ენის“ გამოცემის იდეა იაკობს ჯერ კიდევ 1874 წელს გასჩენია, მაშინ როდესაც მთელი რვა თვის განმავლობაში სამკურნალოდ იმყოფებოდა სოხუმში და აქვე დაუწყია მასალის შეგროვება. დასაწყისისათვის მას ქართველი პოეტებისთვის უთხოვია, რომ სახელმძღვანელოსთვის ეთარგმნათ ლექსები, მაგრამ საკმარისად არ ჩათვალა ეს ღონისძიება და წერილით სთხოვა თბილისში მყოფ სერგი მესხს, რომ აარჩიოს გაზეთ „დროებაში“ დაბეჭდილი საბავშვო ლექსები და გაუგზავნოს მას. იმავე 1874 წელს სოხუმიდან იაკობი მიემგზავრება თავის სოფელ ვარიანში და აგრძელებს მასალების შეგროვებას „დედა ენის“ პირველი გამოცემისთვის. აქ შეკრებილი ხალხური ლექსები და ზღაპრები პირველსავე გამოცემაში დაიბეჭდა და შემდეგ სხვადასხვა სახეცვლილებებით დიდხანს იბეჭდებოდა „დედაენის“ ახალ გამოცემებში.

ლიტერატურულ ასპარეზზე სამოციანელთა გამოჩენამდე ჩვენში არ არსებობდა საბავშვო ლიტერატურა, იდეურად გამიზნული, სიუჟეტურად ჩამოყალიბებული, გააზრებული, მხატვრული ღირსების შემცველი საბავშვო ნაწარმოებები, ასევე არ იყო მოზარდებისთვის არავითარი ისტორიულ-გეოგრაფიული ცოდნა და არც შესაბამისი სახელმძღვანელოები. იაკობის მიზანი იყო შეეცაო ეს დანაკლისი. იგი თავის პუბლიკაციებშიც ამხელდა იმდროინდელ საშიშ ტენდენციას ცარისტული პოლიტიკისა საქართველოში, რომელიც ნათლად ჩანს ქართველთმობულ რუსიფიკატორის, დეკანოზ ვოსტორგოვის სიტყვებში, იაკობ გოგებაშვილი რომ იმოწმებს: „საქართველო ოდესღაც იყო, ახლა არსებობს მხოლოდ კავკასიაო, რომლის გეოგრაფიას რუსულ ენაზე ასწავლიანო, და მხოლოდ გადაჭარბებულს პატრიოტობას უნდა დავაბრალოთ ქართული ენის სახელმძღვანელო წიგნში საქართველოს გეოგრაფიის და ისტორიის მოქცევაო“.

მანამდე კი, XIX საუკუნის 30-იან წლებში, თვით „ქართლის ცხოვრების“ მეცნიერული მნიშვნელობის უარყოფით გამოდიოდა ცნობილი არაბისტი, გარუსებული პოლონელი პროფესორი ო. ი. სენკოვსკი. ეს ის დროა, როცა საქართველოს ისტორიის იგნორირება და უარყოფა ხდებოდა თითქმის იმ დონემდე, რომ ისტორია მხოლოდ კოლხეთს გააჩნდა, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველო არ ეკუთვნოდათ ქართველებს.

სენკოვსკი ამტკიცებდა, რომ ქართველებს ძველი ისტორია არ გააჩნიათ. „ქართლის ცხოვრება“ მთლიანად XVIII საუკუნეშია შეთხზული. სენკოვსკის აზრით, ქართველებს საქართველოში XII საუკუნემდე არ უცხოვრიათ, რომ მანამდე აქ მხოლოდ სომხები, მასაგეტები და თურქები ცხოვრობდნენ. ამასთანავე სენკოვსკიმ იცის, რომ ანტიკური დროის წყაროებში იხსენიება იბერია, რომელსაც მეცნიერები საქართველოდ თვლიან. იგი უარყოფს იბერიელების და ქართველების იდენტურობას და ცდილობს დაამტკიცოს, რომ

ანტიკური ხანის წყაროების იბერიაში მხოლოდ დასავლეთ საქართველო იგულისხმება და რომ იქ ცხოვრობდა სხვადასხვა მოდგმის მრავალი ტომი, რომელთა შორის იქნებ იყვნენ კიდევ ქართველები (რუს.კარტველი), მონათესავენი დღევანდელი ქართველებისა, მაგრამ მონათესავეობა, სენკოვსკის აზრით, სხვა ხალხის ისტორიის მითვისების უფლებას არ იძლევა.

„საქართველოს ისტორია შეიძლება დავიწყოთ XII საუკუნიდან, ხოლო რაც შეეხება ვახტანგ გორგასალს, იგი თურქების ბელადი უნდა ყოფილიყო“, – ბრძანებს „მეცნიერი“. ეს ის სენკოვსკია, რომელზეც თვით რუსი მკვლევარი პროფესორი ა. ი. იაკუბოვსკი წერს: „სენკოვსკი დაჟენე პრიზნავალ რუსკიი იაზიკ ზა იაზიკნა კოტორომ მოჟნო პისატ ნაუჩნიე ტრუდი“.

ასეთ ნიჰილიზმს მართლაც უნდა დაპირისპირებოდა არგუმენტირებული და დოკუმენტურად განმტკიცებული სადი აზრი, რაც შეძლეს კიდევ სამოციანელებმა და არა მარტო სწორი მიმართულება მისცეს მეცნიერულ აზრს, არამედ იაკობ გოგებაშვილის თავკაცობით, ყრმობიდანვე ჩაუნერგეს მოზარდებს ჭეშმარიტების განცდა და პატრიოტული სულისკვეთება.

იაკობს გვერდით დაუდგნენ იმ დროს მოღვაწე დიდი მამულიშვილები ილიასა და აკაკის თავკაცობით, რათა ეხსნათ სიკვდილის პირად მისული ქართული ენა, გაყალბებისგან გადაერჩინათ ერის ისტორია. განგებამ თითქოს ბედად მოგვივლინა XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ეს დიდი მოღვაწენი, რათა ერთიანი ძალით, ყველას თავ-თავის სამოღვაწეო უბანზე გადაეჭრა ის ამოცანა, რომელიც ერისა და ქვეყნის ერთიან სატკივარს წარმოადგენდა.

გოგებაშვილის პედაგოგიურ მემკვიდრეობაში „დედა ენას“ გამორჩეული ადგილი იმიტომ უჭირავს, რომ ამ წიგნმა მოზარდებს გაუხსნა გზა ცოდნისაკენ და გადამწყვეტი როლი შეასრულა მოზარდი თაობის აღზრდის, განათლებისა და პატრიოტული

სულისკვეთების ჩამოყალიბების საქმეში. „დედა ენას“ მალე გვერდი დაუმშვენა „გუნების კარის“ მრავალფეროვანმა გამოცემამ.

„ორმოცი წელიწადი ამუშავებდა ავტორი ამ წიგნს, – ვკითხულობთ გოგებაშვილის სახსოვრად 1913 წელს გამოცემულ კრებულში, – ავსებდა, ამოკლებდა და მხოლოდ უკანასკნელი გამოცემა ჩასთვალა დასრულებულად და მართლაც რომ გაამშვენა და გახადა ძვირფას განძად ყველა ქართველისათვის, რომელსაც მნიშვნელობა არასოდეს დაეკარგება. ჩვენს შავბნელ, ქარცეცხლიან დროში, როცა ჩრდილოს ქარი უწყალოდ აზრობდა ქართულის გონების ნორჩ ყვავილს სკოლებში, – „ბუნების კარი“ იყო მყუდრო ნავსაყუდარი, სადაც მოზარდობა პოულობდა სულიერ დაკმაყოფილებას, სულიერ საზრდოს, პურს ნაცვლად ქვისა, რომლითაც სასწავლებლებში უმასპინძლდებოდნენ“.

„დედა ენის“ პირველი გამოცემის წინასიტყვაობაში იაკობ გოგებაშვილმა ჩამოაყალიბა სახელმძღვანელოს შედგენის პრინციპები, სწავლების მეთოდები, წიგნის ერთიანი სტრუქტურა...

წიგნი შედგება ანბანისა და ანბანის შემდეგ საკითხავი პატარ-პატარა ლექსებით, მოთხრობებით, ზღაპრებით, ანდაზებით, გამოცანებითა და სასაუბროებით. სახელმძღვანელოში პირველი გაკვეთილი დაეთმო ქართულ მეტყველებაში უფრო მეტად გავრცელებულ ხმოვნებს – „ა“-ს და „ი“-ს და მათგან შედგენილ სიტყვას – „აი ია“.

„აი ია, – როგორც პუბლიცისტი ნ. ქავთარაძე შენიშნავს, – წარმოადგენდა იაკობ გოგებაშვილის დაუღალავი შემოქმედებითი ძიების გვირგვინს, ქართული ანბანის გასაღებს. იაკობ გოგებაშვილმა სახელმძღვანელოში საანბანო გაკვეთილები ისე განაღვა, რომ თითოეული მათგანი დაწყებულიყო მარტივი სიტყვითა და ფრაზებით“ (ნ. ქავთარაძე, „საქართველოს ბიბლიოთეკა“, №1, 2010, გვ.11).

იაკობ გოგებაშვილი სახელმძღვანელოში შესატან მასალას განსაკუთრებული სიფრთხილით არჩევდა. ეს იქნებოდა პოპულარულ ავტორთა თუ სოფელში გლეხისგან ჩაწერილი ზეპირსიტყვიერების ნიმუშები. „დედა ენის“ 1876 წლის გამოცემა მდიდარია საუკეთესო ფოლკლორული მასალებით, უცხოელ მწერალთა თარგმნილი ნაწარმოებებით. წლიდან წლამდე ხვეწდა და ავსებდა ყოველ ახალ გამოცემას დიდაქტიკური და პატრიოტული სულისკვეთებით შექმნილი ნაწარმოებებით. უნდა ითქვას, რომ ქართველ კლასიკოსთა მიერ იაკობის დაკვეთით შექმნილი ნაწარმოებები მყისვე პოულობდნენ შესაბამის ადგილს „დედა ენის“ ახალ გამოცემებში. მაგ., „დედა ენასა“ და „ბუნების კარში“ ყველაზე მეტი ნაწარმოები გვხვდება ილიასი, აკაკისა და რაფიელ ერისთავისა. „დედა ენის 1912 წლის გამოცემაში აკაკი წერეთლის 12 ლექსია შეტანილი, „ბუნების კარში“ კი – 18, თითო ნაწილები „ჩემი თავგადასავალიდან“ და „ბაში-

აჩუკიდან“, ერთიც არაკი – „ნაცარქექია“.

როგორც იაკობის თანამედროვე ავტორთა, ისე ხალხური სიტყვიერების ბევრი ბრწყინვალე ნიმუშია შეტანილი სახელმძღვანელოში – ისეთი, როგორცაა: „ხალხური სიმღერა“, „მოსიყვარულე ამხანაგი“, „პატარა ქალის ნატვრა“, „ყაყაჩო და ყმაწვილი“, „მოწვევა სწავლაზე“, „რწყილი და ჭიანჭველა“, მკვეხარა ქოთან“, „ქართველები“, „ამირანი“ და სხვა. აქვეა მოთავსებული საინტერესო ანდაზები და გამოცანები; გვხვდება ჩქარსათქმელები ანუ ენის გასატეხი საგარჯიშოები. გამოცანებისა და ანდაზების სწავლებას იაკობ გოგებაშვილი მოზარდის გონების გახსნის საუკეთესო საშუალებად თვლიდა.

„დედა ენაში“ ვრცელი ადგილი აქვს დათმობილი ზღაპრებს, რომლებიც თვით იაკობ გოგებაშვილის მიერაა შეკრებილი. მის გადამუშავებას კი პედაგოგიური თვალსაზრისით უდგებოდა. „დიდი რაოდენობა ჩვენი შეკრებილი ლექსებისა და ზღაპრებისა დავბეჭდეთ სწორედ ისე, როგორც გავიგონეთ ხალხისაგან. ზოგში კი ცვლილება შევიტანეთ. ეს ცვლილება გამოიწვია იმ გარემოებამ რომ ზოგ ლექსს, ფორმით მშვენიერს, შეუსაბამო და მავნე შემეცნება აფუჭებს და უვარგისად ჰხდის ბავშვისათვის. ჩვენ ეს შემეცნებანი პედაგოგიური მოსაზრებით გამოვტოვეთ და მათ მაგიერ ჩაურთეთ შესაბამისი და სასარგებლო შემეცნებანი“.

ხალხურ სიბრძნეთა გვერდით „დედა ენაში“ სხვადასხვა ეპოქის ქართველ და უცხოელ ავტორებსაც აქვთ დათმობილი სათანადო ადგილი, მაგ., იაკობი ხშირად მიმართავს სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისას“; აქვეა ივანე კრილოვისა და ეზოპეს იგავ-არაკები; პეტრე უმიკაშვილის მიერ შეკრებილი ხალხური საუნჯიდან საუკეთესო ნიმუშები იბეჭდება „დედა ენაში“.

ქართველი პოეტებიდან „დედა ენის“ პირველ გამოცემაში წარმოდგენილია დ. გურამიშვილის, ი. ჭავჭავაძის, ნ. ბარათაშვილის, დ. დადიანის, გ. ჭალადიდელის და რ.

ფავლენიშვილის თითო ლექსი. ამ დროს იაკობს ხელთ არ ჰქონდა აკაკი წერეთლის შემოქმედებითი ნიმუშები, მაგრამ შემდგომში აკაკი ინტენსიურად წერდა ბავშვებისათვის იაკობის დაკვეთით და არაერთი შედეგრიც შექმნა.

იაკობ გოგებაშვილი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა მუსიკის როლს ბავშვთა აღზრდის ხელოვნებაში. იგი საჭიროდ მიიჩნევდა სასწავლო პროცესში მუსიკის გამოყენებას, რადგან დიდი პედაგოგის რწმენით, „იგი უძლიერებს სიხარულს, უნელეს სიმწუხარეს, უქარვებს დარდებს, ავსებს მხნეობით, ფრთებს ასხამს ყოველს კარგს მისწრაფებას, აძლიერებს ეროვნულს გრძნობას, აერთებს ყველა წოდებას, ყველა კლასს, ჰქმნის ერთეულ ერსა...“ ამიტომაც იყო, რომ წინა წლებისაგან განსხვავებით „დედა ენის 1912 წლის გამოცემას იაკობმა ქართული ხალხური სიმღერების ტექსტები და ნოტები დაურთო.

დასასრულ, არ შეიძლება რამდენიმე სიტყვა არ ითქვას „დედა ენის“ ილუსტრაციებზე, რაზეც განსაკუთრებით დიდ ყურადღებას იაკობ გოგებაშვილი, რადგან მიაჩნდა, რომ „შინაარსის აზრიანად ათვისებას მხოლოდ ზომიერად გამოყენებული სურათობრივი თვალსაჩინოება უწყობს ხელს“. „დედა ენის“ პირველ გამოცემებზე ნახატების ავტორთა გვარები არაა აღნიშნული, მაგრამ მკითხველებისთვის ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს ის ფაქტი, რომ „დედა ენის“ იმ წლების ილუსტრაციების ავტორია საქართველოს მკვიდრი გერმანელი მხატვარი ოსკარ შმერლინგი (1863-1938), ასევე ქართველი გრაფიკორ-ქსილოგრაფი, ახალი გრაფიკული ხელოვნების ფუძემდებელი და მრავალი საინტერესო გამოცემების მხატვარი გრიგოლ ტატიშვილი.

„დედა ენის“ გარშემო შემოკრებილ ამ მოღვაწეებზე შეიძლება ზედგამოჭრილი იყოს გამოთქმა: „ისინი იმ დროს და იმ ადგილზე აღმოჩნდნენ, სადაც საჭიროებამ მოითხოვა!“

სიმონ ჯაფარიძე.

რანი ვიყავით გუზინ...

იაკობ გოგებაშვილი

ცხრა ძმანი ხერხეულიძენი

თბილისის სამხრეთით, ორმოცი ვერსის მანძილზე მდებარეობს მოზრდილი სოფელი მარაბდა. სამასი წლის წინათ ამ სოფელში ცხოვრობდა მოხუცი აზნაური ხერხეულიძე, რომელიც გადასახლებული იყო ზემო ქართლიდან და რომელსაც ცხრა ვაჟი ჰყავდა. მამა ამ ცხრა ვაჟისა იყო ერთგული მოყვარე თავისი ქვეყნისა და მხურვალე მამულიშვილი. ცოლად მას ჰყავდა ყოვლად ღირსეული ქართველი მანდილოსანი. ამის გამო ცხრა ძმანი ერთიერთმანეთზე უკეთესი ვაჟკაცები და მამულიშვილები დადგნენ.

იმ ჟამად სპარსეთში მეფობდა შაჰი აბასი, მეტად აბეზარი მეომარი. მას ჰყავდა მრავალი ჯარი, გაწვრთნილი და გამოცდილი ლაშქრობაში. შაჰ-აბასმა დაიპყრო ბევრი ქვეყანა და ბოლოს საქართველოშიც შემოიჭრა. ქართველთა ჯარი მას გადაელობა გზაზე თბილისის მახლობლად მარაბდის სამხრეთით. ატყდა საშინელი ბრძოლა. სამი დღის განმავლობაში სისხლი შეუწყვეტელ ნაკადულებად დიოდა. თუმცა სპარსელები ერთი-ათად მეტნი იყვნენ, მაგრამ მათ სამი დღის განმავლობაში ქართველს ჯარს ფეხი ვერ მოაცვლევინეს, რადგანაც ქართველი მეომარნი თავგანწირულად იბრძოდნენ სამშობლოს დაცვისათვის. მეტადრე საოცარ უშიშროებას, სამაგალითო ვაჟკაცობას და საარაკო თავდადებულობას იჩენდნენ ცხრა ძმანი ხერხეულიძენი, რომელნიც ერთად, მხარდამხარ ებრძოდნენ მტერსა, მათ სპარსელების არა ერთი იერიში უკუაქციეს, არა ერთხელ აქნევინეს ზურგი მტერსა, მაგრამ მეოთხე დღეს სპარსელებს ახალი ჯარი მოეშველა და დაღლილ-დაქანცულმა ქართველთა ლაშქარმა ვეღარ შეიკავა მტერი. ამ საშინელი წამის დროს ძმანი ხერხეულიძენი არამც თუ არ შედრკნენ, არამედ ლომებად

ცხრა ძმა ხერხეულიძე დედითა და დით და მათ თანა ცხრაათასი ქართველნი, მარაბდას ბრძოლის ველზე მომწყდარნი (ჩვ.წ ად-ით 1625) ხსენების დღე 3 (16) აგვისტო.

გადაიქცნენ და უფრო მომეტებული თავის განწირვით იბრძოდნენ. მათ გადაწყვეტილი ჰქონდათ: — ან გაემარჯვათ, ან ბრძოლის ველზე დახოცილიყვნენ ყველანი. და რადგანაც ქართველმა ჯარმა ვერ გაიმარჯვა, თავდადებულნი ძმანი, ერთიერთმანეთზე ზედ შეაკვდნენ მტერსა და თავისი გმირული სული დალიეს ბრძოლის ველზე.

ხალხის თქმულებით, მათი დედაც ბრძოლის ველზე იყო, ამხნევებდა მათ და როცა ერთ მის ვაჟს, სასიკვდილოდ დაჭრილს, ქართული დროშა ხელიდან გაუვარდა, დედამ აიღო დროშა და თავის მეორე შვილს მისცა ხელში.

მადლიერმა ქართველებმა ეს ცხრა ძმა იპოვნეს ბრძოლის ველზე მკვდართა შორის, თითოეული დიდი მოწიწებით დამარხეს ცალ-ცალკე მწკრივად და დაადვეს ცხრა დიდ-დიდი საფლავის ქვა, რომელიც დღემდის დაცულია.

ასპინძის ომი

„მამული ვეღარ იხილავს ირაკლის ხმალსა მღელვარეს,
დიდება ივერიისა მასთან მარხია სამარეს“.

გრ. ორბელიანი

1. შესავალი

მშვენიერი სანახავია მოწმენდილი ცა განთიადის წინ. ლაჟვარდის ფერი გაუზომელი გუმბათი მოჭედილია ბრწყინვალე ვარსკვლავებითა და ესენი განუწყვეტლივ ებრძვიან ღამის სიბნელესა და ჰფენენ დაუსრულებელს სივრცეში სინათლესა და ღზენასა. ამ სასიქადულო ქვეყნის სამსახურში ყველაზე მეტად დაწინაურებულია ორი მნათობი: ცისკარი და ხარისთვალა. ესენი ჩვენს დედამიწას ისე უხვად უგზავნიან სინათლესა, რომ ბნელს ღამეს ამსგავსებენ ნათელს დღესა. ქება და დიდება ცის მნათობებსა და უპირველესად ყოვლისა მათ შემოქმედსა.

ასეთსავე საოცარს სამზერს წარმოადგენს სამოცდახუთის წლის მეფობა წარსულს საუკუნეში ერეკლე მეორისა, ანუ “პატარა კახისა”. იგი დაუსრულებელი ბრძოლაა სინათლისა სიბნელესთან, თავისუფლებისა მონობასთან, ბრძოლა, სავესე საოცარი ვაჟკაცობით, მრავალის ბრწყინვალე გამარჯვებათ შორის ორი კაშკაშებს განსაკუთრებული შუქითა. ერევნისა და ასპინძის ომი — აი ხარისთვალა და ცისკარი ერეკლეს სამხედრო მოქმედებაში.

პირველს — ერევნის — ომში ჩვენი სახელოვანი მეფე სამი ათასი კაცით შეებრძოლა თვრამეტ ათას სპარსელს ჯარსა, თავისი ხელით მოუკლა მას ერთი საუკეთესო წინამძღოლთაგანი, შიშის ზარი დასცა მტერსა, სძლია იგი, დააყრევინა ბევრი ზარბაზანი, წაართვა მრავალი სიძლიდრე და საშინლად დამარცხებული გააქცია.

მეორე — ასპინძის — ომში ისე იჩინა თავი, ისეთი საოცარი ვაჟკაცობა და სამხედრო ხელოვნება გამოიჩინა, რომ მთელი ევროპა გააცვიფრა, აღტაცებაში მოიყვანა თვით

ერეკლე მეფე

ფრიდრიხ დიდი, პრუსიის უძლეველი მეფე, და სახელად დაერქვა “ასპინძის გმირი”. ქება და დიდება ერეკლე მეფის სახელსა და დღევრძელობა მის დამბადებელს და აღმზრდელს ქვეყანასა!

2. იმპერატრიცა ეკატერინე და ერეკლე მეფე

მე ამ ჟამად მწაღია მოგითხროდ ამბავი მხოლოდ ასპინძის ომისა.

1769 წელსა რუსეთის იმპერატრიცამ ეკატერინე მეორემ ომი გამოუცხადა ოსმალეთსა. ამავე დროს მისწერა ქრისტეან ხალხებს, რომელნიც შავ ზღვას იქით

ცხოვრობდნენ და ცხოვრობენ, რომ ისინიც შეიარაღებულიყვნენ, რუსეთისათვის მხარი დაეჭირათ და გალაშქრებულიყვნენ ოსმალეთზე, ამ ქრისტიანობის მტერზედა. ესევე მოსწერა იმერეთის მეფეს სოლომონსა და ქართლ-კახეთის მეფეს ერეკლესა. ბერძნებს, ჩერნოგორელებს, სერბიელებს, ბოლგარელებს და სხვა ხალხებს ბალკანეთის ნახევარკუნძულისას ეშინოდათ ოსმალეთისა და ყური მოიყრუეს, ომში მონაწილეობა არ მიიღეს. სრულიად სხვარიგად მოიქცა ერეკლე მეფე. მაშინვე შეუდგა სალაშქრო მზადებას და ომიც გამოუცხადა ოსმალეთსა. ესე მოიქცა ჯერ იმიტომ, რომ უნდოდა ეამებინა ეკატერინესათვის და რუსეთთან კავშირი განემტკიცებინა, და მეორე იმიტომ, რომ ამ ომიდან ის თავისი სამეფოსათვის დიდს სიკეთეს მოელოდა. ჯავახეთი და ახალციხის მხარე, ქართველი ტომით დასახლებული, უძველესი დროიდან საქართველოს ეკუთვნოდნენ; მაგრამ იმის წინა საუკუნეში ოსმალეთმა ისარგებლა საქართველოს სისუსტით, ეს ქვეყნები გამოჰგლიჯა ხელიდან და დაისაკუთრა. და აი, ერეკლეს ეწადა რუსეთის ჯარის დახმარებით წაერთმია ეს ორი მხარე ოსმალეთისათვის და შემოეერთებინა საქართველოსთანა.

უფრო კიდევ მომეტებული სიამოვნებით მიემზრო რუსეთს სოლომონ მეფე, რომელიც უამისოდაც ებრძოდა ოსმალეთსა.

3. ერეკლე მეფე და ტოტლებენი

სოლომონ მეფის და ერეკლეს მოსაშველებლად იმპერატრიცა ეკატერინემ რუსეთიდან გამოგზავნა ოთხი ათასი ჯარისკაცი, გენერალის ტოტლებენის წინამძღოლობით. ეს ჯარი გადმოვიდა კავკასიონის ქედზე სამხედრო გზით, გაიარა ქართლი და დაიბანაკა სურამსა. ერეკლემაც მალე შეჰკრიბა შვიდი ათასი კაცი, წაიღო სამი ზარბაზანი და წაიყვანა თან თავისი მემკვიდრე გიორგი და ორი ეპისკოპოზი მოძრავი საყდრითურთ... შეერთება ჩვენისა და რუსეთის ჯარისა მოხდა სურამთან. აქედან შეერთებულმა ლაშქარმა გასწია ბორჯომის ხეობისკენ ოსმალეთთან საბრძოლველად. ეს იყო 1770 წლის აპრილის დამდეგსა. გზაზე მოულოდნელად ჩამოვარდა განხეთქილება

ერეკლესა და ტოტლებენს შორის... რა იყო ამის მიზეზი? ტოტლებენს უნდოდა ხელში ეგდო შეერთებულის ქართველ-რუსთა ჯარის უფროსობა და თავის ნებაზე წაეყვანა საქმე. ერეკლე კი ჰფიქრობდა, რომ წინამძღოლობა და ბატონობა მე მეკუთვნის, როგორც მეფესა და გამოცდილ სარდალსაო. განხეთქილებამ თანდათან იმატა და სიძულვილად გადაიქცა. შეერთებული ჯარი მაინც წინ მიდიოდა, გაიარა

აწყურის ციხე

ტაშის კარი, შევიდა ბორჯომის ხეობაში, ასცილდა ბორჯომსა და მიაღწა აწყურის ციხესა, რომელსაც იცავდა ოსმალეთ-ლეკების ჯარი. ძველი აწყურის ციხე, აქამომდე დარჩენილი, აშენებულია მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე, მიუვალს კლდეზე; აქვს მეტად განიერი და მაგარი კედლები და მისი აღება ძლიერ ძნელი იყო იმ დროს. ერეკლე მეფე იმ აზრზე იდგა, რომ აწყურისა და ახალციხის ციხეებისათვის მხარი აექციათ, გარეშე მყოფი ჯარი მტრისა დაემარცხებინათ, სადაც კი შეხვდებოდათ, გარშემო ქვეყნები დაეჭირათ, მეციხოვნე ჯარები გაემარტოებინათ, საჭმელ-სასმელის მიწოდება შეუძლებელი გაეხადნათ და სიმშვილ-წყურვილით ბოლოს და ბოლოს დაემორჩილებინათ. ტოტლებენს კი დიდი იმედი ჰქონდა თავისი ზარბაზნებისა და ჯიუტად ამტკიცებდა, რომ უკეთესი იქნება ჯერ ციხეები აწყურისა და ახალციხისა ავიღოთ და მერე ეს ქვეყანა დავიპყროთ. ერეკლე იძულებული შეიქნა უნებლიედ დათანხმებულიყო, ალყა შემოარტყეს აწყურის ციხესა. ერთი მხრით მიაღწა ქართველი ჯარი, მეორე მხრით რუსთა ჯარი თავისი ზარბაზნებითა. ამათ ასტეხეს ხშირი

სროლა ზარბაზნებისა და თოფებისა; ციხის ზარბაზნებმა და ჯარმაც პასუხი გასცეს და გაჩაღდა ჭექა-ქუხილი, რომელსაც გარშემო ხეობა ბანს აძლევდა. მთელი ორი დღე იომეს ამგვარად და ციხეს ცოტაოდენი ზიანიც არ მისცემია. მისი უმაგრესი კედლებიდან ისე ცვიოდა მოხვედრილი ტყვია, როგორც სახლის კედელსა სცვივა შეყრილი ცერცვი. მესამე დღეს უცებ მოახსენეს ერეკლეს, რომ ტოტლებენმა ჩუმად ციხეს თავი დაანება და თავისი ჯარით ქართლისაკენ გასწიაო. საშინლად განცვიფრებული მეფე დაედევნა უკან ტოტლებენსა, მოეწია და სთხოვა: ოღონდ უკან დაბრუნდი, ნუ მიდალატებ და მზად ვარ ჯარის უფროსობა შენ დაგიტოვო და ყოველი შენი სურვილი ადგასრულოვო. ტოტლებენი უარზე დადგა. რა საბუთით? ჯერ სთქვა: ჯარისათვის საკმარისი სურსათი არა მაქვს, ცხენებისათვის, საკვებიო. ერეკლემ უპასუხა: გარშემო სოფლებში მყავს კაცები გაგზავნილი და იმდენს საჭმელს და საკვებს მოიტანენ, რომ თავზე საყრელი გექნებათო, ოღონდ უკანვე დაბრუნდით და მტერთან ერთად გავაგრძელოთ ომი. მერე სთქვა ტოტლებენმა: ბრძანება არა მაქვს ჩემი ხელმწიფისა ვიომო ახალციხის საფაშოშიო; მტერი მრავალია და ძლიერი, მე ჯარი ცოტა მყავს და საშიშია ომის გაგრძელებათო. ერეკლე მაინც ეხვეწებოდა, ტოტლებენი კი მხოლოდ ბოდიშს იხდიდა მეფის წინაშე და დაბრუნებაზე კი ცივს უარს ეუბნებოდა. მაშინ ბატონიშვილი გიორგი, ერეკლეს უფროსი შვილი, მოთმინებიდან გამოვიდა და უთხრა თავისს მამასა: დაანებე თავი, წაეთრიოს სადაც უნდა, ჩვენ მარტონიც გავიმარჯვებთ მტერზე და მაგას თავზე ლაფს დავასხამთო.

ტოტლებენი ქართლისკენ გამოეშურა, ერეკლე კი ისევ დაბრუნდა თავის ჯართანად. ერეკლე ასე ხსნიდა ტოტლებენის საქციელსა: ალბად მას იმედი აქვს, რომ მე ვითაკილებ უკან დახევასა, შეგებრძოლები ოსმალთა ჩემი მცირე ჯარითა, დავმარცხდები, ჯარს დავკარგავ, მეც დავიღუპები ჩემი მემკვიდრითურთ და მაშინვე ჩემს სახელმწიფოში ბურთი და მოედანი მას დარჩებაო.

4. ნაყოფი ტოტლებენის დალატისა

რუსთა ჯარის უკან მოქცევამ ძლიერ ცუდად იმოქმედა ქართველებზე. ესენი ისე გაბრაზდნენ, რომ კინალამ საშინელი საცოდაობა არ დატრიალდა. ერეკლესთან შუაგადად გამოგზავნილი იყო რუსეთიდან თავადი მოურავოვი, გარუსებული ქართველი, შვილი რუსეთში გადასახლებული ქართველისა. ეს მოურავოვი დაიბადა რუსეთში, იქ აღიზარდა და სამსახურშიაც იქვე შევიდა. მან რუსულის ენის გარდა ქართულიც იცოდა და ამიტომ კარგათ შეეძლო შუაგაცობა გაეწია რუსეთსა და საქართველოს შორის. ამ მოურავოვს თან ახლდნენ რუსის მოსამსახურენი და რამდენიმე კაზაკი. და აი გულმოსულნი ქართველნი ჯარისკაცნი მიესივნენ ამ რუსებსა და მათზე უნდა ეყარნათ ტოტლებენის ჯავრი. მაგრამ ერეკლემ და სხვებმა ჯარს აუხსნეს, რომ ტოტლებენი ჩამომავლობით რუსი არ არის, რომ იმან წინეთ რუსეთსაც უდალატა, რის გულისათვის კინალამ დახვრიტეს, რომ რუსეთის აფიცრები და ჯარისკაცნი თვითონაც ძლიერ გულმოსულნი არიან თავის წინამძღოლზე, მაგრამ უნდა მორჩილობა გაუწიონ, როგორც თავის უფროსსაო. ძლივ-ძლივობით დაამოშმინეს ჯარი.

ტოტლებენის მოულოდნელმა საქციელმა სხვა შედეგიც დაბადა. ქართველი ჯარი საგონებელში ჩავარდა. ეტყობა, ოსმალის დიდი ჯარი ჰყოლია, რომ ტოტლებენს შეეშინდა, ზურგი მტრისკენა ჰქნა და ქართლისაკენ გასწიაო. ამ შეძრწუნებით ისარგებლეს ოსმალებმა, უცებ გამოვიდნენ ციხიდან, დაესხნენ თავს ქართველებსა და თუმცა ბრძოლის შემდეგ უკუქცეული იქნენ, მაგრამ ოთხმოცამდე ქართველი ტყვედ შეიტაცეს ციხეში.

მდგომარეობა ძლიერ გაჭირვებული იყო. ხოლო სწორედ ამისთანა გაჭირვებულ შემთხვევაში გამობრწყინდებოდა ხოლმე ერეკლეს საოცარი გავლენა ჯარზე. რამდენიმე მარჯვე სიტყვით ერეკლე ყოველ თავის ჯარისკაცში სრულიად გააქრობდა ხოლმე შიშსა და ჩაჰბერავდა ვაჟკაცობის და მამაცობის სულსა, მხდლებსაც კი გმირებად გადააქცევდა ხოლმე...

მეფემ დაუარა თავის ჯარსა, მოაგონა, რომ ქართველებს თავისი საკუთარი ძალ-ღონით

და ვაჟკაცობით მრავალჯერ დაუმარცხებიათ ათჯერ და ოცჯერ მათზე მეტი მტერი, და ბოლოს უთხრა: ჩვენ ან უნდა გავიმარჯვოთ მტერზე, ან მთლად დავიხოცნეთ აქა. ისე დაბრუნება კი სამშობლოში ჩვენთვის თავზე ლაფის დასხმა იქნება. რა უნდა ვუთხრად ჩვენს დედებს, ჩვენს ცოლებს, ჩვენს დებსა, მთელს ქართველობას, როცა ხელცარიელნი მივალთ შინა. განა ამისთანა ლაჩრობა ქართველებს შეჰფერის? არა, ძმებო, ჩვენ უნდა მოვიქცეთ ისე, როგორც წინეთ მოვქცეულვართ, როგორც შეჰფერის ქართველთა მამაცობას და ვაჟკაცობას. წინ და არა უკან...

5. ქართველი ჯარი როკეტის გზაზე

თბილისიდან რომ გამოვიდა ერეკლე, მხოლოდ სამი ზარბაზანი წამოიღო თან, რადგანაც ტოტლებენის ზარბაზნების იმედი ჰქონდა, სამი ზარბაზნით კი აწყურის ციხის აღება ყოვლად შეუძლებელი იყო მოკლე ხანში... ერეკლე საგონებელში ჩავარდა და არ იცოდა, აწყურთან დარჩენილიყო დროებით, თუ წინ წასულიყო ახლავე. ამ დროს მას ჯავახებმა ამბავი მოუტანეს, რომ ოსმალოს ჯარი ასპინძის მოკლე გზით აპირობს მოეშველოს აწყურსაო.

აქ საჭიროდ მიგვაჩნია გაუწყოთ, რომ ასპინძისაკენ აწყურიდან ორი გზა მიდიოდა: ერთი მტკვრის მარცხენა ნაპირზე, მეორე მარჯვენაზე. პირველი გზა იყო შარა გზა, განიერი და სწორი, მაგრამ ძლიერ გრძელი. მას ერქვა ახალციხის გზა. ამ გზით რომ წასულიყო ერეკლე, ჯერ ახალციხემდის უნდა გაევიდო ოცი ვერსი, მერმე ახალციხიდან აღმოსავლეთისაკენ ექმნა პირი, გაეარნა კიდევ ოცდაათი ვერსი და მისულიყო ასპინძასა. მეორე გზა მეტად მოკლე იყო, ასპინძამდის სულ ოცს ვერსს შეადგენდა, მაგრამ, სამაგიეროდ, ვიწრო იყო, ოღროჩოღრო. უმეტესად მთა-მთა მიდიოდა და ძლიერ აბრკოლებდა თავისუფალს მოძრაობასა, სიარულსა. ერეკლემ ეს ძნელი გზა არჩია, რადგანაც მტერი თურმე ამ მოკლე გზით აპირებდა მოშველებოდა აწყურსა. ამ მოკლე გზას როკეტის გზა ერქვა, რადგანაც როკეტის მთაზე გადადიოდა.

6. ქართველი ჯარის განსაცდელი ილუმალასთან

ერეკლემ აჰყარა ალყა აწყურს. დასძრა თავისი ჯარი და გაუძღვა როკეტის გზაზე. ჩვენი ჯარი ძლიერ ნელა მიდიოდა ცუდ და უცნობი გზის გამო. შეიტყო თუ არა ალყის აყრა აწყურის ციხეში მყოფმა მტრის ჯარმა, იგი, უმეტეს ნაწილად, გამოვიდა სიმაგრიდან, უფრო მოკლე გზა აირჩია, გაუსწრო წინ ჩვენ ჯარსა, წინ უყელა, შეუერთდა თავიანთ ჯარს, ასპინძის ახლო მყოფსა, შეადგინა ორი ათასი ლაშქარი და უცებ თავს დაესხა ქართველ წინა ჯარსა ილუმალას მახლობლად. ბლომა ნაწილი ჩვენი ჯარისა უკან იყო დარჩენილი, წინა ჯარსაც მტერმა მოასწრო უხერხულს ალაგს, მოულოდნელად მიიტანა მასზე იერიში და ამიტომ ჩვენი ჯარი აირია, შეძრწუნდა და ზურგი აქცია მტერსა. საშინელი დამარცხება ვერ ასცდებოდა ქართველთა ჯარსა, თუ რომ მეფის სამაგალითო გულადობას არ ეხსნა იგი დიდის განსაცდელისაგან. ერეკლე პირადად გაექანა “რაოდენიმე ჩინებულთა და შინა ყმითა თვისითა და შვილით ხევსურითა, განსწირა თავი თვისი და ეკვეთა ფიცხლად, ვიდრე სიკვდილამდე”... გამოქცეული ჩვენი ჯარი, როცა მან თავისი უსაყვარლესი მეფე განსაცდელში დაინახა, გონზე მოვიდა, ისევ აივსო მამაცური გამბედაობით, მიუბრუნდა მტერსა, დაესხა თავსა და საშინლად დაამარცხა. მტრის ორი ათასი კაციდან ათასმა ძლივს უშველა თავსა გაქცევითა. ნახევარი ჯარი ოსმალ-ლეკებისა ბრძოლის ველზე დარჩა დახოცილი და დაჭრილი.

ამ შემთხვევაში ერეკლე უნებლიედ მოგაგონებთ იულიუს კეისარსა, პირველს სარდალს ძველის დროისას. როცა ისპანიაში პომპეუსის შვილების ჯარმა ზურგი აქნევინა კეისარის ჯარსა და გამოაქცია, ეს სწრაფად მოაჯდა თავის ცხენსა, მჭეხარი ხმით შესძახა: “განა ამ ბაღლებს უნდა დავემარცხებინოთ!” და იერიში თვითონ მიიტანა მტერზე. გაქცეულმა ჯარმა რომ თავისი უძვირფასესი წინამძღოლი დაინახა საშინელს ხიფათში, მობრუნდა, მამაცურად შეება მტერსა და საშინლად დაამარცხა.

7. დაბანაკება ჩვენი ჯარისა ასპინძის სერებზე

ხოლო მთავარი განსაცდელი ერეკლესი ჯერ წინ იყო. ამ ომს შემდეგ არ გასულიყო რამდენიმე საათი და დაღალულს ჯარს ჯერედ არ დაესვენა, რომ ერეკლეს ამბავი მოუტანეს: შენზე ახალციხიდან მოდის მთავარი ჯარი ოსმალ-ლეკისა, რიცხვით ათი ათასი, და რამდენიმე საათის შემდეგ გამოვა მტკვარსა და თავს დაგესხმებაო. ამ დროს ერეკლეს თანა ჰყავდა სულ ოთხი ათასი მეომარი, დანარჩენი ზოგი სურსათზე იყო წასული, ზოგი უკან იყო დარჩენილი და ზოგიც ჭრილობით და ავადმყოფობით იყო შეპყრობილი. სამწუხაროდ, ეს ოთხი ათასი კაციც მარტო ქართველთაგან როდი იყო შემდგარი. მათში ერია ათასი ბორჩალოელი თათარი, რომელთაც ერეკლე სავსებით ვერ ენდობოდა. ამაზე უფრო გაჭირვებული მდგომარეობა განა ძნელი წარმოსადგენია? სამი ათასი ქართველი უცხო ქვეყანაში უნდა შებრძოლებოდა ათი ათასს მტრის ჯარსა. მაგრამ, როგორც უკვე ვთქვით, სწორედ ამისთანა უკიდურესს გაჭირვებაში თავს იჩინდა ხოლმე ერეკლეს საოცარი ნიჭი სარდლისა... ერეკლემ კარგად იცოდა, რომ მარჯვე პოზიცია, მოხერხებული საომარი ადგილი ყველაზე მომეტებულად იყო საჭირო გამარჯვებისათვის ამისთანა ძალთა უსწორობაში. და სწორედ ამისთანა პოზიციის ამორჩევას და დაჭერას დაეშურა დაუყოვნებლივ. მეფემ გაიარა იღუმალა და მიმართა ასპინძის მაღლობებსა. ეს მაღლობები ჩამწკრივებული იყო იღუმალასა და ასპინძას შუა მტკვრის მარჯვენა ნაპირასა; მტკვარსა და ამ მაღლობებ შუა სულ ორი ვერსის სიგანე ვაკე იყო დარჩენილი და აი სწორედ ეს სერები აირჩია ერეკლემ საომარ ადგილად და აქ ჩაასაფრა თავისი მცირე ჯარი.

მეფეს ჯარი გაყოფილი ჰყავდა სამ ნაწილად; ერთს ნაწილს თვითონ განაგებდა, მეორეს უწინამძღვრებდა მემკვიდრე საქართველოს ტახტისა გიორგი ბატონიშვილი, უფროსი ვაჟი ერეკლესი, და მესამე ნაწილის უფროსი იყო დავით ორბელიანი. შუა მაღლობები ერეკლემ დაიჭირა თავისი ჯარითა, მარცხენა

მაღლობზე გამაგრდა ორბელიანი, მარჯვენაზე — ბატონიშვილი გიორგი, რომლის პოზიცია კარგა მანძილზე იყო მოშორებული. ბატონიშვილს ნაბრძანები ჰქონდა მამისაგან, რომ თავისი ჯარით ომში მონაწილეობა თავდაპირველად არ მიეღო, თავისი ძალღონე შეენახა შემდეგისათვის და გაჭირვების დროს, ან ბოლოს ხანს, დასვენებული ჯარით იერიში მიეტანა მტერზე.

ჯერ ქართველი ჯარი კარგად არ იყო დაბინავებული ასპინძის მაღლობებზე, რომ თათრის ჯარმა დაიწყო გამოსვლა ხიდზედა, რომელიც ასპინძის ზემო მტკვარზე იყო გაკეთებული ჩქარა მთლად აავსო გრძელი და ვიწრო ვაკე და მიუახლოვდა ქართველ ჯარსა. მაგრამ ღამემ უსწრო და ომი შემდეგის დღისათვის იქნა გადადებული.

8. ასპინძის ომი

ორივე მხარე მთელს ღამეს საომრად ემზადებოდა. გათენდა თუ არა, თათრების ჯარმა წინ წამოწევა იწყო და, რაწამს თოფის მანძილზე მიუახლოვდა, ასტეხა ხშირი სროლა. ტყვია ხოშკაკალასავით მიდიოდა ქართველი ჯარისკენ, მაგრამ მხოლოდ კლდეებს აღენდა მტვერსა, ჩვენს ჯარს კი ვერას აკლებდა, ისე ოსტატურად იყო ჩამწკრივებული და ამოფარებული სერებზე. მტრის ჯარი დაიმედებული იყო, რომ ერეკლეს მცირეოდენ ჯარს მთლად ხელში იგდებდა, და ამ იმედს ისიც უძლიერებდა, რომ ქართველების მხრივ ჯერ ერთი თოფიც არ გავარდნილიყო. მტერმა ეს შიშს დააბრალა და უფრო მეტი იმედი მიეცა, მაგრამ მალე აღმოჩნდა, რომ ეს ოსტატობის ხერხი იყო და არა შიშის ბრალი. ერეკლესაგან ქართველ ჯარს ნაბრძანები ქონდა: ერთი თოფიც არ გაისროლოთ, ვიდრე მტერი ახლოს არ მოვაო და მაშინ კი ერთბაშად ასტეხეთ ხშირი და მარჯვე სროლაო.

აი ოსმალ-ლეკებმა სროლით ძლიერ ახლო მოატანეს ქართველ ჯარსა. უცებ ანიშნა ერეკლემ, დრო არისო, და დაიჭეჭა ჩვენების თოფებმა, მარჯვედ დამიზნებულმა. თითქმის ყველა ტყვია თავის დანიშნულებას

ეწია: პირველი რიგი მტრის ჯარისა ისე დაემხო დედამიწაზე, როგორც ცელით ძირში მოჭრილი გამხმარი ყანა იქცევა ძირს. მეორე რიგმა მტრის ჯარისამ, გამოცდილმა და გაფოლადებულმა ომებში, წარბიც არ შეიხარა, მამაცურად გადააბიჯა მკვდრებსა და დაჭრილს ამხანაგებზე და ჩასდგა პირველს რიგში... ხოლო მანამ გასროლას მოასწრებდა, ხელმეორედ იგრიალა ქართველთა თოფებმა და ეს რიგიც ჭერეხებივით მიწაზე დაემხო. მას ვაჟკაცურად გადმოაბიჯა მტრის მესამე რიგმა და დადგა წინ. სერებიდან მესამედ დაგრილებულმა თოფებმა ამათაც ის დღე დააყენა. მაშინ მეოთხე რიგი შედრკა და ადგილიდან ფეხი ველარ მოიცვალა, მაგრამ არც აქ დააყარეს ხეირი ქართველებმა. წინა რიგები მტრის ჯარისა ხომ ასე იჟლიტებოდა, არც უკან რიგებს ადგათ უკეთესი დღე. ორი ათასი თოფი ქართველის ჯარისა სეტყვასავით აყრიდა ტყვიას თავზე ოსმალ-ლეკებსა. საქმეს ისიც უფრო უჭირებდა მტერსა, რომ ტყვია, მალლობებიდან ქვემოთ დაშვებული, სულ თავ-პირში ხვდებოდა ორკეცი ძალითა. რადგანაც ვიწრო დელე მჭიდროდ იყო გაჭიკნილი მტრითა, ამიტომ თითქმის არც ერთი ქართული ტყვია ტყუილად არ იკარგებოდა. ხმლით იერიშის მიტანა ოსმალ-ლეკებს იმის გამოც არ შეეძლოთ, რომ ხმალში ქართველები ძლიერ მარჯვენს იყვნენ და თავისი მალლობი ადგილებიდან სულ ადვილად ამოსჩენდნენ ახლო მისულს მტერსა. ოსმალ-ლეკების ჯარი ძლიერ გაჭედილი იყო დელეში, თავისუფალი მოძრაობა არ შეეძლო და ეს გარემოება კიდევ უფრო უშლიდა ხელსა. ქართველებისაგან კი მოდიოდა და მოდიოდა ზუზუნ-ზუზუნით ტყვია და ათხელებდა მტრის ლაშქარს. ოსმალ-ლეკნიც აუარებელს ტყვიას ჰგზავნიდნენ ზეით ქართველებისაკენ, მაგრამ კლდეებს თუ ამტვრევდნენ, თორემ მარჯვედ ჩასაფრებულს ჩვენს ჯარს ვერას აკლებდნენ, როგორც ზემოდაც შევნიშნეთ.

მტრის ჯარი თანდათან მცირდებოდა და შიშს მიეცა. მისი სარდალი დარწმუნდა, რომ ამ მიუვალ პოზიციაზე ქართველებს ვერას დავაკლებთ და ჩემს ჯარს მათ გავაჟღერებინებო. ამიტომ გადასწყვიტა: უკან-

უკან დაეწია თავისი ჯარით, ხელახლად გაესხა იგი ხიდზე, მარცხენა ნაპირი მტკვრისა ჩაველო, ქვემოთ სადმე ფონი ენახა, ამ ფონში გაესხა თავისი ჯარი, უკანიდან მოეარნა ქართველი ჯარისათვის და დაემარცხებინა იგი. თათრის ჯარმა თანდათან იწყო უკანდახევა, თუმცა თოფის სროლას არ აკლებდა. მაშინ ერეკლეს ბრძანებით ქართველი ჯარი აიშალა მალლობებიდან და თოფების ჭახაჭუხით ქვემოთ დელეში ჩამოეშვა. თათრის ჯარმა რომ ეს დაინახა, შედგა, წინვე იწყო წამოსვლა და ხელახლად გააჩალა ომი. ერეკლემ აფრინა კაცი გიორგი მემკვიდრესთან, რომ თავისი ჯარი მოეშველებინა; მაგრამ ის, რაღაც უცნაურის მიზეზის გამო, ადგილიდან არ დაიძრა. ომი მეტად გამწვავდა. ერთ მხრივ იბრძოდა ათი ათასი თათარი, მეორე მხრივ, — ორი ათასი ქართველი.

9. კოხტა ბელადის მოკვლა ერეკლეს მიერ

და საშინელი განადგურება მტრისა...

უცებ დაიძრა მტრის ჯარიდან ათასი ცხენოსანი ლეკი და ხმალამოლებული ნიავსავით გამოექანა ქართველი ჯარისაკენ იერიშის მოსატანად. მას წინ მოუძლოდა, მოჰქროლავდა ახოვანი ვაჟკაცი, მშვენიერს ბედაურზე მჯდომი, კოხტა ბელადი, პირველ მეომრად ცნობილი მთელს დაღისტანში. კოხტა მისმა ბედაურმა კარგა მანძილზე დააწინაურა. ჩვენი მხრიდანაც ისკუპა ცეცხლსავით სწრაფმა მერანმა და გაექანა კოხტასაკენ. ამ მერანზე იჯდა მშვენიერი შუატანის და შუახნის ვაჟკაცი, ცოტა ბეჭებში მოხრილი, არწივისებურის თვალების პატრონი, მდიდარს ტანისამოსში გამოწყობილი; ამ ვაჟკაცს ყველა მოძრაობაში ეტყობოდა საოცარი სისწრაფე და სიმარჯვე... ეს იყო ერეკლე მეფე, რომელიც ხმალამოლებული მიისწრაფებოდა გამოქანებულის მტრისკენ. ერეკლეს ხმალამოლებულივე მოსდევდნენ შვიდნი წინათ ხსენებულნი სახელოვანნი ხევსურნი და სხვა ცხენოსანნი. დადგა საშინელი წამი. ჩქარა ორივე ბედაური თითქმის ერთმანეთს შეეხალნენ. ერეკლესა და კოხტას ხმალმა ერთსა და იმავე წამს გაიელვა ჰაერში. დამიზნებული ხმალი კოხტასი ერეკლემ მარჯვედ აიცილია

და თავისი ბასრი ხმალი დასთხლიშა საკვირველი სისწრაფით მტერს თავზე. კოხტას მზე დაბნელდა ბასრი მანვილით თავგაპობილი და თქრიალა სისხლში მოსვრილი, იგი მოსწყდა თავის მერანსა და დედამიწაზე ზღართა მოილო. მაშინვე გაისმა ლომებრივი და მტრის სიკვდილის მომასწავებელი ხმა ერეკლესი: ხმალი ამ წუნკალებსაო! ქართველი ცხენოსანი ჯარი, აღტაცებაში მოყვანილი მეფის საოცარი მამაცობით და სიმარჯვით მიესია მტერსა და დაუწყო უწყალოდ ჩეხა. კოხტას მოკვლამ, საზარელმა ჭიხვინმა მისი ბელაურისამ, რომელიც უპატრონოდ გადარეული დარბოდა ოსმალ-ლეკების წინა, საშინელი თავზარი დასცა მტერსა, მოადუნა, დააუძღურა და ბრძოლის ძალა წაართვა მთლად. ჩვენი ქვევითი ჯარიც მიესია თავზარდასხმულს ოსმალ-ლეკების ლაშქარსა და სულ მუსრი გაავლო. მტერი სწრაფად იწვედა უკან და მას მხოლოდ ცოტათი ამხნევებდა ის იმედი, რომ ხილამდის მივალწევ, მტკვრის იქითა ნაპირს გავალ და გაქცევით თავს ვუშველიო. გარნა უბედურმა მტერმა არ იცოდა, რომ შორსმჭვრეტელი ერეკლე ამისთანა წინდაუხედაობას თავის დღეში არ ჩაიდენდა. უცებ მოისმა საცოდავი ხმაურობა მტრის უკანა ჯარში, როცა იგი ხიდს მიუახლოვდა. ამ ხმაურობამ ჩქარა უწია წინა ჯარამდის. რა ხმაურობა და ჟრიაშილი იყო ესა? ეს ხმაურობა ჰყენდა მტრის ჯარში საზარელს ამბავს — ხიდის ჩაშლას მტკვარზე.

ადვილად მიხვდებით, რომ ხიდი ქართველებისაგან უნდა ყოფილიყო გაფუჭებული. და ასეც იყო. თავდაპირველადვე ერეკლეს სრული იმედი ჰქონდა მტერზე გამარჯვებისა და უნდოდა გასაქცევი გზა შეეკრა იმისთვის. ამიტომ წინაღამეს უბრძანა სამს რჩეულს ვაჟკაცს — ჩუმად წაესხათ რამდენიმე ჯარისკაცი, შეუმჩნეველად მიპარულიყვნენ ხილთან და გაეფუჭებინათ. ეს ვაჟკაცი იყვნენ: ალაბაბ ერისთავი, სვიმონ მუხრან-ბატონი და ხუდია ბორჩალოელი. ამათ ისე ოსტატურად და სწრაფად შეასრულეს ღამის სიბნელეში მეფის ბრძანება, რომ მტერს სრულიად არაფერი შეუტყვია. მეორე დღესაც ოსმალ-ლეკთათვის ეს გარემოება შეუმჩნეველი დარჩა, რადგანაც ხიდი ჩაფუშული როდი იყო, არამედ გადახერხილი ქონდა თავზეები. რაწამს პირველი რიგი გაქცეული თათრის ჯარისა შესდგა

ხიდზე, თავზეები ჩაიმტვრა, ხიდი ჩაიშალა და თან ჩაიტანა უბედურნი... ხიდის ჩაშლის ამბავმა მტრის ჯარს მთლად წაართვა ძალა, გარდააქცია მხლალ ცხვრის ფარად და მისცა სასოწარკვეთილებასა. ქართველები კი მეფის სამაგალითო გამარჯვებამ და საოცარმა ვაჟკაცობამ სიმამაცით აავსო და ლომებად აქცია. და, აბა, მშიშარა ცხვრები რაღას გააწყობდნენ გააფთრებული ლომების წინააღმდეგ. სხვა გზა რომ აღარა ჰქონდათ, ოსმალ-ლეკები ცვივოდნენ მტკვარში იმ იმედით, ეგები როგორმე იქით ნაპირს გავალწითო. მაგრამ ტყუილად. მაშინ აპრილი იდგა, წყალდიდობა იყო, მტკვარი აზვირთებული მოქუხდა და ამიტომ მასში გასვლა ძლიერ ძნელი იყო. და ან როგორ შეეძლოთ გაედწიათ იქით, როდესაც ერთმანეთს ელალებოდნენ, პირველს რიგს, ჩაცვივულს მტკვარში, მეორე რიგი ზემოდან ეცემოდა, მეორეს მესამე და ერთმანეთს აძირვინებდნენ მტკვარსა, ირჩობოდნენ, იღუპებოდნენ. ერთი მხრივ მტერი იულიტებოდა ქართველთა ხმლითა და ხანჯლითა, მერე მხრივ ადიდებული მტკვარი ნთქავდა მას თავის ზვირთებში. მტკვარი ისე გაივსო დამრჩვალნი ოსმალ-ლეკებითა, რომ ბევრს ადგილს ნაპირებიდან გადმოვიდა. ამასთან მთელი მდინარე წითლად შეიღება ნაკადულებად დაღვრილი სისხლისაგან.

იმდენი ჯარი ოსმალ-ლეკებისა თითქმის მთლად დაიღუპა. სამი ათასი კაცი შეიქმნა მსხვერპლი ქართველთა იარაღისა და მოჰფინა ბრძოლის ველი. სხვანი ჩანთქა მტკვრის ზვირთებმა. მხოლოდ ორმოცამდე კაცი გადარჩა. ესენი აღრიანად შეცვივდნენ ბელაური ცხენებით მტკვარში, რის ვაი-ვაგლახით გააღწიეს იქითა ნაპირასა და გაქცევით უშველეს თავსა. სამოცამდე მეომარი ტყვედ ჩაუვარდათ ქართველებს ხელში. ბევრი წარჩინებული მტერი და მრავალი საუკეთესო ვაჟკაცი, ოსმალთა თუ ლეკი, გამოესალმა წუთისოფელსა. ოსმალთა მხრივ აქ მოკლულ იქმნა გოლა-ფაშა და სრულიად ამოსწყდა მთელი ბეგობა ახალციხის საფაშოსი. ლეკთაგან, გარდა კოხტა ბელადისა, აქ დაიხოცნენ სამნი წარჩინებულნი ბელადნი, მთელს

დალისტანში ცნობილი საუკეთესო ვაჟკაცებად, და ათასამდე რჩეულნი ცხენოსანნი. მთელი საომარი იარაღი, ზარბაზნები, ფული, თვალმარგალიტი, ცხენები და სხვა სიმდიდრე მტრისა ქართველებს ჩაუვარდათ ხელში.

ქართველებს როგორღა დაუჯდათ ეს სახელოვანი გამარჯვება: ძვირად, თუ იაფად? ძალიან იაფად, ისე იაფად, რომ კაცი ძნელად დაიჯერებს, თუ კარგად არ იცის ამ ომის ამბავი და ერეკლე მეფის უმთავრესი ღირსება. მოიკლა ასპინძის ომში მხოლოდ ოცდაათი ქართველი და ასიოდე დაჭრილი იქმნა. მოკლულებში არც ერთი გამოჩენილი გვამი არ მოიპოვებოდა; მხოლოდ დაჭრილებში ერია ორი სახელოვანი სარდალი: ჯარის ერთი უფროსთაგანი ალექსანდრე ციციშვილი და იასე ერისთავი.

მაგრამ განა მარტო ასპინძის გამარჯვება დაისვა ასე იაფად პატარა კახმა? არა, იგი ყოველს მოგებულს ომში ჰკარგავდა მხოლოდ მცირეოდენს ჯარსა, დიდს გამარჯვებას პატარა მსხვერპლით ახერხებდა, მრავალს მტერს მცირეოდენი ძალით ამარცხებდა, პატარა ღონისძიებით ბრწყინვალე წადილს ეწეოდა და სწორედ ამაში მდგომარეობს უზენაესი ღირსება სარდლისა. ეს ღირსება მეტადრე საჭირო იყო იმისთანა პატარა ქვეყნისათვის, როგორც იყო და არის საქართველო.

ოსმალის ჯარის ამოჟლეტის შემდეგ ერეკლეს გზა სრულიად გახსნილი ჰქონდა ახალციხისკენ და ამ ქალაქის აღება მას სრულიად არ გაუჭირდებოდა. მაგრამ ერთმა გარემოებამ ხელი სრულიად მოუცარა. საქმე ის არის, რომ ქართლიდან ამბავი მოუვიდა: ტოტლებენი მოწადინებულთა თბილისში ჩავიდეს თავისი ჯარით, გააუქმოს ბაგრატიონთა მეფობა, შეუერთოს საქართველო რუსეთსა, დააფიცოს ქართველობა რუსთა იმპერატორის ერთგულებაზე და თავისი თავი საქართველოს მთავარ მმართველად გამოაცხადოს. „გამართლდა, სავსებით გამართლდა ჩემი ეჭვი“, — სთქვა ერეკლემ და თავისი ჯარით დაუყონებლივ გამოეშურა თავისი სატახტო ქალაქისაკენ, პირდაპირი გზით ჯავახეთზე...

10. შემადრწუნებელი ჭორი

სწორედ იმ დღეს, როდესაც ისე ბრწყინვალედ იმარჯვებდა ერეკლე მტრებზე, საქართველოს სატახტო ქალაქს თბილისში გავარდა საზარელი ხმა: მეფე თავისი ჯარით მთლად დაღუპულა ახალციხის ახლო.

რამ დაბადა ეს ჭორი და საიდან გაჩნდა? როდესაც ქართლში დაბრუნდა ტოტლებენი რუსის ჯარით და ერეკლე კი არსადა სჩანდა, ხალხში ეჭვი დაიბადა, — ვაითუ ერეკლეს უბედურება რამ შეემთხვაო. ეჭვი ჩქარა გარდაიქცა სამწუხარო ჭორად, რასაც ხელი შეუწყო იმან, რომ რუსები ავრცელებდნენ ქართლში: ერეკლე, მარტოდ დატოვებული მტრის ქვეყანაში, დაღუპვას ვერ ასცილდებო. ამას ისიც დაერთო, რომ ქართველს ჯარზე სრულიად არაფერი ამბავი არ ისმოდა. ამ ჭორმა, დაბადებულმა ზემო ქართლში, სწრაფად იარა, იზარდა, თბილისამდის მოაღწია და ყველას თავზარი დასცა.

დედოფალს დარეჯანს, რომელიც მაშინ თბილისში ცხოვრობდა, ვერავინ უბედავდა ამ საზარელი ამბის მიტანასა. ბოლოს ერთი პატივცემული მანდილოსანი ბექთაბეგიანთ ქვრივი, რომელიც დედოფალთან ძლიერ მიჩნეული იყო, აშფოთებული გაეშურა სასახლისაკენ, წარსდგა დედოფლის წინაშე და მღუღარე ცრემლისღვრით მოახსენა დარეჯანსა: „დედოფალო, შენი ჭირიმე, ჩქარა ავიყარენით აქედგან, ტყეში სადმე გავიხიზნოთ, მეფე თავის ჯარით დიდს საშინელებაში ჩავარდნილა“. ელდანაცემი დედოფალი მაშინვე წამოდგა ფეხზე, გაიძრო წულები, ფეხშიშველა გამოვიდა გარეთ და სიონისაკენ გაეშურა, რათა მხურვალე ცრემლით შეევედრებინა უფლისათვის თავისი მეუღლე მეფე, იმისი ჯარი და მთელი საქართველო. დედოფალს უკან დაედევნა მთელი სახლობა მეფისა: ქალები ფეხშიშველები და კაცები ქუდმოხდილნი მიისწრაფოდნენ სიონისაკენა. ქალაქელებმა თავი ანებეს საქმეებს და ქალით-კაცამდე სიონს მიადგნენ შეძრწუნებულნი. ყველანი

მხოლოდ ღვთისგან მოელოდნენ ნუგეშსა და შეველასა და მღუღარე ცრემლით ევედრებოდნენ. ეს შიში იმანაც უფრო განაძლიერა, რომ მტკვარს უცებ სისხლის ფერი მიეცა. ვაიმე, ეს ჩვენი ჯარის სისხლი უნდა იყოსო, — იფიქრა ყველამ და მწუხარებამ უფრო იმატა. ამ მწუხარებაში განვლო მთელმა ღამემ, ღამემ საშინელმა. მეორე დღეს აღიდებულის მტკვარის ზვირთებმა ჩამოატარა მრავალი დამრჩვალნი, და აღმოჩნდა, რომ ესენი ყველანი ოსმალნი და ლეკები იყვნენ და მათში არც ერთი ქართველი არ ერია. მაშინ კი როგორც დედოფალი, ისე მთელი თბილისი დარწმუნდა, რომ ერეკლესი და მისი ჯარის დაღუპვა ჭორი იყო, და გლოვა სიხარულად გარდაექცათ. მესამე დღეს ეს სიხარული უცებ საზარელ შიშზე შეიცვალა. თბილელებმა სოლოლაკის მთაზე დაინახეს ოსმალურ ტანისამოსში გამოწყობილი მხედრობა. ვაი ჩვენ, მტერი შემოგვესიაო, — გაისმა თბილისის ქუჩებში, მაგრამ მალე შეშინებულს ქალაქს მოესმა ამ ჯარისაგან მშვენიერი ქართული საომარი სიმღერა:

„ვისაც მოუკლავს, ის მოჰკლავს
ნადირსა შავი ტყისასა;
ვინც დახვდა, იგივე დახვდება
გულდაგულ რაზმსა მტრისასა“.

დიდი შიში დიდ გაოცებად გადაიქცა. ხოლო ამ გრძნობამაც მალე დაუთმო ადგილი სხვა სულის მოძრაობას — უძლიერეს სიხარულსა, აღუწერელს აღტაცებასა. აღმოჩნდა, რომ ერეკლე დაწინაურებულიყო მცირეოდენი ცხენოსანი ჯარითა, რომელსაც ჩაეცვა მდიდრული ოსმალური ტანისამოსი ასპინძის ომში დახოცილი ფაშების, ბეგების და ჯარის სხვა უფროსებისა. მალე სოლოლაკის დაღმართზე ჩამოვიდა ძლევაძოსილი ერეკლე, თავის მშვენიერს მერანზე მჯდომი. დედოფალი დარეჯანი გაეშურა თავისი გვირგვინოსანი მეუღლის მისაგებებლად. ახლაც მას ცრემლი პირისახეზე დაჰაღუპით სდიოდა; მაგრამ ეს იყო ცრემლი გაუზომელი სიხარულისა, სრული ბედნიერის წამისა. მთელი ქალაქი მიეგება

თავის სათაყვანებელს მეფეს გამოუთქმელი აღტაცებით. ასპინძის გმირი გადმოხტა ცხენიდან, ჯერ მოეხვია თავის მეუღლეს და მერმე მიესალმა ხალხსა. მეფე-დედოფალი და ხალხი პირდაპირ სიონში გაეშურნენ, სადაც გადახდილი იქმნა სამადლობელი პარაკლისი კათალიკოსის ანტონის მიერ, რომელზედაც ყოველი ქართველი მხურვალე გულით ჰმადლობდა უფალსა ქართველი ჯარის ბრწყინვალე გამარჯვებისა და მტრის დამარცხებისათვის. იმავე დღეს ერეკლეს მშვენიერს სასახლეში, რომელშიაც ითვლებოდა თითქმის ორასი თვალი ოთახი, გაიმართა დიდი ნადიმი და მთელი ქალაქი მიეცა რამდენისამე დღის განმავლობაში ღვინოსა და შექცევასა.

11. ტოტლებენის ბოლო.

ერეკლესა და სოლომონ მეფეთა ბრწყინვალე ლაშქრობა ოსმალებში

ტოტლებენმა მალე შეიტყო ერეკლეს ბრწყინვალე გამარჯვება და საჩქაროთ დაბრუნება თბილისში, და დიდს საგონებელში ჩავარდა: ვაითუ მეფემ დალატისათვის სამაგიერო გადამიხადოს, თავისი ჯარით გზა შემიკრას რუსეთისაკენ, დამატყვევოს და სასჯელს მიმცესო, შიშობდა იგი. ეს შიში მასში მით უფრო ძლიერი იყო, რომ არა ერთი და ორი რუსი ოფიცერი ხმამაღლა ჰკიცხავდა თავის უფროსის უღირსს საქციელსა. რათა ხიფათი აეცილებინა თავიდან, ტოტლებენი აიყარა თავისი ჯარით სურამიდან და სწრაფად გასწია ღუშეთისაკენ. იარა კავკასიის ქედის ძირამდინ და დაბინავდა ანანურში, სადაც მაშინ მაგარი ციხე იყო. ახლა მას რუსეთისაკენ გზას ველარავინ შეუკრავდა და ამიტომ ისევ სიბრყველზე შედგა. გარეშე სოფლების მცხოვრებლებს ძალას ატანდა — უარყავით თქვენნი მეფე ერეკლე და დაიფიცეთ რუსეთის ხელმწიფის ერთგულებაზეო. ვინც უარს ამბობდა, არბევდა, სცემდა და სტანჯავდა. თანაც ტოტლებენი სწერდა რუსეთის მთავრობას პეტერბურგში, ცოტაოდენი ჯარი კიდევ მომავლეთ, მეფე ერეკლეს დავატყვევებ, რუსეთში გამოვგზავნი და საქართველოს რუსეთს

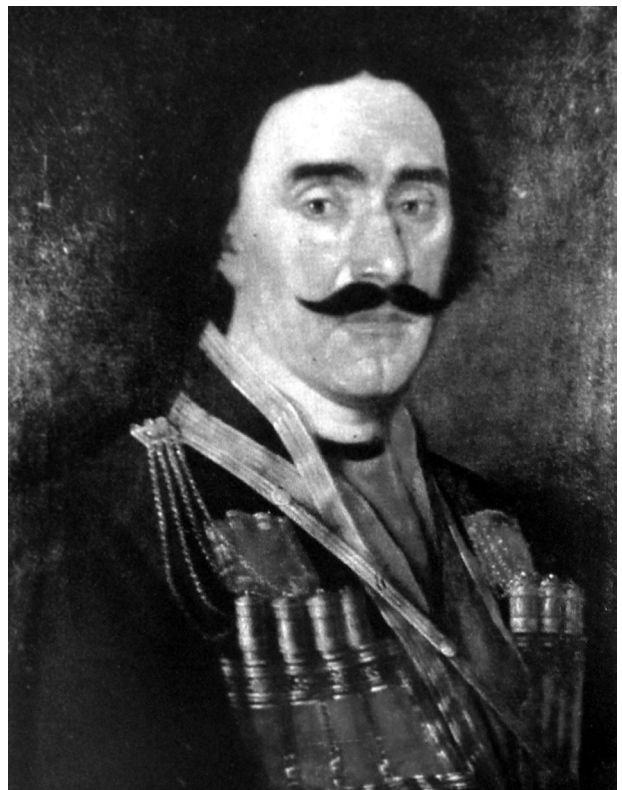

ერეკლე II

შემოგუერთებო. მაგრამ უმაღლესი მთავრობისაგან უარი მოუვიდა: საქართველო ძლიერ დაშორებულია რუსეთზე, გზებიც მეტად ძნელი სავალია, საქართველოსა და რუსეთს შუა ბევრი მთიული ხალხია დაუმორჩილებელი და ამიტომ ჯერჯერობით მაგ ქვეყნის შემოერთება უხერხულიაო. ერეკლე მეფემ ეს ამბავი სავსებით არ იცოდა, იმპერატრიცა ეკატერინესიც დიდი ხათრი ჰქონდა და ამიტომ ტოტლებენს აპატია ყველა მისი სიბრძნე და კარგი გული უჩვენა. რაკი ტოტლებენი დარწმუნდა, რომ ერეკლე მას მტრულად არ მოექცეოდა და არას დაუშავებდა, თავისი ჯარით გასწია იმერეთისაკენ სოლომონ მეფის მისაშველებლად, როგორც ეს ნაბრძანები ჰქონდა ეკატერინესაგან.

სოლომონ მეფე ებრძოდა ერთი მხრივ ოსმალებსა, რომელთაც ეჭირათ ყველა სიმაგრე მისს სამფლობელოში, და მეორე მხრივ გურიის და სამეგრელოს მთავრებსა. მაგრამ ტოტლებენის მიშველებას არ მიშველება სჯობდა. თუმცა ციხეებში ოსმალებს ოცი-ორმოცი ჯარისკაცის მეტი

არა ჰყავდათ, მაგრამ ტოტლებენი ვერ ახერხებდა მათ აღებას და მთელი თვეობით იდგა მათ გარეშემო ყარყუმით. როცა ციხე ბოლოს სიმშლიის გამო დამორჩილდებოდა ხოლმე, ტოტლებენი უწყალოდ სძარცვამდა თვით ადგილობრივს მცხოვრებლებსაც. ამის გამო ყველამ შეიძულა იგი. გაძარცვის შიშით ციხეები აღარ ემორჩილებოდნენ და იბრძოდნენ უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე. ტოტლებენის აღთქმას და ფიცს აღარავინ იჯერებდა. მაშინ მიმართა მან სოლომონ მეფის მეუღლეს, დედოფალს მარიამსა, და სთხოვა თავდებობა ეკისრა. ეს დედოფალი იყო ყოვლად ღირსეული გვირგვინოსანი და მას ყველა იმერი უსაზღვროდ ენდობოდა. ამიტომ საცა კი თავდებობა მან იკისრა, იქ ადვილად დამორჩილდნენ ტოტლებენს მეციხოვნენი. ეს აბეზარი გენერალი სოლომონ მეფესთანაც ვერ მოეწყო, რის გამოც რუსთა ჯარი ცალკე ეომებოდა ოსმალებსა და იმერთა ჯარი კიდევ ცალკე. ერთხელ, როდესაც ფოთის გარეშემო იდგა ტოტლებენი თავისი ჯარით, ოსმალთა ჯარი შეუმჩნევლად მიუახლოვდა

სოლომონ I

მას და სრულიად ამოჟღერებდა რუსებსა, თუ სოლომონ მეფეს არ მიესწრო და უკუ არ ექცია მტერი. თვით საკუთარს ჯარს ძლიერ ცუდად ექცეოდა, მეტისმეტი ანგარების გამო საწყალ სალდათებს ჰხოცდა შიმშილით და უტანისამოსოდ. თითქმის მთელი ჯარი დაავადებული იყო და ჭერეხივით ეყარა. ბევრმა რუსის სალდათმა დალია სული აქ და მიებარა ცივს სამარეს უცხო, შორეულს ქვეყანაში.

ბოლოს სიმართლემ მიაღწია პეტერბურგამდინ, და იმპერატრიცა ეკატერინემ გამოსცვალა ტოტლებენი და მის ნაცვლად გამოგზავნა რუსეთიდან გენერალი სუხოტინი. მაგრამ ვერც ეს გამოდგა ღირსეული წინამძღოლი ჯარისა, და მალე იქმნა დაბარებული რუსეთში თავის ჯარითურთ. ეს მოხდა 1772 წელს.

დარჩა ამ სახით აღმოსავლეთისა და დასავლეთის საქართველო თავისთა ძალთა ამარა ძლიერის მტრის წინააღმდეგ. ბევრი ჩვენებური ჩავარდა საგონებელსა და შიშში. მაგრამ ეს შიში მალე გაიფანტა მთლად. ქართველმა მეფეებმა — ერეკლემ და სოლომონმა — მოახერხეს შეკავშირება,

შეუერთეს იმერთა და ამერთა ჯარები ერთმანეთსა და შეესივნენ ოსმალეთსა ახალციხის მხრივ. ციხეების აღებას თავი დაანებეს, ქვეყნების დაპყრობას შეუდგნენ და ბრწყინვალე გამარჯვებით იარეს თვით აზრუმადინ. მაგრამ სწორედ ამ დროს ზავი და მშვიდობა ჩამოვარდა რუსეთსა და ოსმალეთს შორის და ქართველი მეფენი იძულებულნი შეიქმნენ შეეიწყვიტათ ლაშქრობა და დაბრუნებულიყვნენ სამშობლოში, რაიცა მოხდა 1774 წელს.

ერეკლესა და სოლომონს დიდი იმედი ჰქონდათ, რომ სამშვიდობო ტრაქტატის შეკერვის დროს რუსეთსა და ოსმალეთს შორის, მათ დაუბრუნდებოდათ ის კუთხეები საქართველოსი, რომელნიც ოსმალეთს ეჭირა. საუბედუროდ, ეს იმედი მათ არ აუცხადდათ, ოსმალეთმა შეირჩინა წინათ დაპყრობილი ქართული ქვეყნები და ქართველ მეფეებს მხოლოდ მცირე რამ დაუთმო. სამაგიეროდ რუსეთმა ბევრი რამ მიიღო ოსმალეთისაგან და თავის საზღვრები გააგანაიერა სამხრეთის მხრივ*.

*ამ წერილს საფუძვლად დაედგინ შემდგენი თხზულებანი: „ქართლის ცხოვრება“, Грамоты и другие Исторические документы XVIII столетия, დაბეჭდილი ამ უკანასკნელს ხანს პროფესორის ცაგარლის რედაქციით; ნადირშაჰის ცხოვრების აღწერა, გენერალის ქიშიშიშოვისა; Кавказская война, პოტოსი; Закавказье, დუბროვინისა, თხზულებანი ალექსანდრე ორბელიანისა; Кавказские этюды, ვეიდენბაუმისა; აგრეთვე ზოგიერთი ხალხური თქმულება, ახალციხის მხარეში დარჩენილი. ავტორი

ლიტერატურული ნოვატი

ლადო ასათიანი

ქართული ენა

საქართველოს მთებში გაგაჩინა ზენამ,
 სიყვარულის, ლექსის, სადღეგრძელოს ენავ!
 მოიმღერა ღღემდის უძველესმა ტომმა
 შლეგი ჩანჩქერების ნაპრალებზე ხლტომა,
 მყინვარების ღვთიურ ბრწყინვალეობით დნობა,
 ჯაგნარებში ირმის ჯოგის ნავარდობა,
 გაფანტული ფარის მთაზე დაჯანღება
 და ქართული ფარის ფარზე დაჯანღება!
 უძველესმა ტომმა ღღემდის მოიმღერა,
 მწიფე პურის ყანა ქარში როგორ ღელავს,
 სარკინეთში გრდემლზე როგორ სცემენ უროს
 და ვარსკვლავი ზღვებზე როგორ მოგზაურობს,
 ან მთვარიან ღამით ციხე-კოშკის ჩრდილში
 რა ტკბილია ფარულ სიყვარულის შიში,
 როცა ღამისმთევლებს ღზინი გაუმართავთ
 და სიზმრები როცა თვლემენ სასთუმალთან
 საქართველოს მთებში გაგაჩინა ზენამ,
 ხმათა ხავერდების და ღმერთების ენავ!

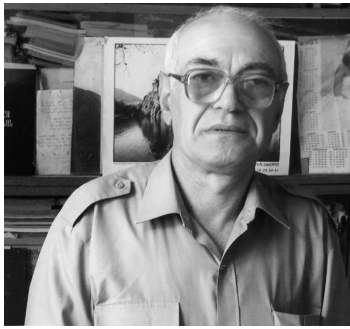

გალაქტიონ ტაშიბუა

ჰიმნი ქართულ ანბანს

შენ, რომელიც
 მარად მზეებრ გვინათ,
 არა გუშინ
 გაჩნდი თვალის ჩინად,
 არამედ მზით
 ამოენთე ბრწყინვად -
 ოცდაექვსი საუკუნის წინად...
 იმდროიდან
 დაწყებული დღემდე -
 როს გათენდა,
 მზით ანთებულ ზემდეგ,
 სერზე აველ,
 მთაწმინდაზე შევდეგ
 ოცდაექვსი საუკუნის შემდეგ.
 შენ სიმეელის
 გამოსავს ნელი ხავსი,
 ქვაზე ჭრილი
 ხარ ჩუქურთმის მსგავსი -
 დიდის გზნებით
 ასე იყავ სავსე
 ოცდაექვსი
 საუკუნის წინად...
 ცხრაასხუთი.
 ოქტომბერი. ომი.
 ჩემს ახლოს დგას
 კაცთ ახალი ტომი.
 ხელთ უპყრია
 ლექსთა ჩვენთა ტომი -

ოცდაექვსი საუკუნის შემდეგ.
 მარადისი
 სიახლე გაქვს ორბის,
 ზვეულები
 გრენილების ორფის,
 გაშვენებდა
 ახლის წინამორბედს
 ოცდაექვსი საუკუნის წინად...
 სევდიანის
 და როდესმე ობლის
 გულმხურვალე,
 როგორც ზრუნვა მშობლის.
 ხარ აღმდგენი
 ქალაქის თუ სოფლის
 ოცდაექვსი
 საუკუნის შემდეგ.
 შენით მღერდა
 მომღერალი ვეფხვის,
 უდარებლად
 მცოდნე ლექსის ხერხის.
 ეს შრიალი
 იყო მრავალ ვერხვის
 ოცდაექვსი
 საუკუნის წინად...
 შენ სიმები
 მოგაქვს ჩემი ქნარის,
 შენ შეჰხარი
 თავისუფალ მხარეს,
 შრომას ერთგულს,
 თავდადებულს, ცხარეს,
 ოცდაექვსი
 საუკუნის შემდეგ.
 ქალიშვილი
 შენით მღერდა ჩონგურს,
 შენ ჯერ უშლელს
 მაშინ ჰგავდი კოკორს.
 აწ სულ სხვა ხარ,
 არ იმგვარი, როგორც
 ოცდაექვსი საუკუნის წინად...
 კვლავ გვინათე,
 როგორც ეხლა გვინათ,
 რა იყო და
 რაა ახალ ბრწყინვად -
 ოცდაექვსი
 საუკუნის წინად,
 ოცდაექვსი
 საუკუნის შემდეგ.

სიმონ ჯაფარიძე
(იპერი სრეელი)

**ანბანის
საბალობელი**

სიტყვის რტოზე ჩიტი გალობს:
აბგადევზათიკალმანო,
უმღერს ყლორტებს ამონაყარს:
პაჟარასტაუფქაღაყაშ,
უმღერს ცას და მიწას უმღერს:
ჩაცაძაწაჭახაჯაჰა,
ხელუხლებს და ახალუხლებს
ნახავს ჩიტი დღეებს ახალს!..

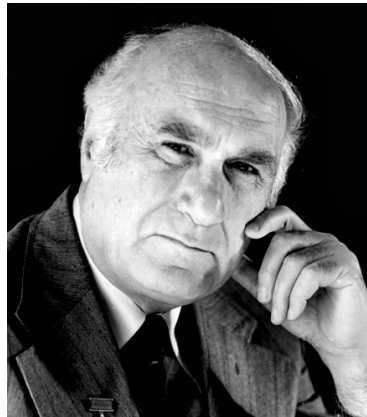
ა ნ ბ ა ნ ი

ანათე ფერად –
ნათელთა მფენად,
ბინდბუნდში მზერას
ანთე მთენად;
ნაჭირნახულევს
იწვევდე რთველად!..
სიტყვებით – ულევ
სხივებად ელავს
აზრთა საუნჯის
ბამოსათქმელად...
აღწერავს ვინაც ენას
ლოცვად და ღზენად,
ოქროპირობს ვინც
ბრძნულად და ქველად
მთქმის სათქმელი
ლექსად, სიმღერად!..
იქმნას ნათელი!..

ა ნ ბ ა ნ თ ქ ე ბ ი თ
დასათული წყობა
ცისარტყელის ფერთა

წვიმს: იმედით თვალცრემლიანს მისგავსება ლამაზს ია
ნურას: ავს რას ის ნუ ჯავრობს, ისევ სულში აისია;
ქელს შინც იღერს თამარისებრ – მნთოს ლამპრად ივერისად.
მზე წამწამზე შის აკოცებს, ნაამბორებს მკარისა,
ცნობს ივერთა სევდის შიქრსა, მრს რვალისებრ იერისა;
ლარისდარი, უიმისროდ, რისად ჯიქურ ისრევისა,
ის არა სცნობს ავს მოცილევს – ნამზედ ისევს სხივების ალს!..

იაკობ გოგებაშვილისა და „დედა ენის“ საიუბილეოდ გამოცემული წიგნიდან „სიტყვის სასწაულები“.
რედაქტორი: გ. სოზიაშვილი.

ირაკლი აბაშიძე

ო, ენავ ჩემო

ო, ენავ ჩემო,
 დედაო ენავ,
 შენ ჩვენი ნიჭო,
 სრბოლავ და ფრენავ,
 შენ, ჩვენი სუნთქვის დილო ალამო,
 შენ, ჭირთა ჩვენთა ტკბილო მალამო,
 შენ, კირო ჩვენთა ქვათა და კირთა,
 შენ ერთი შემრჩი სამარის პირთან.
 ნათესავს ათასს
 მეგობარს ათასს,
 მრუდსა და მართალს,
 მტერთა და ძმათა
 დავშორდი,
 მორჩა,
 ყველა მოთავდა,
 მშვიდობა ვუთხარ ყველა მოკვდავთა,
 მხოლოდ შენ უკვდავს,
 მხოლოდ შენ მარადს,
 შენ - ერთს,
 შენ ვერ გთმობ
 სამარის კარად.
 თუ რამ მზე მწამდა,
 თუ რამ მზე მწვაკდა,
 უტკბილეს დღეთა
 უტკბილეს წამთა,
 უტკბესი შენ ხარ,
 ენავ დედაო,
 შენ, მწარე ლხინო,
 ტკბილო სევდაო,
 შენ, ყოველის მთქმელო,
 ყოველის არ მთქმელო,
 შენ, გმირთა გმირო,

ბრძენო ქართველო,
 წარსული ძეგლო, წინ გამხედავო.
 ქვესკნელში მძრომო,
 ცაში მჭვრეტელო.
 ხან - ფუნჯო ჩემო, ხან - საჭრეთელო,
 შენ, აკვნის ჰიმნო,
 ცრემლო სამარის
 იბერის ენავ,
 ენავ თამარის
 შენ, ნიჭო ჩემო,
 სრბოლავ და ფრენავ,
 დედაო ენავ, დედაო ენავ!
 დაეცეს, იქნებ სიმაგრე ყველა,
 მოისრას, იქნებ, ყველა ყმა ველად,
 დაედოს მტვერი ყველა დიდ სსოვნას,
 დააკვდეს აზრი ნაპოვნის პოვნას.
 ყოველ ნერგს, იქნებ, დაატყდეს მეხი,
 ყოველ ძეგლს, იქნებ, დაედგას ფეხი,
 მხოლოდ შენ უჭკნობს,
 შენ ხატად ქცეულს,
 რა დრო, რა დასცემს
 შენს უკვდავ სხეულს?
 ო, ენავ ჩემო,
 დედაო ენავ,
 შენ, ჩემო ნიჭო,
 სრბოლავ და ფრენავ,
 შენ, ჩვენი სუნთქვის დილო ალამო,
 შენ, ჭირთა ჩვენთა ტკბილო მალამო,
 შენ, კირო ჩვენთა ქვათა და კირთა,
 შენ ერთს,
 შენ ვერ გთმობ
 სამარის პირთან...

შოთა რუსთაველი

გიორგი ლეონიძე

დედა ენა

ბოგებაშვილის „დედა ენა“

ეს წიგნი ერის ბურჯია! –
 ხარობენ მამა-პაპანი,
 ხარმა თქვა: მეც შიგ ჩამდენეთ,
 ერის მეც ვზიდე ჭაპანი.
 მოფრინდა შავი მერცხალი
 ჭიკჭიკით, ყელმოღერებით
 და წიგნში, როგორც ბუდეში,
 ჩაფინა იის ღერები.
 პაწია წიგნი ბედ-იღბლით
 კილობანს გამოემგვანა
 და, რაც შიგ გადანახულა,
 ის გადაარჩენს ქვეყანას.
 მე კი მგონია, ფრესკებზე,
 ყრმა რომ ზის დედის კალთში,
 თუ „დედა ენას“ მიუტანთ,
 დიდივით კრძალვით გადაშლის,
 თითს გააყოლებს ასოებს:
 ვაზის ლერწმს, ნამგალს, ნიამორს,
 ენას ქართულად აიდგამს
 და იტყვის: აი, იაო.
 იდიდე, წიგნო, იდიდე,
 ქართული სულის ლაზათო,
 ღმერთი თუ არა ღმერთკაცი
 იქნებ კვლავ ბევრი გაზარდო.

წიგნი ჩვენი, ჩვენი დედა,
 ჩვენი ენა ქართული,
 ვარდნაბამი ფურცელი,
 ჩვენს ყრმობაში ჩართული!

დედის ძუძუ მეორე,
 სიყვარული პირველი,
 ჩვენს აკვანს შემომჯდარი
 მგალობელი ფრინველი.

იავნანის ნიაჭში
 ჩვენს ყურთან რომ გაისმა,
 ყრმობა რომ გვისურნელა,
 როგორც ბალი მაისმა.

ტკბილად რომ გაგვიზარა
 ჩვენ ბავშვობა ბეჩავი –
 შავი კაბით გაზრდილებს,
 გახუნებულ ლეჩაქით.

ჩვენი წიგნი, ჩვენი დედა,
 ჩვენი ენა ქართული,
 ოქროსხმიან სიმებად
 გულში ამოხლართული.

ანა თოდრია

ქებაი და ღიღებაი ქართულისა ენისაი!

ქართველთ მგოსანო ჩანგო და ჰანგო,
მბნით და მნობით ხოტბაშესხმულო,
ბანოვნად ქმნილო, ალვად აღსრულო,
ანდამატივით დამშვენებულო,
იადონო ამღერეულო!..

ღაუნჯებულო ვით მარგარიტო,
ანო და ჰოევ სიოდ მოსრულო,

ღურუჯო მხნეო ველად გაჭრილო,
იაგ, თვალღურჯავ გაჟას ხელქმნილო,
ღედა ღვთისმშობლის მადლით ცხებულო...
მრქვანო, მზეო ლოცვად მოსრულო,
ბეღელო ქრისტეს კვართით მოსილო,
აღხილულ ცოდვის ცრემლით მტვირთველო,
იავნანაო ძილისპირულო!..

ქედამართულო, ვერ მოღრეკილო,
აკვანო ვაზით გამოკვართულო,
რვალო უღრეკო ცეცხლსა შობილო,
თვალო მახვილო არ მირუღულო,
შლევ წყარო არ დაშრეტილო,
ღებანოზო ღვთით მოღხილულო.
იკორთას თადით ოქროვანქმნილო,
სამების მადლით გაბრწყინებულო,
ანო და ჰოევ, ქრისტეს მშობილო!..

მბანო, მზეო, ლოცვად მოსრულო,
ნოეს კიდობნად სახელდებულო,
იმედო, სრბოლავ, მადლმომთხვეულო,
საუნჯევ, გუნდრუკ პირსმიფრქვეულო,
ანგელოზთაებრ გაბრწყინებულო,
ივერთ ღხენაო ზენად პყრობილო!

„დედა ენისადმი“
მიძღვნილი
საიუბილეო გამოცემები

წმინდა ილია მართლის (ჭავჭავაძის) სახელობის
სალიტერატურო ჟურნალი
„საქართველოს მოამბე“

აკითხველს ვთხოვთ, მოუფრთხილდეს ჟურნალს
მასში გამოქვეყნებული მასალების გამო

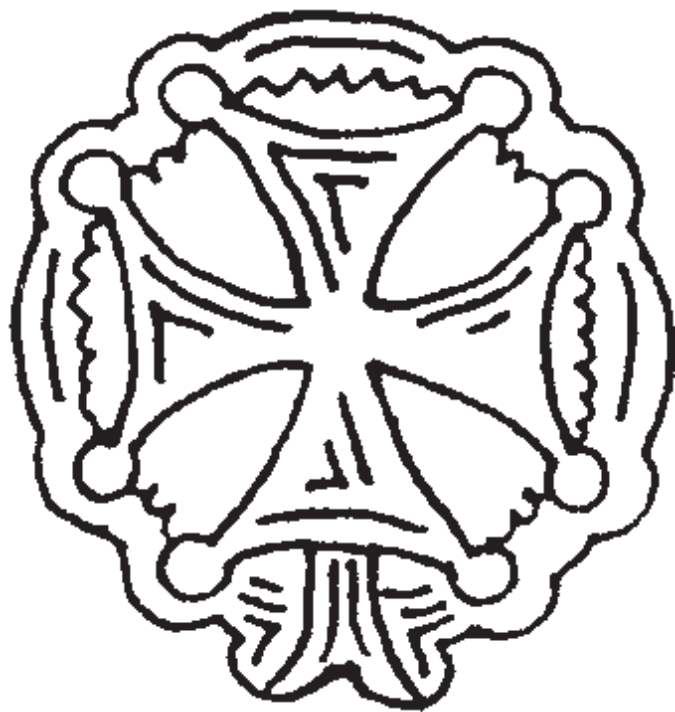
ავტორთა თვალსაზრისი შესაძლოა, არ ემთხვეოდეს რედაქციისას

ოპერატორები: ეკა მანგოშვილი
ნორა თიგიშვილი

რედაქციის მისამართი: თელავი, კველიშვილების ქ. №10

რეგისტრაციის № 34-4-114

უფალო იესო ქრისტე, ძეო ღვთისაო, შემიწყალე მე ცოდვილი.

„დედა ენის“ გეგმა

იღუბა და მსკიფი სივრცე ჯაფარიძისა
დიჭანი და კოპიუტერული მხატვრობა ბ. სოზიაშვილისა